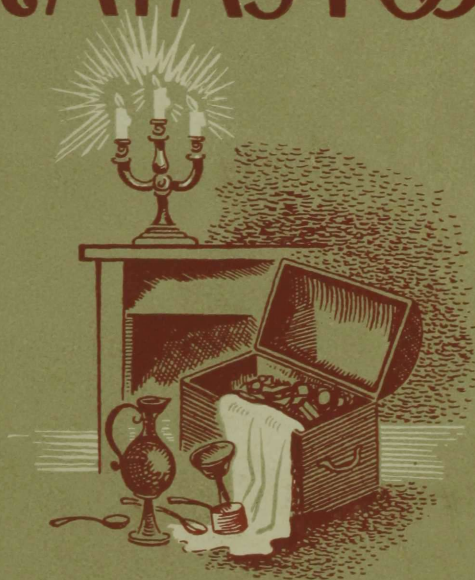

M. RAUDSEPP
RATASTOOL

RATASTOOL

Sundeksemplar

M. RAUDSEPP

RATASTOOL

ROMAAN

RK ILUKIRJANDUS JA KUNST
TARTU 1941

PAATJAS KUUB

Joann Uugam laskis vihmavarju kokku — hoolikalt ning asjalikult; riputas kõvera pära käsivarrele ja sisesnes suurde, nurgelisse trepikotta. Astunud paar sammu, nagises üks värvi kaotanud põrandalaudadest, mis küll juba vähemalt viisteistkümme aastat igal hommikul ja õhtul Uugami taldade all nii oli nagisenud.

Väikesest neljaruudulisest aknast langes mitmeid käänakuid tegevale trepile ahas valgusviir ja koridori nurgasopid paljude ustega uppused hämarusse. Uugam ei vajutanud tuld, ta tundis iga astet ning kõmpis hoolikalt teisele korrale, kus koputas vihmavarjuotsaga vastu vildiribadega tihedasti kinnitopitud ust. Ta ei helistanud kunagi kella, ta oli ülim rahuarmastaja.

Julie, vana, kuivetu piiga, kõrgekraelises, pikkade varrukatega rüüs, avas peagu hääletult ukse ning võttis vaikides Uugamilt palitu, asetas selle riidepuule. Vihmavarjulgi oli seina ääres oma kindel koht. Siis ulatas Julie Joannile kodukuue — see oli nagu mõni katoliku munga riietuse, kulunud ja paatjas, millist värvi Uugam kunagi polnud sallinud — mitte kunagi. Ometi oli ta igasuguse nurisemiseta kandnud selliseid paatjaid kuubi seitsaadik, kui ta üldse tagasi mäletas.

Uugam istus rangjalgsele, luitunud kattega toolile, vahetas saapad toatuhvlite vastu, ohkas, nagu tal oli harjumuseks, ja vabastas end kaelasidemest. Julie — see vaikne, kartlike silmade ja ettevaatlike liigutustega köögivaim — asetas kõik oma paigale ja kadus sõnatult raskete ukse-eesriiete taha.

„Joann! Joann!“ hüüdis siis mehelik ning lõikav

naisehää! kõrvaltoast, ja Uugam tõusis kiiresti istmelt ning ruttas ukseavale, heatahtlikult ühmates: „Noo-oh, Gerda? Kuidas on?“

„Lusikas — üks hõbelusikas on kadunud!“ kõlas avatud puhvetkapi eest erutatud vastus ja teravapilguline, päratu energiline ning vali nägu vaatas Uugamile, otsekui oleks maaväring maja vapustanud.

Viiekümneaastane mees taandus kohmetu sammu, tegi abitu liigutuse ja pomises kahetsusi. Ta ei sallinud midagi vähem kui asjade kadumist, sest et see rikkus suurel määral kodurahu ja tõi kaela igasugust tüli.

„Esimesest silmapilgust peale segab mind uue põetaja olek, — ja nüüd lisaks on hõbelusikas kadunud!“ väljendas naise õhuke, kalgipiirdeline suu, mille ülahuult kat- sid väikesed tumedad karvaudemed.

„Põetaja! Sel naisterahval olid ometi soovitused!“ püüdis mees pehmeneda. Ta turi vajus koos meeoleolu halvenemisega kühmu.

„Soovitused!“ Proua naeratas külmalt ning kibedalt, ja ta naeru segunes pilget. „Lasksin järele pärida — mõlemad soovituseandjad on surnud; nende kiitus võis olla paljas surmaeelse vaimunõtruse sünnitus. Väga usutav isegi, et nad lasksid oma kummutid purutühjaks varas- tada, kapidki lagedaks kanda!“

Uugam jõudis üle esimesest kohkumisest, talle mee- nusid mõned praegusele analoogilised juhtumid ning ta tähendas, kätt puhveti läikivate klaasidega uksele tõstes:

„Sa ehk ei kontrollinud hõbedat õieti... Vahest loeksid siiski uuesti!“

Proua Gerda nohises pahaselt, kuid avas siis kõhnade, luiste kätega laia kandilise hõbedakasti ja hakkas siid- paberisse mähitud pakse, raskeid lusikaid teiskordselt loetlema.

Need kolm viimast aastat, mis proua ühtejärke põ- des, oli ta iga päev oma lauahõbeda järele vaadanud, — kõik toosid, kandmikud, salvrätikurõngad, koogilabidad, lusikad ja peekrid ühekaupa. Selle aja jooksul oli hirm varastamise ees muutunud talle omamoodi maaniaks. Ta luges vahetevahel üle isegi nõõpnõelad nõelapadjas,

ja vana truu Julie pidi igal õhtul salakesi põetaja mantli-
taskud läbi otsima, et see vähemalt taskuis midagi kaasa
ei saaks viia. Ta ise istus hõõrdunud leeniga ratastoolil,
vaip ümber liikumatute jalgade, laskis põetajal end toast
tuppa ajada ja tegi aeg-ajalt lahti kõik laekad. Ta vil-
gas, terav silm lendas valvsalt üle kõigi kribu-krabuga
kuhjatud laudade ja riulitegi ning iga ese pidi seisma
omal kohal, iga mööblitükk omas asendis. Mõttesse
vajudeski ei unustanud ta tähele panna, mis tema ümber
toimub, ja tukkumast virgutas teda kõige pisem ning
süütumgi krabin.

Ta juuksed olid kohevad ja läikivmustad nagu haki-
suled, ainult otsa ees paistis salk raudhalle. Nägu oli
laiakondiline, kuid kõhn, nina kitsas, kongis, energiline,
lõug ettetungiv ja võimuahne. Varemil ajal, terve
olles, oli ta juhtinud äri. Nüüdki, puusadeni halvatuna,
laskis ta end vahetevahel ärris sõidutada, ja kogu teeni-
jaskond kartis päevi, mil ta ratastool seal nähtavale
ilmus.

Uugam oli pehmeloomuline mees, pealegi oli ta noor-
mehena olnud vaid proua Gerda sell. Alistuv, ikka hoo-
likas ja kannatlik, käitus ta kuni seniajani peagu sellina.
Ta vananes, muutus puiseks ja vaibutas kõik oma mehe-
likumad ihad, et olla aus põdevale teiselepoolele, kes
kiirgas äritaibukusest, mida Uugamil enesel ei olnud ja
mistõttu tema algatused tihti ka äpardusid ning äriги alla-
mäge viisid.

Proua Gerda luges hõbelusikaid kolm korda järjes-
tikku ning pidi lõpuks tunnistama, et neist ühtki ei puu-
dunud ja et ta esialgne kartus oli olnud ainult eksitus.

Uugam vabanes otsekui pingest ja pühkis higi.

„Tänu taevale, siis vähemalt põetaja mitte...“ po-
mises ta.

Naine viskas mehele pilgu nagu peen-peene noole.

„Aga kann, suur, õieline, kõvera tibaga kann...“ al-
gas ta.

„Noh, mis siis sellega?“

„Puru! Utlesin põetajale, et see ta palgast maha reh-
kendatakse, ja sina, Joann, pead talle selgeks tegema, et

kes siin lagastada tahab, sellele näitan ma ust!" Ta tõstis hõbedakasti puhvetisse, asetaskoosid ning peekrid oma kohale — ikka ühekaupa ning nautides — ja lukustas võtmekimpu kõlistades ukse. „Kuni mina elan, valitseb majas kord ja kokkuhoid!" toonitas ta ja pistis võtmed tasku.

„Muidugi, muidugi," noogutas Uugam ja laskus väsinuna kulunud rüüsidega, ragisevasse tugitooli. Ta nägu, heasüdamlike silmade ja õrnaloomulise, täidlase suuga võis pidada ilusaks, peagu naiselikuks. Ent ses kaunivormilises suus oli paraku väga ebamõnus maitse, sest kirgliku suitsetajana polnud Uugamil kaugeltki kerge alistuda naise suitsetamiskeelule. Aga ta alistus siiski ja laskis pilgul pisut nukralt rännata läbi vana, punapluüsilise mööbliga täidetud toa aknasse, mille taga tihutas lehekuu peenike, soe sadu.

Ent proua Gerda ei olnud oma mehega ometi kuigi võrd rahul. Ta oli nii harjunud Joanni näojoontega, et nende harmoonilisuse talle vähematki ei pakkunud, ja mehe kannatlikkusestki oli ta niivõrd küllastunud, et ta seda enam millekski ei hinnanud. Ta ei olnud ikka veel unustanud, et Joann kord oli olnud tema teenistuses, ja ta pidas end, hoolimata sellest, et istus liikumatute jalatompudega armetu olendina ratastoolil, mehest enamakski. Niipalju kui ta tundis oma sugupuud, olid ta esivanemad kõik kuulunud jõukasse rahvakihti ja põlvest-põlve pärandanud varandusi, — Joannil aga polnud enne abiellumist midagi peale ilusate riiete ja lakknahast kamasside.

Põdeja kõhatas, ta sõrmuseist kiirgav, lestjas käsi puudutas tugevat lõuga ja ta päris enesestmõistetava õigusega:

„Tänane kassa?"

„Nagu eilne!"

„Siis parem mitte? Ja mida on müüjail teha, kui päevas käib ainult mõnikümmend kundet? Teadagi — vedeldakse!" Ta sügas ikka veel käega lõuga. „Aasta jooksul pole keegi neist endale uut kohta otsinud, järe-

likult on neil meie äris hea põli, järelikult saavad nad küllalt kõrget palka — seda tuleb kärpida!”

Joanni kulm virildus kortsu. „Juba kaht puhku on nende palku alandatud ja viimane kord ähvardasid nad kõik koos lahkuda, kui aina palga otsast jäetakse. Nõudis seegi sobitamist, et praeguseni edasi jäid!”

„Eks nad läinud!” Gerda huulil väreles kerge naeruvine. „Uusi võib võtta päevapealt. Teenijaist ei ole puudu!”

„Madalama palgaga leidub vaevalt...”

„Oh, küllalt on neid, kes lepivad madalamaga — mõned, kes pikemat aega töötanud, on sellest nii pehmeks muutunud, et mähi või ümber sõrme, kui oled osav!”

Joanni nägu tumenes, ta sai äärmiselt pahaseks, sest ta ei teadnud midagi vastumeelsemat kui teenijate vahetamine, mis elu äris paratamatult välja viib tavalisest rahulikust rööpast. Talle oli põhiliselt vastik uustulnukate õpetamine, nende järele valvamine ja nendega harjumine. Aga Ugam talitses meelt ning sõnas ainult:

„Ma loodan, edaspidi ehk kassa paraneb. Pesuärides pole veel õige hooaeg alanud...”

„Minu ajal,” Gerda rõhutas, „minu ajal ülepea ei tuntud nii väikest läbimüüki!”

Mees ohkas. Ta mõtles, et sellest hoolimata ta ei sooviks tagasi aegu, mil proua alles äris tegutses, kuna siis polnud seal silmapilgukski rahu ei temal ega ka alatasa vahetuvaile teenijail. Kuid ta ei ütelnud sõnagi, vaid vahtis ainiti maha jalgealusele hõredaks kulunud vaibale.

Põetaja oli väljunud apteegist ravimeid tooma ning Julie, kuigi ta tubades toimitses, jäi kuulmatuks. Kogu rohket vana mööblit täiskiilutud korteris valitses hauda meenutav liikumatus, tardumus, õhkki oli sumbunud ja rohulõhnaline. Uste rasked eesriided ruskasid ja musta poleeriga kappe, riuleid ning postamente loetlematute tühjade tooside ning porselanvaasidega ümbritsesid suured nikerdatud toolid, millel väga harva istuti.

Sellises vaikuses kõlas uksekella helin väga häirivalt. Naine ratastoolil võpatas ja Joann pööras pead.

Tulija oli väi Arvin Marder, nende ainukese lapse Milja tugevam pool. See oli väheldane, närviliste liigutustega mees, aastailt neljakümnene. Alati rahutu, luuravalt tähelepanelik, kiire ning agar, ajas ta äri ja pöördus äia — tegelikult see tähendas küll ämma poole — alatiste rahanurumistega. Ta pidas nahakauplust, kuid oli osanikuks veel mitmes parkimistöokojas ja karusloomakasvanduses, ning oli võitnud ämma täieliku poolehoidu.

Joann tervitas teda teatud tusaga. Ta ei olnud Arvinit mitte kunagi eriti armastanud, oli end siiani siiski sundinud teda sallima. Sestsaadik aga, mil ta teadis, et tütar Milja Marderi naisena on õnnetu, ei suutnud ta endas lämmatada tunnet, mille põhjas lömitas instinktiivsele antipaatialle lisaks süüdistus.

Arvin võttis istet ämma vastas, ja ütles peagi, ette valmistamata, ägedalt, nagu oli ta iseloomgi:

„Tahaksin teada, olen ma teie tütre mees, või mitte!“

„Arvan, sa oled meilt saanud küllalt suure kaasavara, et end selleks pidada,“ imestas Gerda.

Marder kahvatas, pilutas mõtlikult silmi, lausus rutates:

„Arvestades kaasavara olen võimaldanud Miljale kõike, mida ta on soovinud...“

Joannis tärkas meelepaha.

„Milja on alati olnud vähenõudlik ja järeleandlik, temaga oleks pidanud kõige pahemgi inimene hästi läbi saama!“

Arvin hüppas istmelt.

„Kas peate sedagi vähenõudlikkuseks, et ta sahkerdab meestega väljaspool abielu... Juba on ta vahekorrad Oolariga läinud niikaugele, et kõigele krooniks soovis teie tütar täna hommikul lahutust!“

Marder sihtis põleva pilgu kordamisi äiale ning ämmale ja laskus tagasi toolile.

Põdeja kogus kogu oma jõu ja väntas ratastooli väimehe ette. „Mis sa ütled — lahutust!“ Erutus värvis

ta kõhnad, laiad põsed laiguliseks. „Jaburaks olen ma Miljat alati pidanud, lausa jaburaks ja mõistmatuks! Taevane karistus, kuidas võis minust üldse kedagi nii pahelist ja puudulikku ilmale tulla!“ Ta käed värisesid.

„Olime läinud ööl jällegi riius, meil juhtub seda nüüd... Tal oli hirm, kartis, et löön, — palus andestust... Olin erutatud — mul oli ometi vihaks täieline õigus!“

„Rohkemgi kui õigus! Parem hoida kui ohata! Pane ta oma rusika alla, pane rusika alla! Vaata, kus mul sõkalpea tõrkumas!“

„Ta alistuski, on ikka alistunud. Aga siis tuli selle lahutusega.“

Joann kuulas, pilk üksisilmi väil. Ta mäletas Miljat väikese tüdrukuna oma põlvel — seda habrast, tundlikku olevust, kes oli kartnud ema valjust ja Julie tõsistust ning kogu südamega rippunud tema, isa küljes. Kuna hiljem — hiljem oli Joannist saanud see, kelle süda rippus tütre küljes.

Uugami rinnas kibeles, nagu oleks ta saanud valusa obaduse, — ja korraga tundus talle väljakannatamatuna, et Marder, see toores, tüsenev, vanapoolne, paksude juustega karvane mehejäändrik, on löönud seda, keda tema üle kõige oleks hoidnud. Liati, kui löönud, siis mille eest löönud, — selle eest, et Milja ei taha temaga koos elada, temaga ühes voodis magada...

Gerda kui mõistuseinimene püsis Marderi poolel. Tunnete arvestamine polnud talle kunagi omane olnud ja ka nüüd jäi ta kaineaks kaalutlejaks.

„Terves minu suguvõsas pole juhtunud midagi säärast. Saite meilt kaasa kenakese varanduse, Miljal peaks pea segane olema, kui ta valmis on seda sinnapaika jätma ja minema jooksuma! Selge on, et see plaan tal läbi ei lähe. Tulgu siia, ma veel õpetan teda!“ Ja põdeja vibutas raevunult kätt, sest nii väga polnud teda enam kaua aega miski erutanud.

Marder lootis ämmale ja kuna ta aeg oli piiratud — Arvin ajas asju alati kiiresti ja ta aeg oli alalõpmata piiratud —, siis ta lahkus.

Tuba vajus hämarusse, kuid Uugam ei süüdanud lampi, ei süüdanud sellepärast, et ta niigi liiga selgesti nägi end ümbritsevat kurbloodust... Tema kõrvuti naisega ratastoolil — seda poleks parimalgi tahtmisel võidud nimetada mingiks perekonnaõnneks, ja teiselt poolt ei olnud Joannil sugugi kergem mõtelda Miljale ja Arvin Marderile.

Sel hetkel sisenes põetaja Lisl ning ta valge põll eraldus rõõmsa, heleda laiguna toa hämarusest. Ta kõnnak oli vaba ning kindel, hääл puhas.

„Aeg on teile massaaži teha, proua! Kuidas ter-
vis on?“

Gerda tundis end halvemini kui harilikult, ta oiatas, siis küsis järsult:

„Kus on arve? Nende rohtude arve, mida apteegist
töite?“

„Lisasin teistele arvetele... Usun, on liiga hilja sel-
leks, et te end veel väsitaksite arvete kontrollimisega.“

Lisl asetab rohuklaasid lauale, laskis aknakatte alla ja vajutas laias, tumepruuni varjuga laelambis tule põlema. Tuhm, ruuge valgus nõrgus vana mööbliga kuhjatud tuppas.

„Homme, siis esitage arved, vaatan järele,“ nohises põdeja.

Põetaja võttis seinalt termomeetri, vaatas.

„Jällegi on tuba jahedam, kui lubavad ettekirjutu-
sed!“ ütles ta.

„See on minu asi, kui palju ma ahju lasen kütta. Peaks olema juba kevad, aga rõskus ei kao! Masseeri-
mise ajaks võite tuua soojendaja.“ Gerda oli tusane.

Lisl lahkus. Põdeja surus käe tuikavale otsaesisele, kaebas:

„See põetaja käib mu närvidele rohkem kui kõik eel-
mised!“

Siis suunas ta terava, käskiva pilgu Joannile:

„Sa pead talle tingimata veel ette heitma õielise kannu purunemist, et mingit niisugust lõhkumist enam ei korduks!“

Põetaja ilmus väikest, vana petrooleumiahju kaasa

tuues, asetas selle ratastooli kõrvale ja süütas põlema. Õhku imbus vastikut õli lehka.

Uugam tõusis istmelt, aga et Lisl oli ratastooli ees kibedasti ametis, otsustas Joann temaga rääkimist edasi lükata, liiati et see ülesanne talle niikuinii oli eba-meeldivaks kohustuseks. Ta läks aeglaselt eestuppa ja esimene, mida tegi, oli, et sulges ukse ning tõmbas paberossi põlema, lastes mõnuga läbi nina tihedaid suitsujugasid. Eemaldunud haige naise silme alt, ta muutus kuidagi nagu nooremaks, hingas kergemalt ja sirutas selga.

Süüdanud lambis tule, võttis ta laualt paljude toosi-keste ja teokarpide keskelt, vana vaskse küünlajala kõrvalt nikerdatud pildiraami, milles seisib ülesvõte Miljast. Tütrel ilmes peitus midagi kindlusetut, nõrka ning abitut, aga ta oli siiski peagu iludus, heledate kiha-ras juustega, mis rippusid kaelale. Neli aastat tagasi oli ta käinud leeris, ja Joann mäletas, et oli pannud kinni ta leerikleidi seljapealseid trukknööpe. Oma emale polnud Milja kunagi kuigi lähedal seisnud ja Joannile oli tihtigi paistnud, et tüdruk selle all kannatas — kõige enam just tütarlapseeas, nii viie-kuueteistkümnese... Gerda oli tütres alati leidnud loetlematuid vigu ja tal oli kombeks olnud teda karistada õhtuti söömatajätmise või kurjustamisega, millele Milja harilikult oli vastanud nutupuhangutega.

Marder on teda löönud, mõtles Uugam, ja ta silmis läigatas kurblik, niiske, soe helk.

Ta kuulis põetajat ratastooli magamistuppa ajavat, ja Gerda, keda voodisse tõsteti, oiatas paari korda kuuldavalt ning tegi põetajale pahase märkuse, et see küllalt ettevaatlik ei olevat.

„Tõstsin teid ettevaatlikult nagu vastsündinud last... Ja nüüd — kas sooviksite unerohu?“ kuulis Joann põetajat vastavat ja selle toonis oli nii palju kindlat, lihtsat ning tublit, et Uugam peagu kokkus — tema ise ei olnud naisega kunagi kõnelnud sellise kindlusega.

Kui Lisl tunni võrra hiljem valget põlle eest võttes väljus haigetoast, peatas Uugam teda rahutu viiepega.

„Mu naisega tuleb võimalikult tähelepanelikult ümber käia, võimalikult kannatlikult, võimalikult leplikult — ta on närviline ega salli vasturääkimist. Eelmised põetajad ei saanud keegi küllalt ta tahtmist...“

Põetaja kergitas tihedaid kulme.

„Ma ei hakka kunagi haigetele vastu rääkima — oh, põdejaid ei saagi ju võtta nii nagu terveid inimesi!“ ütles ta.

Uugam oli oodanud mingit teist vastust ja jäi vait.

„Ei ole aga õige haigeid üleliia hellitada, — tean oma praktikast! Nende soovele peab ikkagi ainult kaudselt vastu tulema, muidu teevad nad terveil elu kibedamaks kui oma tõbi ongi!“

„Gerda pole põdemajäämisest saadik läinud ei pahe- maks ega paremaks. Niisugune nagu ta on, on ta alati olnud,“ püüdis Uugam seletada.

Põetaja naeratas, noogutas pead:

„Selles peamine viga seisnebki, et ta näeb kõike, — ainult mitte ennast!“

Joann laotas nõutult käsi, siis äkki lausus:

„Üks kann olevat täna katki läinud...“

„Kann — ja-jaa, ostsin juba uue asemele,“ ruttas Lisl vastusega.

„Tõite uue? Noh, siis poleks teil küll prouale puru- nemisest maksnud teatadagi — pahandus oleks jäänud olemata,“ õpetas Joann ohates.

Põetaja naeratas jälle.

„Proua oleks sellest niikuinii teada saanud, sest purunenud kann oli nii vanamoeline ning mõranenud sangaga, et ega uut samasugust kuskil müügil polnud!“

Ah, katkise sangaga, noh, seda muidugi, noh, — mõtles Joann ja äkki tõmbus ta suule kerge naeruvõru.

„Teil kuluks küll rohkem endagi eest hoolitseda, sest haige on haige, aga tervel tuleks ikkagi tervet elu elada!“ naljatas põetaja, noogutas head ööd ja läks teise tuppa.

Uugam pomises midagi segaselt talle järele ja oli pisut kohmetunud. Siis juhtumisi sattus ta pilk tuhmi- klaasilisse seinapeeglisse, ja ta nägi sealt kahvatut, hal-

lide kõrvaäärsetega meest inetus paatjas kuues, mis ulatus laiana õlult poolest säärest saadik. Joann astus sammu peeglile lähemale, kuid pilt selles ei muutunud — ta põskedes polnud värskust ja otsaesist lõhes-tasid kaks rööbikut kortsu, ainult silmis ning suu ümber oli säilinud midagi kustumatut ja igavesti noort.

Ta mõtles: tõepoolest, päevad lähevad, aga mis ikka teha, kui vanadus tuleb — pisut vara küll, pisut vara tõesti, aga mis teha!

Ostja oli just lahkunud ja Uugam tõstis valgeid kangaid tagasi riulile, tšekiraamat, pliiats ja käärid paelaga nõõpaugus. Kitsaruumilises, vanade lettidega äris oli vaid paar kaupa valivat naisterahvast, ja müüjannad näitasid neile siniseid, roosasid, rohelisi kombineesid, salle, pitse ja padjapüüririiet. Nad kõnelesid kiiresti ning ladusalt, ja sombase kevadeilma kahvatu valgus veeres uduselt ukse klaasruutudesse.

Sinihalle tuvisid kõndis väljas läve ees vanal kivi-tänaval, mis kitsuse tõttu oli suletud sõidukite liiklusele. Ainult jalakäijaid möödus pidevalt ja julged linnud nokitsesid keset nende tõttavaid jalapaare. Päev oli jõudnud vaevalt keskhommikusse.

Uugami pilk oli parajasti libisenud uksele, kui selle vasksele pidemele ilmus sulgkerge käsi, mille Joann otsekohe tundis, ja ta lõi kiiresti letiklapi üles. Ning ta nägu ja kogu olemus elavnes.

Milja, kes sisenen, surus end liibuvana ta käsivarde ja ruttas sosistama:

„Kas kõneleksime, isa? Ons sul aega?“

Joanni süda kergenes lausa koorma võrra, nähes tüdart heas tervises, ja ta tõmbas sügavasti hinge tagasi, öeldes:

„Lähme laoruumi... Olin su pärast väga mures!“

Nad läksid kassast mööda, avasid paari trepiastme võrra alla laskudes madala ukse, sulgesid selle endi järel ja jäid üksi väheldasse tuppa, kus oli vaikne ning hämar. Peagu laeni kuhjusid suured kaubapakid, kan-

gad, paberirullid, pappkastid virnades. Kesk seda laokraami seisis väikese tolmunud akna all paar vana tooli, kuhu nad istusid.

Milja juuksed rippusid pehmeis ruugeis salkudes, ta jume oli puhas, suu täidlane nagu isal, januse, pisut iharagi joonega.

„Arvin — siis Arvin on su vastu halb... või annad talle selleks õigust? Ei tahaks uskuda...” kibeles Uugamil keelel.

„Ma ei tea. Võib-olla saab õigust mõista mitmeti! Ei tea...” vastas Milja katkendlikult ning ta käsi puudutas isa kergelt varrukast, seda silitades.

„Marder süüdistas, et sa teda petvat — Oolariga... Ei tahaks uskuda!” puistas Joann südameelt.

Milja pööras näo kõrvale, vaatas aknasse. Uugam märkas, kuidas ta kaelale valgus hele puna, kuidas ta õlgades tuksatas, ja kui vastus viibis, kahetses Joann oma sõnu. „Muidugi, see pole tõsi,” algas ta, aga Milja raputas teda katkestades pead, sosistas üheainsa kokkupigistatud sõna:

„Siiski...”

Uugam langes kühmu, aga võttis, ilma et ta ise õieti oleks märganudki, tütre käe, pomisedes nukralt, kuid siiski kõike juba ette andestava armastusega:

„Kuidas see küll nii läks!”

Nad jäid tükikeseks ajaks vait. Akna taga kudrusid tuvid ja tuul keerutas tänavakividelt tolmu.

„Ma ei tea,” ütles Milja viimaks. „See algas varsti pärast pulmi, et Arvin võttis mind otsekui mingit omandust, kelle peale tal on õigus ja voli... Ta askeldas päevad läbi väljas asjaajamistega, aga minu koht oli äris kassas, ja Oolar töötas sealsamas... Öhtuti huvitas Arvinit peamiselt, kui suur on päeva sissetulek, ta ei mõtelnud vist üldsegi sellele, et olen ta naine, aga mitte arvemasin... Siis näis mulle ka, et ta palju enam silmas pidas mu kaasavara laekumist kui mind ennast... Ja mu süda jäi tühjaks, mu süda jäi päev-päevalt tühjemaks — aga keegi pidi ju ometi mu elu täitma!...” Milja silmad ekslesid läbi laotoa, elujanune suu vajas

pisut avali, käed lõtvusid. „Noort Oolarit nägin ma päev läbi, tema mind samuti...“ ütles ta.

„Suur jumal,“ Ugam jäi üsna nõutuks, „ma ju hoiatasin Gerdat juba enne teie kihlust, et oled liiga noor Arviniga elamiseks!“ Ja ta lõi endale vastu otsaesist.

Sel hetkel koputati kiiresti uksele ja üks müüjannadest pistis pea sisse ning teatas erutatult:

„Proua, teie armuline proua on ärril tulnud ning ootab...“

Isa ja tütar tõusid toolidelt ning viimane hüüatas kohkunult:

„Siis ema... taevas hoidku, mul pole julgust!“

Ta taandus seina äärde suurte kaubapakide vahele.

„Küll on lugu, küll on ometi lugu! Mis teha, oota ära!“ arvas Joann ning tõttas kohmetult ärril, kiskudes näole virila naeratusi.

Proua Gerda oli lasknud end riietada ja et korterist ärril oli vaid kümne maja võrra maad, siis oli põdeja, hoolimata sellest, et põetajal polnud teekond just hõlpus, täies energilisuses kohale jõudnud. Kõrge, musta sulega must kübar peas, must mantel seljas, vaatas ta Joannile otsa ning küsis:

„Miks seisab vaateaken puhastamata ja rähmane nagu plekksepal? Müüjail nagunii pole väikese läbimüügi juures midagi teha, siis oleksid neid vähemalt aknaid pesema võinud panna! Hooletus!“ kurjustas ta.

„Pakkisime sissetulnud kaupü välja,“ niitsas üks müüjannadest.

„Vitriin tuleb jalamaid puhastada!“ kordas Gerda toonil, mis ei sallinud vabandusi. Siis ta käskis põetajal end ratastoolil leti taha sõidutada, vaatas järele, kas lettidealused on korras, avas mõned sahtleist ja leidis, et vitselpaelad ei olnud viimse jupini rullidesse keritud, et pärlmutternööpe oli pappide küljest lahti läinud ja et pitsid ning muu pudi-padi oli sahtleisse loobitud liiga ligadi-logadi. „Äärmine korralagedus!“ hüüdis ta, muutus pahuraks ja võttis riulilt alla terve hulga sukakaste ning tõmbas sõrmega mööda kaasi, et näha, kas need pole tolmunud.

Joann astus ta kõrvale, ulatas, mida naine soovis, ja jälgis kõike ülimalt meeletasusega. Põetaja aga seisis ratastooli taga ja lükkas prouat kord-korralt edasi. Rahvast käis äris hõredalt, aga müüjannad püüdsid igaüks kogu aja tegevuses olla.

Läbi kontrollitud kassaraamatudki, tahtis Gerda järele vaadata ka laoruumi ning Uugam pomises higistavat otsaesist pühkides nõutult:

„Mis teha, mis teha!“

Ta läks ees, avas ukse ning otsis rahutul pilgul Miljat. Kuid tütar ei olnud enam seal, ta oli tagaukse kaudu lahkunud.

„Kas oleksite nii lahke ja aitaksite pisut,“ kuulis Joann põetajalt ning ta oli otsekohe nõus, rõõmustatud sellest, et ema ja tütar ei kohtunud. Ta aitas ratastooli laoruumi, kus põdeja pidas tarvilikuks mitutki sisseostu laita kui liiga vähest tulu andvat ja laskis hindu tõsta. Mitte ainustki asja ei jätnud Gerda kahe silma vahele, isegi lambid laes proovis ta järele, ja et ühel neist pirn oli läbi põlenud ega süttinud, arvas ta tuseselt:

„Noh, kes seda lampi on põrutanud, teadagi, et mõne kangarulliga pihta tõugatud! Lohakus!“ Ja ta jätkas halastamatult oma ülevaatust.

„Arvan,“ segas põetaja lõpuks vahele, „et on aeg kojuminekule asuda. Kahtlen väga, kas see meeldib ravigale arstile, et te end äriasjadega ärritate, — erutused on teile ju kõvasti keelatud!“

„See on minu äri ja ma pean teadma, mis siin sünnib!“ kostis Gerda solvunult. „Ma olen siin enne valitsenud ja...“

„Haigena tuleb see jätta, proua!“ ütles põetaja suurima rahuga.

„Valvan oma varandust, kuni elan!“ hüüdis põdeja ning käskis ratastooli seinast seina, kangaste juurest uute kangaste juurde ajada.

Päev oli juba lõunas, kui ta viimaks lahkus, olles veel rohkesti laitusi jaganud. Maja kohalt kadus otsekui mingi raske surve, kui uks ratastooli järel sulgus.

Kui Joann sel õhtupoolikul läbi sopilise, pimedada tre-

pikoja kõmpis ja vildiga löödud uksele koputas, avas vana Julie, see kõhetu kõder, vaikselt nagu alati, ja riputas ta mantli puule. Aga siis jäi ta äkki seisma, ajas peenikese kaela sirgu ning teatas poolpidulikult:

„Proua magab!“

Uugam sirutas järsku ennastki, ta silmad tõmbusid väikesiks lõpmata tänulikeks täpikesiks, naeratades:

„Noo-oh, või siis ära väsis!“

Teda tabas Julie etteheitev pilk ning Uugam tõsines, kõhatas ja sikutas toatuhvlid jalga. Siis avas ta kaeluse ja võttis kuue — selle vana, mis oli paatjas nagu võidunud papp. Ta laotas seda kahe käe vahel, silitas tasast vilesihinat ajades ja avaldas korraga:

„See kuub on kulunud... Tooge õige uus!“

Julie surus käed vastu sisselangenud rinda.

„Proua magab,“ kordas ta. „Ei saa teist kuube tuua — kapiuks kägiseb!“

„Hea küll,“ leppis Uugam ja mõtles endamisi: ükskõik, ka see uus kuub on ju täpselt samasugune paatjas! Ta ajas vana selga, jättis nõörvöö lahtiselt järel jooksmata, surus käed väljaveninud taskuisse ning astus elutuppa.

Julie lahkus vaikselt köögi suunas nagu tumehall koi-liblikas.

Põetaja seisis elutoas laua ääres ning triikis põdeja laia tagantnööbitavat haigesärki. Ta oli pikakasvuline, kuid sihvakas, suurte saledate kätega. Tema piklik nägu polnud enam väga noor, kastanpruunid juuksed olid lühikeseks poisipeaks lõigatud, kulmud kaardusid tihedaina ja ändsid kogu näole kindla ilme. Kui ta naeratas, siis põikas ta suunurgisse midagi kelmikat, mis sisendas mulje, nagu tuleks ta naer otse südamest.

Uugam kaebas väsimust ning istus suurde vanasse tugitooli, mis kägises oma rangjalgadel. Seal ta jälgis Lisli ja et talle tundus, nagu suudaks põetaja — see vaevalt kolmekümne-aastane naine — tedagi aidata, hakkas ta esiteks kõnelema, et kannatab öösiti unepuudust ja tunneb päeval roidumust, ja viimaks, kõige viimaks hakkas ta jutustama Miljast.

Põetaja vaatas Uugamile ainiti otsa — rahulikult ja mõistvalt, sest ta oli harjunud kuulama igasuguseid kurtmisi.

„Miks ei võiks teie tütar siis lahutada?“ küsis ta pisut ootamatu lihtsusega. „Ma arvan, seda seadust poleks antud, kui ta ühiskonna huvides tarvilik ei oleks!“

„Lahutus,“ Joann tõusis püsti, „Gerda poleks sellega iialgi nõus!“

„Proua on põdeja oma ratastoolil, — ta on jäänud elust kaugele maha ja näeb asju võõriti,“ ütles Lisl.

„Rääkigem tasa,“ palus Uugam ettevaatlikult ja piilus magamistoa poole.

Põetaja naeratas.

„Ma ju räägingi sosinal! Kas suudaks see halvatud naine end küll silmapilgukski asetada tütre osasse, samadesse oludesse ja tundemurranguisse — ei, ei! Uks on liiga noor ja teine pool-elutu, kuidas võiks siis see teine otsustada esimese üle ja määrata, mida ta peab tegema või mida tegemata jätma!“

„Gerda on ikka olnud käskija, ning Milja on seni ta sõna kuulanudki!“

„Siis ratastool valitseb ja teie, terved, aina alistute!“ Seekord naeris Lisl kaua, viimaks raputas pead: „Mina küll ei laseks ühelgi naisel enda peale karjuda ega ka kedagi meest end lüüa...“

Ta lõpetas triikimise, nägi Uugami rõhutud ilmet ning lausus:

„Te peaksite küll puhkuse võtma, kuskile suvitama sõitma ja meelelahutust otsima!“

Ta naeratas, pani särgi kokku ning läks pressrauaga kööki.

Uugam istus uuesti. Ta mõtles: kerge on ütelda, võta puhkust, aga ma pole seda oma terve elu jooksul ju veel kordagi saanud võtta!

Kui Gerda alles terve oli olnud, oli Joann õhtuti armastanud õllebaaris istuda, mõne kannu tühjaks kummutada ja sõpradega juttu puhuda. Aga trepikojas, just enne uksele kloppimist oli ta alati taskust pudelikesest kanget piparmünti tilgutanud suhkrutükile ja siis suhkru-

tüki ära närinud, et õlle lõhn suust kaoks... Ometi oli Gerda teda kahtlustama hakanud ning ta üsna kiiresti õllebaarist võõrutanud.

Uugam tõmbas tuld, imes paberossi, tõusis ja käis rahutult edasi-tagasi, hoidudes seejuures mööblit tõukamast, et ükski hää ei häiriks magaja rahu. Ent just, kui ta oli tähelepanelikult üle astumas teatud põrandalaudadest, mis nagisesid, helises uksekell pikalt ja ki-medalt.

Joann ärritus — talle meeldis väga see väikenegi vabadsus, mille talle kinkis Gerda uni, ja ta oleks meeldi soovinud, et põdeja ärkamine veel tüki aega oleks viibinud... „Kes pergel!“ kirus ta pomisedes ja astus eestuppa, põrgates uksele vastu väile, kelle Julie just oli sisse lasknud.

„Kas mu naine on siin?“ küsis Marder, viskas kaabu lauale ja tahtis äiast mööda elutuppa rutata.

Joann pidas teda varrukast.

„Tasem, tasem!“

„Kuidas!“ ägestus väi, kergesti nagu alati. „Ma pole Miljat enam eilsest saadik näinud! Ta ei tule koju! Aris veel töötas, aga enne õhtut oli kadunud!“

Uugami otsaesisele pondus põiki pikk sinine soon.

„Kedagi ei võida lõppude-lõpuks vägisi kinni hoida! Kus kellelgi hea, sealt ta juba ära ei jookse...“

Marder vastas äiale kihvatava pahameelega:

„Või nii, või nii! Siis kõnelen ämmaga!“

„Seda tegid sa ju alles eile,“ lausus Joann. Ta oli läinud näost punaseks, sest ta teadis, et väi teda ei nüüd ega varem palju polnud arvestanud. „Pealekaebaja oled! Igal täisealisel on ometi õigus ise enda üle otsustada!“

Aga juba oli Gerdagi tõusnud ja ratastool veeres kiiresti elutuppa.

„Otsi oma naine üles ja vii koju, vii koju!“ hüüdis ta lõikavalt ja ta näolihased värisesid, läikivmustad juuksed langesid korraldamata salkudes üle kõhna, lameda lauba ning silmis välgatas. „Tulen homme teie juurde, oodaku ta mind kodus!“

Vana Uugam tõmbus toanurka, istus sõnatult toolile ja vajus õlgadest looka. Laia paatja kuue hõlm pühkis põrandat ja nõörvöö rippus lahtisena pikalt mööda maad.

KAKS NOORT INIMEST

Tuul lehvitas kardinaid pikkade keeltena lakeeritud põranda kohal ja üleskääritud käistega passija käis toas ringi, käes kohev sulghari, mida ta kiiresti libistas üle poleerist läikleva mööbli. Ta pühkis veel suuri nahkseid tugitoole ja valgekuplilist armatuuri, mis rippus lae all, rullis siis kokku laia põrandavaiba ning läks seda alla hoovi kloppima. Aknaist kostis üles, kuidas ta õuel mütsutas.

Sellal tuli Milja koju. Marder oli ta küll juba eelmisel õhtul tagasi toonud, öösel olid nad lebanud pool-ärkvel väga erinevate mõtetega teineteise kõrval ja Milja oli teeselnud magamist silmapilguni, mil Marder hommikul kodust lahkus. Siis oli ta tõusnud, väkkiirelt riietunud, välja lipsanud ning elavasse tänavaliiklusse kadunud.

Ta oli käinud vastas töölemineval Kaarlo Oolaril ja oli tahtnud noormehele ütelda, et ta hoolimata oma armastusest tema vastu siiski ei saa Marderist vabaks. Milja oli kogu öö sellele valmistunud ja end loobumisvalust juba ette piinanud, aga Kaarlo Oolar, see väga noor poiss, oli midagi aimamata haaranud ta käsivarre, öeldes, et kas pole võrratu-ilus hommik, ja naise poolt oli jäänud kõik kavatsetu ütlemata... Ta oli vaid tundnud end õnnelikust õnnelikumana, liibunud Oolari käele ja saatnud teda äriukseni.

Milja huuled õhetasid, ta vaatas kõhklevalt ringi, nagu kardaks ratastooli juba eest leida, ja heitis alles siis, kui oli kindel, et veel kedagi pole tulnud, jaki ült. Tema liigutused olid sujuvad, pisut abitud — ta istus, aga see oli pigemini toolileenile liibumine kui istumine.

Temas oli midagi alatasa tuge otsivat. Ta laskis pea vastu toolipolstrit, õlad samuti. Kõik temas osutas nõrka iseloomu.

Passija tuli vaibaga hoovist ning laotas selle maha.

Noor naine tõusis aeglaselt. Ta oli väljast kaasa toonud kimbu valgeid põllulilli, aga ta ei armastanud neid kõrgeid, raskeid vaase, mis asetsesid laudadel. Ta otsekui kartis kõike, mis oli suur ning massiivne, kogu kabinet oma nahkmööbliga sisendas talle ebamugavuse — ja ta läks tühja eestuppa ning pani kimbu peeglile kitsasse klaasi.

Ta seisis veel seal, kui kojast kostis mitmeid samme ja talle ülihästi tuntud vurinat, mida tekitasid uksele liginevad rattad. Milja toetus pihaga seinale, ta muutus araks ja läks aina kartlikumaks, kui ratastool uksele ilmus.

Ugam ise oli Gerdaga ühes. Ta oli põetajat treppidel aidanud ja nüüd, nähes tütart, oleks ta ka teda tahtnud aidata, — kuid juba nohises põdeja, musta kübarat juustelt võttes:

„Mine, mine nüüd ärr, Joann! Müüjad omapead, ega neil seal vedelemisest üksi mõika, vaat varastavad veel laekad lagedaks!“

Ja Ugam läks.

„Viige mind tuppa!“ käsutas Gerda põetajat. „Sina, Milja, tule, tule ka järele!“ ütles tütrele. „Inimene, kel on sõkalpea!“ Ta silitas käega üle nahkse diivani. „Kas sa tead ka, mis teie kodu paljas sisustuski maksma läks, ah?“

Milja ei mäletanud, ta polnud seda ka kunagi täpselt teadnud, aga põdeja teadis iga üksiku mööblitüki, iga laua ja tooli hinna viimse peenuseni ja ta hakkas neid loetlema ning kokku arvutama. Summa tõusis ning tõusis, ja Milja maldas vaevalt jälgida arve, mida põdeja liitis ning liitis. Gerdale ei piisanud üksnes kabinetist, teda pidi viidama ka söögi- ja magamistuppa, ja kui Milja kuulis, millist kõrget hinda on maksetud voodist, hakkas ta tõsiselt kartma, et ta sellest asemest tõesti mitte kunagi kuhugi ei pääse. Talle näis, nagu oleks

ta maha müüdnud — nagu oleks ta nii ja nii palju maksma läinud ning et iga mööbliosa tähendab ka osa tema hinda. Ta kuulis põdejat edasi rehkendavat ja ta oleks tahtnud vastu hakata, — aga ometi istus ta ainult ja kallutas pea jõuetus ahastuses käele.

Põetaja Lisl astus ta juurde, kummardas ta roosa kõrvalestani ning ütles sinna:

„See on asjatu norutamine... Mina teie asemel pakuksin haigele klaasi veini ega kaotaks sugugi pead!“

Milja vaatas äkki põetajale otsa, see noogutas naeratades. Miljal tuli nüüd endalgi meelde, et ema armastab häid veine, hispaania ja prantsuse sorte, ja et ta kodus alati hoiab enda jaoks mõne pudeli puhvetkapis. Põdeja oli selleks liiga ihne, et oleks kunagi korraga rohkem joonud kui üheainsa klaasi, aga Milja mõtles, et kui pakkuda, võib-olla siis... Ja ta laskis passijal kiiresti kohvi keeta ning otsis ühe kalleimaid konjakeid, mida Arvin Marderil kodus leidis.

Proua Gerdat hämmastas tütre ootamatu külalislahkus. Ta ei ole siiski päris rumal, mõtles ta, naeratas kibedaist, teravaist suunurgist ning küsis:

„Kas Arvin võtab õhtuti klaasikese?“

„Ma ei tea, võib-olla väljas võtab,“ arvas Milja.
„Kodus väga harva.“

Põdeja nägu tõmbus endiselt kalgiks, silmad sihtisid pisikeste kuulikestena tütrele otsa.

„See pole kuigi tark,“ sõnas ta. „Oled elutarkuse poolest kõhelik, päris kõhelik!“ Lisas siis peagu pahaselt: „Miks ei paku sa's Marderile konjakit, kui oled märganud, et kipub riiuks... Lased end kas või lüüa, aga taipu pole, et valada klaasikese vaigistamiseks, — mida keevam sapp, seda kangem tropp!“

Gerda tõstis pitsi õhukestele huultele, maitstes esiteks, jõi siis pikkamisi ja rüüpas lõpuks kohvi.

Milja valas talle kõheldes teise klaasi.

Põdeja ei ütelnud sellest ära, aga ta jäi endiselt külmaks ega muutunud südamlikumaks; läks ainult pisut jutukamaks ja ligipäästavamaks, kui oli harilikult.

„On suur sõgedus meeste pärast oma sisseseatud elu-

korda sassi ajada," ümises ta. „Kui sa võiksid elada mõne teisega, siis võid sama hästi elada ka Marderiga — meheksolemise poolest on nad kõik ühesugused.“

Ta jõi, maitstes, rüüpas kohvi.

Milja raputas pead.

„Ühega saadakse läbi, teisega mitte,“ avaldas ta areldi.

Põdeja naeratas halvakspanevalt.

„Läbisaamine oleneb arukusest; ole kavalam, küll siis läbi saad! Meeled ei seo inimesi kokku — ühine varandus seob!“ Ta näis saavat kurjaks, ja Milja täitis veel kord ta klaasi, julgemata lausuda sõnagi armastusest kui niisugusest, mida tundis Oolari vastu.

„Kui ma alles olin aastailt kolmekümnene, tahtsin noort meest. Joann oli ligemale viis aastat minust noorem, lasksime laulatada...“

„Noh, ja siis,“ kuulatas Milja.

„Varandus ei kasvanud, hakkas kahanema,“ pomises põdeja.

„Aga mis, sellest ei olnud ju midagi!“ arvas Milja lihtsameelselt.

„Sõkalpea!“ Gerda tõstis tähtsustavalt luist kätt, ta lõug värises: „Varandus on elumõtte a ja o, algus ja ots! — Kuni mina elan, pead ka sina sinna kuuluma, kuhu ma oma varanduse olen andnud!“

Ta ärritus seda öeldes väga ja põetaja tõusis ning aitas teda kohvi rüüpamisel, mis ähvardas maha loksuda.

„Kas te ei saaks rahulikuks jääda,“ palus Lisl seejuures. „Lõpuks näib, nagu oleks lausa õnn kaasavarata olla!“

„Hm, õnn! Mis asi on ülepea õnn?“ urahtas põdeja.

„Võib-olla see, kui kassa klapib!“ muheles Lisl, vaatas Miljale, ning nad hakkasid mõlemad naerma.

„Olge vait, te kergemeelsed!“ Gerda surus kulmud kortsu. „Õnn oleks olnud vahest see, kui Milja poleks läinud isasse, vaid tulnud minusse...“ lausus ta siis pisut nukralt, küsis sigaretti, tõmbas pika sõõmu ning kaebas: „Kui üksi olen ma juba aastaid! Alatasa pean

hoolt pidama oma asjade eest..." jättis ta lause lõpetamata, konjak oli lõõnud talle pisut pähe.

Milja pakkus talle veel teise sigareti ning põetaja küsis äkki:

"Aga miks te härral suitsetada ei luba, kui ometi ise suitsetate?"

Gerda vaatas apaatselt üles.

"Joannil! Ta teeb oma mahvimisega mulle himu, aga arst keelab..." Ta pöördus, pannes äkki lestja käe raskelt Milja õlale. "Hoidu joomast, parem on ka, kui sa ei hakka suitsu pahvima," ütles ta, pilutas silmad väikeseks kõvadeks haavliteks ja jätkas: "Aga kui Marder su vastu liiga nõudlikuks läheb, või kui näed, et tuleb lahkarvamisi, siis lase ta, lase ta pisut võtab..."

"Ma ei tea, ma vist ei mõista sind," kahtles Milja.

Põdeja lõi käega vastu lauaserva.

"Mis siin mõista on! Sa pakud Marderile, kui märkad, et muu ei aita... Aga lahutust sa ei nõua, mitte kunagi, kas kuuled!" Ta häälm muutus valjuks.

Milja käsi lõi vabisema, ta pidi täitma ema klaasi, kuid hakkas kartma ning ei valanud enam.

"Sa ei jookse kuhugi — tööta seda mulle," nõudis põdeja poolkähedalt ja pigistas sõrmed ümber ta käsi-varre.

Põetaja Lisl tõusis oma istmelt, nägu murelik, raputas närvide rahustuseks pulbrit põdeja kohvitassi ja jäi ise ta kõrvale.

"Tööta mulle!" kordas Gerda.

Milja näis veretuna. Kui ta oli olnud veel laps, oli ta jäänud mitmel korral palavikku paljast suurest hirmust, mida ta oli tundnud mõne tühise üleannetuse pärast. Kord kümneaastase plikana ta oli minestanud, kui ema teda oli ähvardanud karistada kogu ööks pimedasse koridori jätmisega... Praegugi elas temas edasi usku-matult palju sellest arast, armastust janunevast tütarlaps-est ja ta värises kergelt üle kogu keha. "Ma luban..." kostis ta suures kitsikuses, sest ta tundis, et kõneleb vastupidiselt oma tundeile, et ta valetab julgusepuudu-sest...

Sel hetkel astus sisse Uugam, naeratav ja välisõhust veidikese roosa. Miljale tuli too nagu lunastus. Ta klammerdus hetkeks ümber isa kaela, ja Joanni suust libises: „Noo-oh, noo-oh, Millu!“ (Nii oli ta teda lapsena hüüdnud.)

Siis langes Uugami pilk lauale, ta nägi, et on joodud ning suitsetatud, ja see oli talle pisut imekspandav, ehkki ta teadis, et Gerda ei põlga väikest napsi.

„Ma arvan,“ ütles ta, „et teil on olnud päris lõbus olemine!“

„Soovisime seda, aga...“ vastas Lisl, kuid põdeja hääl kajas tema omast üle:

„Võite mind nüüd koju viia... Aitüma, Milja! Kahju, et sa mind juba varemil külaskäikudel ei ole nii targasti vastu võtnud kui täna, — siis ma oleksin ehk sagedamini su juures käinud ja sulle elutarkust õpetanud!“

Milja ei vastanud.

Põetaja tõi musta kübara ja mantli, riietas põdeja, keda hakkas vaevama uni, ja ratastool liikus tasasel vürinal läve poole.

„Sa lähed nüüd nii ruttu,“ ütles Milja Joannile.

„Seda küll, aga ema, näed sa, juba tukub!“ Ta neelatas rutuga klaasi konjakit. „Ma tulen mõni teine kord...“

Juba ukssel olles lausus ta äkki:

„Oled kahvatu... Peaksid, peaksid jumala eest tüsedamaks minema!“

Siis nad lahkusid.

Milja jäi üksi, ta lamas mõne silmapilgu kinnisilmi diivanil, tõusis siis, piilus ringi, kas passijat pole läheduses, haaras telefonitoru ning lõi äri numbri.

„Palun, härra Oolarit,“ ütles ta. „Oolarit!“

Ning viivu pärast kuulis ta Kaarlot ja see kaebas, et päev on äris talumatult pikk ning morn. Milja oli tahtnud talle kurta oma raskusi, kuid nüüd ta unustas seda teha ning küsis hoopis: „Kas sul sellepärast on morn, et mind tööle pole?“ Ja ta kõhistas tasakesi rõõmustatult

naerda. Nad rääkisid üsna kaua, aina iga lause peale naeratades, ning lõpuks soovisid head nägemist.

Tundmata eneses mingit süütunnet, nõjatus noor naine aknalauale. Ja kui ta välja vaatas, nägi läbi neli-nurkse, paega sillutatud hoovi tulevat Marderit. Täna-vaäarse suure kasarmutaolise kivimaja akendes murdus päikesepaiste ja peegeldus üle hoovi uue, nukukuubikult meenutava kastmaja akendes, ka selles, kus seisis Milja.

„Kas ämm on käinud?“ päris Arvin, vaevu astunud üle künnise.

Milja vaikis, kuid passijanaine vastas tema eest.

Marder vilistas, liikus ringi — ta tegi selle juures alati rohkesti kola —, vilistas tugevamini ning kostis valjusti ise oma mõtteile: „Hästi!“ Siis astus ta naise kõrvale ja libistas käega mööda tema pihta — tihedalt, nagu tahtes läbi riiete ihuni katsuda.

Milja tundis vastikust. Ta sisetunne ei olnud piinav Marderile truudust murdes, aga kui Marder teda kaisutas, hakkas teda otsekohe vaevama südametunnistus, et ta pole küllalt truu sellele, keda armastab. Ta kartis oma meest peagu nagu võõrast, ta ei olnud ka kunagi kindel selles, mida mees võib kavatseda.

„Sa lähed ehk veel välja,“ ütles ta ning eemaldus aknast.

Marder sirutas käed ristamisi kukla taha, tähniline lips väikesel ümmarduma kippuval kõhul, pilgutas ka-valalt teist silma ning sõnas:

„Ma viin täna sindki välja ja vaatame õige järele, kuidas mu sõpradel sinu juures edu on!“

Ta õõtsutas põlvi ning irvitas.

Milja teadis juba ta sõpru — neid vanu jääri, nagu Marder ise vahetevahel armastas ütelda.

„Mul on peavalu,“ otsis ta vabandust, istus lõdvalt ning lisas: „Ema, tead ju, käis siin, ja üldse see kõik... Ah, sa siiski ehk lähleksid üksi?“

Marder naeris täiest rinnast.

„Kas nüüd pole lugu lahti — kahekümne-aastane naine tahab tudikest mängida, kodus istuda, võib-olla

sooje sokkegi kududa — armukesele muidugi!“ Viimase paiskas ta juba tigistudes.

Milja lõi näost punaseks, ta tundis nüüd päris tõsiselt pead tuikavat.

„See läheb mööda,“ heitis Arvin käega. „Tutvustan sulle täna üht — ilusat noormeest,“ lubas ta ning naeratas ühtsoodu pilkavalt.

Õhtul nad istusidki lokaalis ja tõstsid korduvalt klaasi Marderi sõpradega, kes ületasid üksteist kahe-mõtteliste, rõvedamaiguliste naljadega. Milja poole pöördudes kõnelesid need sõbrad lisaks kätega — kleepuvate, tülgestavate kätega ning näisid seejuures olevat veendumusel, kindlalgi veendumusel, et naisele meeldib, kui teda pisut ihaldakse, ja et selline kleepumine on midagi väga armastusväärset ning tunnustavat nende poolt.

Noor naine, osalt soovist mitte näidata vastumeelsust, osalt aga ka kartusest, et Arvin talle ebaseltskondlikkust võiks ette heita, naeratas järeleandlikult igale higise sõrme vajutusele, mille juures ta roidunud pilk libises igatsevana üle meeste kiilaspeade mujale.

Ta oli väsinud ning veidi uimane joodud veinidest, ja kõik punetavad näod laudkonnas paistsid talle ühevõrra võõrainana, hoolimata kokkupuutuvaist kätest või põlvedest — isegi Marderi nägu, mis oli kergelt tursunud ning läikiv, mõningate kortsudega, millede tekkimise põhjused talle olid teadmata ning arusaamatud.

Ta nägi vastaslauas sätendavate lühtritulede valguses noort baaridaami lõbustamas hallinevat isandat ja just, kui ta vaatas sellele kokotile, kohtas ta tema värvitud ripsmete alt heidetud pilku: see oli lai, sõbralik, piinlikkuseta pilk, peagu säärane, mida tavaliselt kaaslane heidab kaaslasele.

Milja ei mõistnud. Hetkelises erutuses põimis ta rüpes käed ja veeretas laulatussõrmust ümber oma õrna sõrme — sel momendil oli see rõngas ta meelest siiski midagi...

Viimasena ilmus Marderite lauda advokaadiabi Kongas. Nagu Marder teda oli nimetanud — ilus noormees,

ehkki ta oli juba vanapoolne härra, kuub ohtrasti täidetud atleediõlgadega. Tal olid õlitatud, pisut loksik juuksed, kitsas tõmmu nägu, õhuke sarkastiline suu ja väga uus kaelaside. Ta käitus pisut hooletult nagu mehed, kes armuvahekordades on lõiganud loorbereid, ja vaatas iga naist nii, nagu võiks ta sellest läbi näha.

Marder pilgutab talle silma. Nad olid omavahel maha rääkinud, et ta Miljat püüab enesele ahvatleda ning temaga seni suhteid peab, kuni naisel teine — see nooruk — peast välja on aetud. Arvin täitis sõbra klaasi.

Kongas muigas, siis kehtas end üles ning viis Marderi noore naise tantsuparketile. Väike flirt selle väikesega pole paha, — mõtles ta.

„Uheksa naist kümne hulgast kasutab enda armastama panemise vahendiks — tõrkumist,“ rääkis ta ülbe rahuga. „Mehe poolt natuke kannatust, natuke delikaatsust, tjaa, ja siis kolmandal-neljandal kohtumisel suudeldakse... Blondid on tõmmudest jahedamad, tõrguvad kauem — teie olete, ma oletan, loomulik blond...“

Milja oli liiga loid, et vestlusest pahanduda, ja naeris aeg-ajalt, kui arvas, et peab millegagi reageerima. Ja vana elumees pidas teda endamisi üsna meeldivaks putukaks. Kas ta teeskleb naiivsust, või on ta seda tööpoolest? Vähe arenenud, aga šarmantne, — mõtles Kongas. Ta ujus vanas ammu proovitud vees ja vaatas Miljale otsekohe kui valmisseatud palale, tundes Marderi vastu sõprusest hoolimata varjatud üleolekut, isegi ironiat.

„See püüisepanemine on mu käes tühine asi...“ Ta naeratas Arvinile, naeratas, aga silmist välgatas halvakspanu, ning kui lokaalist lahkuti, soosis ta Miljat niivõrd väljakutsuvalt, et Mardergi kärsituks muutus ning närviliselt jalalt jalale tammus.

Hommikul üle kivist trepiastmete ärris astudes tundis Milja end nagu keegi, kes kauase eemaloleku järel jälle koju jõuab. Ta tundis siin otsekohe kindlama ning mugavama olevat kui mujal, ja ta leidis, et talle meeldib

kaupluse pisut raske ning tolmune õhk, otsekui maamehele meeldib talli õhk.

Ta läks kerge kärsitusega poolpimedasse laoruumi, kus asetses riietekapp, ja kui ta silmas Kaarlo Oolarit lahtise ukse kõrval kitlinööpe kinni panemas, tungis talle soe õhetus põskedesse. Oolar oli teda hommikuti ikka oodanud riietekapi juures — nad ei olnud seda kunagi kokku kõnelnud, kuid see oli algusest peale iseenesest nii läinud.

„Ah, Kaarlo!“ Milja sosistas seda nii pingsalt, nagu oleks tema järele mingit suurt, suurt valu tundnud, ja poiss — peagu alati avameelne ning rõõmus — pöördus kiiresti talle vastu.

Nad vahetasid suudluse — väga lühikese ning argliku, mis oli peagu ainult huulte andumuslik puudutus, sest nad kartsid, et iga silmapilk võidakse tulla.

Siis avati äri ja Milja läks kassasse, mis asus lettide vastas kui väike klaaskapp. Ta võis sealt näha läbi kogu nahakaubaga täidetud kaupluse, see ei olnud kuigi puhas ega hästi valgustatud, aga halli leti taga töötas Oolar, ümmarguse võitu nägu õnnelik ning noor, ruuged juuksed kohevil üle pea. Ja paar tillukest päikese-riipu, mis tungisid ruumi, paistsid seda heledamini silma, mida napimad nad olid.

Marder tuli keskpäeval vaid mõneks tunniks ning kogu selle aja vältel töötas Milja hääletult nagu hiir, oma ühetasase, väikese käekirjaga ärikirju kirjutades ning tšekke vastu võttes. Ta oli pidevalt hirmul, et mees võimalust leides sõnadevalinguga Oolarile võib kallale karata. Ja see juhtuski masinarihma pärast, mida üks masinist soovis osta, kuid mille ta esialgu siiski võtmata jättis, et hiljem tagasi tulla. Vahepeal oli aga keegi maamees selle ära ostnud ja masinistile ei olnud enam anda teist täpselt samas laiuses rihma. Kuna müüjaks osutus just Oolar, siis karjus Marder ta peale välja kogu oma sapi, enda õigustamiseks seletades, et maamehele oleks võidud pakkuda mõnd teist rihma, sest sentimeeter laiem või kitsam, ta oleks selle ikkagi võtnud.

Olles poisiga ligemale veerand tundi ühtejärke praganud, vaatas Marder teatud võidurõõmu ning enesest lugupidamisega naisele, kes huuli hammustades kassas istus. Teinud sellidele veel mõningaid korraldusi, lahkus Arvin pilkavalt naeratades.

Äri jäi vaikseks nagu rand pärast tormi. Milja pani sullepea käest, tõusis ning läks kapist oma lõunaoote võileiba tooma. Ta teadis, et Oolar oli siirdunud lattu, ning nüüd ta nägigi teda seal pukil seisvat ja üht suurt nahapundart riulile tõstvat.

Milja seisatas silmapilguks. Oolar vaatas üle öla, heitis käega laubalt salkulangenud juukseid ning hüppas pukilt alla. Nad ei ütelnud ühtegi sõna, aga ses vaikimises oli midagi pingule tõmmatut, ja kui poiss pisut lööduna paluvalt käe ulatas, andis Milja talle kiiresti oma mõlemad vastu.

„Sain jälle!“ ütles Oolar.

Milja kõhkles hetke, piilus siis ettevaatlikult ringi ning sosistas:

„Oleks küll vist ilus kord jalutada, on juba sirelite aeg...“

„Oh-jaa!“ ohkas noormees.

„Kui Marder õhtul ärist läbi ei tule...“ Milja poolt hingeldas erutusest.

„Siis lähme!“ kinnitas poiss äkilise innuga, naeratas jälle, vilistas sellele, et teda äsja oli sõimatud, ja nende käed surusid viivu soojalt üksteist. Siis ruttas kumbki tagasi oma töö juurde.

Kui Marder õhtul tublisti hilinedes äri juurde tuli, seisis see juba suletult ja kedagi teenijaist ei olnud enam näha. Ta vaatas üle, kas ukсед on korralikult lukustatud, seisis hetke kaalutlevalt tänavanurgal ja et vaigistada närvit kahtlust, ruttas koju. Kuna ta naist eest ei leidnud, lõi ärritus talle kiire ägedusega pähe. Äkiline, nagu ta oli, ei mõtelnudki ta naist ootama jääda, vaid asus otsekohe tegutsema.

Ta jooksis läbi kõik võimalikud löbustuskohad, närvises, vihastas ja pöördus viimaks higist läbimärja säriga tagasi koju, loopis seal mööblit ning raevutses. Lõ-

puks ta haudus endamisi valmis kurje plaane, mida kõike naisele teha või ütelda, kui ta viimaks tuleb, — sest kuidas tohtis see tema kõrval veel elada oma eraelu, kuidas tohtis see, laulatusega seotud, otsida veel ringi ja pidada kedagi temast paremaks. Mees on naise pea — see aastasadu kehtinud eesõigustus oli talle otsekui pähe raiutud. Marder uskus endal olevat püha õiguse naist kas või surmaga hirmutada, kui ta ei jäta truudusemurdmist.

Samal ajal jalutasid kaks noort inimest pargis. Puuladvad, millede lehestik oli veel pehmelt värske, lõhnasid vastu päikeseloojaku punetavat kerist ning niiske, mullahõngune tuul kandis kuldnokkade vilet. Kohedaks rehitsetud peenardelt vahtisid esimesed ammuliaetud lillesuud ning rohul oli alles väga ere ning puhas värv — see värv, mis kevaditi teeb maa ja maad armastavad inimesedki rõõmsaks. Peagu kõik põõsad olid õitsemis-eelselt tiined, paksud ning salapärased, nad kükitasid jalgteede ääres ja ootasid igaüks oma tundi. Üks linavästri, kes keksles kruusal, peksis lõbusalt halli hännalabidat ning pinkidel istusid inimesed — inimesed, kes olid tundnud kiviseid tänavaid ja majade umbseid ruume endi ümber kitsaks jäävat.

Nad peatusid tiigi ääres. Oolar võttis maast kivi ning viskas poisikeslikult lutsu, ta oli selle peale osav. Luiged, kes seal ujusid, tulid söödavat lootes lähemale ja kehitasid siis pettunult tiibade valgeid sulehangid. Edasi minnes libises pikk virvendav siluett mööda rohelist vett neile järele. Oolar jutustas lugusid oma koolipõlvest, sõduripõlvest ning kõigest, mis ta kahekümnekolme-aastasest elus oli juhtunud huvitavamalt.

Küll ta võib ometi lobiseda, mõtles Milja, aga see kõik meeldis talle väga.

Kui nad istusid, siis märkasid, et sirelipuhmas pingi taga olid mõned õiekobarad juba jõudnud lahti lüüa.

Oolar silmitses üht poolpungas salka.

„Valged nagu kruubid!“ ütles ta ning naeris: „Tead, mulle maitseb kruubipuder, — onu juures maal, mäletan...“

Milja näis rõõmsasti üllatatud.

„Siis kruubipuder,“ kordas ta, „aga seda mõistaksin ju minagi keeta!“ Ja ta naeris.

Oolar kergitas kulme nagu mingi eriti suure uudise puhul.

„Kas tõesti! Küll see oleks vast tore...“ Ta tahtis ütelda: üheskoos sinu enda keedetud putru süüa, ühe lusikaga, ühe piimaklaasi juures... Jah, kuid seal oli ometi Marder, kellest nad ei sõandanud juttugi teha, ja nende lihtne rõõm vaibus silmapilguks vaikimisse, et siis uue hooga tõusta, trotsivalt ja endale õigust nõudvalt. Sirel pingi taga lõhnas ja Milja sosistas nagu surve alt:

„Täna me istume veel kaua... Kui hea see on!“

Oolari pehmeile põskedele langes päikeseveerengu punetust, aga osalt jumestas teda vereõhetuski, kui ta näost päris roosana kiiresti ning tugevasti Milja käsi-vart pigistas ning ütles:

„Lähme...“

Milja otsis üheainsa pilguga sellele sõnale seletuse ja oli sõnatuna päri.

Nad läksid suurte hiliste pungade ja varajaste värs-kete lehtedega puuokste all, mis tasases lõunatuules vä-risesid nagu huuled, kui nad ei kõnele, vaid suudlevad. Üle mäenõlva ja vanade treppide pudenes toomedelt hel-beid ja mahlased vahtrad laotasid mesikollaseid õie-kahle.

Kaks noort, vaimustunud teineteise vastu toetumisest, sammusid kuni mereni, läksid lagedat randa mööda edasi, pöördusid siis kõrvale, kaugenesid ja kadusid kauaks metsateele...

Teisel hommikul ootas äris kassa — see väike klaas-kapp — Miljat asjata tööle ja kui Marder ilmus, maksis ta Kaarlo Oolarile ette kahe nädala palga, mis tegi üsna väikese summakese, ja vallandas ta päevapealt.

Poiss neelas alla osa oma sappi, aga kirus siiski ja lahkus armsamagi aimataoleva halva käekäigu pärast ahastades töölt. Äri sulgemise ajaks tuli ta tagasi. Nähes kaasteenijaid minema ruttavat, astus ta hoovi, jäi suure värava kõrvale seisma, surus rusikas käed pintsa-

kutaskuisse ja just siis, kui Marder tuseselt väljus äri tagauksest, sulgedes raske raudpoldi, astus noormees talle teele ette.

Marderil, kes oli Oolarist ligikaudu poole vanem, tõmbus nägu viltuseks irvituseks, sest talle tegi peagu nalja näha poissi nii vihasena. Ta arvas: — õige asja, mida selline mulle ikka võib teha!

„Kas tulete paluma, et soovitaksin teile uut töökohta?“ pilkas ta noormeest. „Mul nagu peremeeste seltskonnas tuttavaid...“

„Ähvardage, ei kohku!“ urises Oolar.

„Mida vaiksemalt kaote, seda parem teile!“ Marder tõmbus vimma. „Kes teiselt mehelt naist üle tahab lüüa, sel peab ikka veel midagi muud olema kui paljast — head tahtmist!“ Ta toppis võtmeid tasku. „Põrgu võite käia — ja vaadake, et peate suu, või muidu...“ Ta viskas paksude, turris kulmude varjust tigateda pilgu.

„Aga kui teid, raiska, Milja ei armasta, vaid mind, just mind!“ püüdis poiss ülekaalu võita, ent Marderi näkku ilmus uuesti esialgne jöhker irvitus.

„Tahtsite üllatada, — oh ei! Narr, nädikael!“ Ja Marder kiskus jultunult naerda.

„Teid kuradit tuleks vägistamise eest kohtusse anda!“ lõõtsutas Oolar ja enne, kui Marder oleks jõudnud hoo-vist välja vajuda, laksatas tulikuum kämmal vastu pere-mehe nägu.

Nad ei vahetanud enam ühtki sõna. Marder, järsku iseteadvuse kaotanud, komberdas ebakindlana tänavale ja eemalduski üsna arastunult. Elanud lõviosa oma elust poissmehena, tal ei olnud kuigi raske juhtida mõtteid naiselt mujale, — ta ei läinud sel õhtul üldse ringi koju, aga kahtlustades, et Oolar võiks sinna minna, ta telefonis ämmale.

Milja märkas, kuidas passija viivitas lahkumisega. Arvin on tal käskinud jääda, mõtles ta, astus alistunult magamistuppa ning jäi viivuks lõdvana seisma. Tuba oli haudvaikne, päikeseta, hämarduv. Ta enese sam-mudki kustused kõlatult vaipa ja summutasid vähimagi elumärgi. Kui ta hakkas lahti riietuma, tundis ta eriti

teravasti, et on üksi, et enda katmine, mis talle oli nii sissekasvanult omane, on täiesti asjatu... Uhes sellega tuli ta liigutustesse raugus ja kui ta laskus lebama pehmele kušetile, oli palju lohakustki selles, kuidas ta heitis õlule mantli või kuidas laisalt laskis puhata jalgadel.

Ei tea, mis saab, nukrutses ta ja tundis samal ajal imelist ühendavat, maguskirbet valu sellest, et Oolar on samuti alandatud kui tema ja et ta peab tugevamate all kannatama samuti kui tema. Peale ihalduse, mis valdas kogu ta olemust, lähendas teda noormehele just see, et neil mõlemail tuli arvestada kolmanda võimu...

Ta tõstatas korraks pead ning vaatas aknasse ja kui ta ei näinud veel Arvinit tulevat, oli ta sellest omamoodi rõõmuski — tal nagu oleks olnud lähedam.

Hoovis mängisid poisikesed ja seal oli pisut valgem kui toas.

Milja esimesed mälestused kuulusid ühte hoovi kesklinnas. Proua Gerda ise ei viibinud päeval kunagi kodus, aga kahvatu Julie riietas teda vahetevahel ning saatis õue — vanade majade keskele, kus oli kitsas, umbne ja kivine. Paljude kärarikaste ja võimuahnete laste hulgast sai talle lähedaseks ning sõbraks üks kuivetu juudi poiss, keda teised armastasid pilgata ning tõugata. Selle poisikese suured mustad silmad jäid tõsiseiks ning kurbadeks isegi siis, kui miski ta huuled vedas naerule, ja laste seas peeti teda inetuks. Jõukatsumistel alati alla jäädes oli ta õrnaloomuline ning vaikne.

See poiss mängis Miljaga pikkades hämarais majakorridorides ja hoovi kangialustes kaugeile maadele reisimist, laiadel meredel purjetamist, ja varsti unistasid nad koos võõraste maade tundmatuist taimestikest, muinasjutulikest aaretesaarist ja nende haldjaslikest olen-deist. Poisikese sugulasi elas laialipillatuna peagu igas maailmajaos ja ikka jälle ta jutustas fantastilisi lugusid, mida Milja ei väsinud kuulamast. Nad hoidusid eemale teistest lastest; poisike oli mõne aasta võrra temast vanem, selle huvid kandusid vähehaaval muusikale ja ta viis Miljat enda juurde — nende kodud asusid ühes-

samas vanas majas, kus Ugamid veel praegugi elasid, — ning mängis talle viiulit või pianinot.

Alles rassivaenuliste koolikaaslaste terava põlu ja ema Gerda vahelesegamise mõjul jättis Milja oma sõbra, kuigi nad juudi noorukiga olid toredasti läbi saanud. Niivõrd ei lähenenud ta enam ühelegi uutest sõbratari-destki, aga et nende vaatekohad olid ülekaalus, et nende pool oli enamus, läks ta nendega kaasa, kuni — nagu väga paljud tema kaasealised — laskis end naita ema otsitud, varaka mehega.

Tuba pimenes pilkhaaval, ja kuna ta oli eelmised ööd olnud magamata, sulgusid noore rahutu naise laud. Pikkamisi realiteedist kaugele, kaugele taandudes talle näis, nagu jalutaks ta ühel kummalisel, suuri, tühje teokarpe täiskülvatud rannal ja et ta kõrva nende vastu surudes kuuleb teokarpides voogavat koha. Ta aimas, et neisse on peidetud mingi saladus, ja hakkas igasse teokarpi hüüdma Oolari nime, ikka valjemini ning valjemini. Aga talle ei vastatud, isegi trobikond päevitunud lapsi, kes hullasid rannal, ei pannud ta sealolekut mikski. Kui ta ringi vaatas, märkas ta rannal maju. Just talle kõige ligemal terrassil pikutas vedelmõnusalt üks hallinev võõras mees ja tütarlaps, kes õõtsus selle vanahärra põlvel, pöördus äkki, viipas talle ning naeris.

Miljal oli tüdruku nägu veel selgesti silme ees, kui ta virgus. Ja tõepoolest ta mäletas seda naeratust ning pilku kuskil kohanud olevat... Järele mõeldes pidi ta need omistama ühele baaridaamile, keda tunaeile juhuslikult oli tähele pannud.

Ta tõusis istuli ja tal hakkas jahe...

Prostituut, — mõtles ta, — prostituut, kust säärane rumal uni!

Ölgade kergelt lõdisedes mähkis ta mantli tihedamini ümber, jäädes samas kuulatama kõrvaltoast kostvat tasast kõnelust.

„Marder võiks aastate poolest olla tema isa...“ Milja kuulis esialgu päris võõrana tunduvat häält. „Nii-sugune ühendus, kooselu armastuseta, ainult varanduse pärast — ma ütleksin, see on lausa avalik nurjatus!“

„Aga ma ei võiks tõesti mitte ütelda, et Gerda siin midagi sobimatut leiaks!“ tundis Milja isa Joanni veniva vastuse.

„Põdeja arvaku, mis tahes! Noor, kuid lasteta ja nii...“

Milja hakkas taipama, et jutt on temast. Ta tõusis ning nägi praakil-olevast uksest põetaja Lisli käivat edasi-tagasi mööda kabineti diagonaali. Miski jäine Miljas soojenes ning liigatas ja otsekohe tekkis temas vajadus usaldada end selle naise hooleks...

„Ma ütlesin sama juba ammu...“ nohises Uugam

„Ütlesite, aga ei liigutanud sõrmegi! Ja mis inimene on küll teie tütar, kui ta mitte ise enda eest...“ Lisl peatus, silmates Miljat. „Ah-haa! Oleme siin juba kolmveerand tundi. Teie isa kutsus mind kaasa.“

„Jaah, Arvin hädaldas... Aga meie ei leidnud midagi eest, hoopis vastupidi,“ Joann silitas tütre käsi. „Ei raatsinud sind äratada, vaatasin, et las magab!“

Miljale meenus jälle segane unenägu prostituudist ja ta tahtis sõnada, et nad oleksid siiski teda üles võinud raputada. Aga samas küsis põetaja Lisl asjalikult:

„Kas kavatsete esialgu lahkuda suvitamasõidu ette-
käändel, või kuidas?“

„Pole päris kindel kuidagipidi, ei tea...“ vastas Milja.

„Aga mis siin siis veel? Peate ju ikka midagi ette võtma, ma arvan?“

Miljat peagu pani imestama lihtsus, millega Lisl asus asja lahendamata.

„Arvin kahtlemata teeb takistusi. Ta ei räägi palju oma asjust — ma ei või teada!“

„Aga juhul, kui me sõidaksime maale — see tähendab, ma räägin prouat raviva arstiga — siis, noh, tulge ühes, seda ei võidaks teile juba keelata!“

Sellisest võimalusest ei olnud Milja ise lootusigi helitanud, aga seda meeldivam oli seda teistelt kuulda ning liiati, kui Uugam veel lisas:

„Kõnelen Arviniga homme. Ja võib-olla meil saabub iluski suvi...“

„Aga kui mitte?“ argles Milja.

„Kuidas mitte! See on ju päevselge! Siin pole midagi keerulist!“ hüüdis Lisl.

„Teie käes muutuks vist iga keerd sirgeks...“ Milja liibus hetkeks Lisli õla vastu ja tal oli imeliselt kodune ning hea.

„Just nii, et sirgeks! Kui ükskõik mis raskuselt üleliigne maha kiskuda, jääb harilikult ikka järele üsna kerge täppeke. Ma ei ole kunagi mõistnud inimesi, kes end liialt vaevavad igasuguste möödamineva tähtsusega asjade pärast. Tuleb elada, ma arvan, muudkui elada!“ Ta raputas Miljat otsekui vanema õena. „Ja lõbusalt elada! Te paistate norgulööduna nagu vili põuaga. Mis roidus see küll on? Tulete mulle ette väga võõrastav... Kord olen ravinud üht hüpohondriku, suurtöösturi poega, oli kui keldris kasvanud kartulivõsu, — elujõuetu, tahtetu... Sel juhul seal oli suurel määral süüdi vale kasvatusviis. Aga teie muutute ju rõõmsaks, eks ole!“

Uugam imes tihedaid suitsusõõme, jälgis vestleja elavaid liigutusi ja, ilma et oleks endalt mingit seletust otsinud, tundis, et tal on hea olla.

„Mul on poolõde, peagu niisama noor kui teie, vast aasta vanem,“ jätkas Lisl Miljaga ladusalt lobisemist. „Mõni kevad tagasi ta armus ühte raamatupidajasse, aga oli ise ainult kontorikraamijaks. Noh, te oleksite pidanud nägema, kuidas see tüdruk tegutses, et kõigest hoolimata saavutada oma eesmärgi! Ta õppis, ta rüsis, püüdis, kannatas, kuni viimaks said kolleegideks... Nüüd neil on juba lapsepõnn...“

„Õnnelik!“ ohkas Milja.

„Ongi. Aga see pole midagi juhuslikku, see on päris loomulik ja ettevalmistatud õnn. Miks te nukker olete? Naerge mulle ometi näkku: vaat, kus tuleb õpetama, kes sa niisugune tühipaljas kah oled! — Näe, kümme aastat teist vanem, vastaksin...“

Nad jõid hubaselt koos teed, ja siis lahkusid Lisl ja Uugam, soovides kõige paremat.

Teisel päeval läks Joann juba varakult nahakaupluse väiga läbi rääkima, eeldades, et see läheb libedasti.

Aga Marder ei tahtnud naise ajutistki ärasõitu soodustada, muutudes umbusklikuks ning uurivaks. Ta vajus mõttesse, käis, õiendas puhu äris ringi, viimaks avaldas arvamist, et sõiduga ei peaks ju vähematki kiiret olema. Tõmmates silmad pilukile, vaatas ta kõrvale, õõtsutas põlvi ning sõnas, püüdes iga sõna kuidagi ümmarguseks väänata:

„Eks teie sõitke enne, siis kuuleme, kuidas teil pansionivalik ja sinna juurde, hm, üldse kõik, mis mõnusaks olemiseks vaja, on õnnestunud... Muuseas, kes ajaks seni teie äriasju? Või no, seda kuuleb ju ämmalt, seda kuuleb... Nii et te vaadake, kuidas suvituskoht meeldib, ja Miljake võib sõita järele... Mis puutub ämma õhuvahetuse vajadusse, see on muidugi selge, seda tuleb vägaagi soovitada!”

Viimane lause meeldis Uugamile.

„Sa võiksid meile sisse astuda ja seda talle isiklikult ütelda — nii ta tõrgub veel!”

„Seda ma teen, seda ma teen... Ja Miljakesega jätkem siis esialgu nagu jutt oli...”

Joann veeretab mütsi käes, ei mõistnud eriti väile vastu seista, vaid mõtles oma rahuarmastuses, et eks näeme, vähe varem või hiljem, mis ikka! — Ja ta lahkus nahakauplusest.

Poisil, kes sel ajal tuli Marderi jutule palgakõrgendust paluma, käis käsi väga halvasti.

Marder esiteks mõnatas ainult, aga kui poiss kohe ei märganud oma esitusest loobuda, kargas ta toolilt ning virutas nooruki uksest välja.

VANAD KUUSED

Proua Gerda vedas pilku, mis kuidagi ei tahtnud pöörduda, viimast puhku üle lukustatud kappide ning kummutite ja õpetas Juliet, kes püsis kuulamisvalmilt ta kõrval:

„Ära ava kunagi ust, ilma et seestpoolt kett oleks ees

ja et sa võiksid näha, kes ukse taga on ning mis asjus..."

Kõhn Julie noogutas sellise truudusega, nagu võiks ainult üle tema laiba keegi sisse pääseda.

„Aknad lase olla suletud, ei maksa avada, — parem hoida kui ohata!“ jätkas põdeja.

„Ei mina neid aval!“ piiksatas Julie peagu kokkudes niisugusest mõttest, et aknad tema üksi korteris olles võiksid lahti seista. Ta oli üldse ärevil, täiel määral aru saades vastutuse suurusest, mis ta peale pandi. Ta tundis end usaldusest austatuna ja mõtles liigutatult: seda olen aastatepikkuse ustavusega ära teeninud...

Ka Marder oli seal, hele, triibuline suvipintsak eest lahti, püksid kõhu ümbert pisut kitsavõitu, nagu mahe. Lausa liialdatud armastusväärsuses kooris ta põdejale puuvilja, söötis viilud talle otse omast käest ning muret-ses pojalikult:

„Peate end reisi vastu kosutama, ämmake! Kui vähegi aega saan, sõidan teid maale vaatama. Ja kui olete jõudnud mõne aja rahun puhata, toon teile Miljake-segi...“

Gerda vastas, oma hariliku viisiga võrreldes, väga hellalt:

„Mu äri jääb siis senikauaks sinu hoolde... Miljaga tee, kuidas arvad... Noh, igäüht ma oma äri juurde juba ei jäta, see peab ikka tubli mees olema! Anna, väimeespoeg, mu kübar!“

Arvin ulatas tumeda õlgkübara ja aitas selle põdeja hakkmustadele juustele.

„Nii mitmeks kuuks, kui arst soovis, ma muidugi siit eemale ei jää, ega ma ole niisama ulainimene, kel ükskõik, kus või kui kaua, — mul on oma varandus!“ ütles ta Julie poole.

„Jätke kõik minu mureks, ämmake! Puhkama peate, puhkama...“ rahustas Marder ja et tal ei olnud aega viita, asus ta minema, naeratades ja lahkust osutades, veel läveltki häid soove puistates.

„Miljale tervisi!“ saatis Ugam ohtes, ajas end sirgu ja seisatas. Ta oli just ülikonna kohvrissi asetanud —

hoolikalt ning korralikult —, aga nüüd turgatas talle pähe, et kas on üldse tarvis kaasa võtta vesti, vesti praegusel palaval suvekuul! Ta mõtles järele, kummardas siis kohvri kohale, võttis ülikonna välja, jättis vesti toolile ja hakkas pintsakut uuesti hoolikalt ning korralikult kokku panema.

Joann oli juba kaua kohvriga ametis olnud, kuid ikka veel paistis talle, nagu oleks ta asjade enamik sisse pakkimata. Talle tegi äraarvamata muret valiku tegemine, mida kaasa võtta või mida jätta, ja kui ta toakuue ning viiltuhvlite suhtes kuidagi selgusele ei jõudnud, küsis ta viimaks üsna nõutult Lisli arvamist, kui see temast möödus.

Põetaja, proua Gerda sumadaniga ammu juba valmis, lõi naerma puhkedes käed kokku.

„Oh aeg, milleks teile seda vana paatjat kuube, supel-mantlist on küll ja küll!“ Ta vaatas kasvava uudishimuga Joanni kohvrise, tõstis sealt välja kimbu kõvu klantskraesid ning hüüdis: „Ja mida tahate selle kraamiga peale hakata! Kas õnge otsa söödaks riputada! Oh, oh, ei säinad sel moel võta!“ Ta naeris laginal ning kuigi ta eemaldus, kõlas Joanni kõrvus ta naer üha edasi.

Jah, õng, mõtles Joann, ma oleksin selle peagu unustanud!

Uugam ulatas toakuue, tuhvliid ja kraed Juliele.

„Kuidas! Te tahate läbi saada nendeta!“ hämmastus vanapiiga ja vangutas halli pead. Tema meelest oli kujutlematu, et nii tähtsad ja tarvilikud asjad maha jäetakse.

Ugameil oli see esimene kord kauemaks kui mõneks päevaks ära sõita linnast, kus nad mõlemad lapsest saadik olid elanud. Põdeja oli algul küll otsustanud sõita koos põetajaga ning Joanni jätta oma varanduse, oma äri juurde. Aga juhtus, et just tunaeile õhtul oli Uugam kohanud üht ammu-ununenud noorpõlveseltsimeest, kellega siis vanadest headest aegadest mälestusi jagades oli jäänud mõneks tunniks juttu puhuma. Gerda oli tema kodunt äraoleku üle niivõrd närvitsenud, et lõpuks

siiski pidas vajalikuks tema maale kaasa viia ja kodu Julie ning äri Marderi kättesse usaldada.

Kui viimaks kohvrid ja ratastool olid teele saadetud ning Joann haige naise ja põetajaga autosse asus, tuli tal meelde, kas ei peaks vihmavarjugi kaasa võtma, ja ta läks maha ning tõi selle eestost vaskraamilt.

Aga olles juba pooltel teel, lõi Uugam endale äkki vastu otsaesist ning kahetses:

„Habemenuga! Oma hea habemenoa, mida just hiljuti lasksin teritada, unustasin siiski maha!”

„Mis sellest! Eks unustage ka habel!” arvas põetaja.

Mööda lendasid maastikud — varasuviselt värvirikad ning värsked. Metsaribade lihavsinised paelad kord põimusid, kord hargnesid. Niidud miljoneis väikestes õites laiusid nagu ligimeelitav ase ja viljaväljad lokendasid, võrse võrses kinni.

Selles määratult elavas haljuses õõtsus auto kui ujuv laast kingult kingule. Ja iga kord, kui Uugam silmas mõnd eriti võimsalt rohetavat jõekäärulist orgu, puuris temasse tundmus, et elu peaks elatama teisiti, kui tema on elanud. Kuidas — seda ta siiski ei teadnud.

Kuna juuni ilm oli palav, väsitas sõit põdejat tunduvalt. Kui nad päralt jõudsid ühe väikese suvituskoha metsaga ümbritsetud pansioni, oli ta roidunud ning kaebas südamenõrkust. Uugam ja põetaja mähkisid ta vaibasse ning pärast väikest einet ootasid teda magama jäävat.

Õhtupoolik lamas selgena, rahulikuna ning vaiksena luitunudroheline, rohkete akende ja rõdudega teravaharjalise suvila kohal, mille murusse kasvanud õuel lõkendasid suured tulipunased talimoonid nagu küdedes. Ümberringi lõhnas kuiv kõrge männik ja helepruunidel tüvedel mänglesid päikesevöödid.

Otse rõdu ees vastu lõunat aga kasvas salk suuri vanu kuuski, jämedad, rasked oksad nagu tumedad hõlmad laiaili sirutatud, tugevad juurteharud keerdu ja konaras pooleldi maapinnal. Kerge leebe tuul libises neist üle, ilma et ükski okas oleks liikunud. Päike soo-

jendas vaigu pehmeiks kollaseiks piiskadeks, mis nõrgusid mööda armilisi tüvesid pikis radades alla.

Põdeja laud avanesid pilukile, ta uni millegipärast viibis — juba mitmendat puhku oli ta silmad sulgenud, kuid lõi nad ikka uuesti lahti.

„Kui vaikne,“ ümatas ta. „Nagu hauas!“ Ta ei olnud suvila ümbrusega rahul.

„Siin on kodune ja rahulik nagu talumajas,“ arvas Lisl.

Põdeja tõusis istukile ja ütles viimaks välja selle, mis teda kogu aja peamiselt näris:

„Ma ei armasta kuusepuid!“ Ta ajas nina nuusutades õhku. „Tunnete, see on kuuse lõhn!“

„Hea ja kosutav lõhn, mida linnas ei saa!“ kiitis põetaja ja hingas ahne sõõmuga.

„Nagu kirstulaudade, nagu värske kalmu lõhn,“ nohises põdeja ning vajus tagasi seljakile.

„Kust sa ometi seda!“ halises Uugam. „Arst ju ise meid siia soovitas!“

Põdeja ei kostnud midagi, ta pööras näo seina poole ja jäi pikkamisi unne. Põetaja tõusis, laskis pilgul hetkeks rõdult metsale libiseda, kordas veel, et talle siin meeldib, ja lahkus kohvleid lahti pakkima.

Uugam ei teadnud, mida siin võõras paigas üksi õieti peale hakata, ja jäi esialgu edasi põdeja juurde istuma. Ta mõtles, kui hea oleks võinud olla suvitada mõned aastad tagasi, mil naine oli veel terve, — ja talle paistis nüüd korraga kogu Gerda kokkuhoidlikkus kuidagi mõttetuna ning rumalana. Mis olid nad sellest kasu saanud, et olid eluaja koonerdanud, et ei olnud endile lubanud mingeid mõnususi, ega ka teenijaile raatsinud korralikku palka maksta, — et olid aina päevast päeva viirelnud mugavuseta, elurõõmuta, rahuta...

Ta oli jäänud üksikuks meheks nagu vana känd, ja Gerda enda armetu ihu lõhnas rohtude järele.

Uugam ajas end troostitult püsti, nüüd tundis temagi kuuskede lõhna ja see süvendas tühjust hinges... Ta oleks tahtnud veel armastada elu ning inimesi, hingata

täiel rinnal ja tunda olemisest rõõmu, kuid pidi, pidi siiski liikuma nagu vari varju kõrval.

Ta läks aeglaselt trepist üles oma tuppa, mis oli napilt sisustatud valge mööbliga ja jättis mingi neitsiliku ning puhta mulje. Aknast avanes läbi harva kuuse-tuka vaade rohendades laiuvaille, avaraile põldudele, mil- lede keskel siin-seal rühmiti seisid talumajad.

Uugam võttis kohvrüst õnge, läks tagasi alla, seadis õuel ridva korda, aga ei teadnud, kust süüta saada.

Põetaja Lisl tuli majast, tal oli sinine põetajakittel käsivarrele heidetud ning ta kandis väikest kirjut see- likut jakikesega, mis jättis kaela ja käsivarred paljaks.

„Katsun õige päikest varastada... kas härra läheb juba järvele?“ ütles ta.

„Ei ole ussi,“ kaebas Joann.

Lisl arvas, et neid peaks leiduma lillepeenrais, ja ta kükitas ühe leegitseva mooni kõrvale ning hakkas abi- valmilt laia puupilpaga mullas urgitsema. Päike helen- das ta veel valgel kaelal ja lühikesed pruunid juuksed langesid raskes kahlus näole.

Uugam seisis ta selja taga, kummardas lähemale, et näha, kas ta leiab mõne vihmaussi, aga tundis äkki endas mingit hoopis teistlaadi pakitsust — midagi nagu oleks virgunud temas ja end ringutanud. Ta ei näinud ussi, ta nägi ainult leetjaspunaseid lihavaid moone ja põetaja ümmargusi, terveid, tugevaid õlgu nende õite kõrval... Ta pea käis otsekui ringi, süda tundus mine- vat nõrgaks ja ta ajas enda sirgu ning kaugenes põeta- jast. Naaldudes ühele võrkkiige tulbale, ta vaatas Lisli eemalt, vaatas ja mingi seletamatu valu nõõris ta kurku, mis korruga tundus kuiva ning umbsena.

„Tahtsite ikka usse, noh, üks võtke siis ometi!“ hüü- dis teda Lisl, tõusis peenralt ja lõi käsi mullast puhtaks. Kui Uugam jäi endiselt tummana posti najale, võttis põe- taja ise ussid ning viis talle kätte.

Joann vaatas neid vastikult vingerdavaid mullaseid kogusid, ta ei ütelnud Lislile isegi suurt tänu, haaras ridva ja läks järveleviivat metsateed, meeled segased ning kuumavad...

Põetaja aga pikutas murul, tundes mõnu vaikude-
lõhnalisest õhust, päikesest ja tervisest. Tema vanemad
olid põlvnenud külast, ja ta armastas väga maad, iga
rohukõrs lõbustas teda oma mahlakuse ning lopsakusega.
Ta põimis käed pea alla — peopesasid vastu oli soe,
liivasegane muld, ja pilgule avanes ääretult avar, selge
õhusinendus.

Ta polnud kunagi olnud haige; jõuline ning elurõõ-
mus, oli ta mitmeid mehigi nende kiduruse pärast välja
naernud... Kui keegi talt oleks küsinud, miks ta pole
abiellunud, oleks ta kahtlemata vastanud: pole õnnestu-
nud leida kokkukõla, ühiseid püüdeid...

Päike vajus puude taha, hõõgus läbi kaharate männi-
latvade ja suvitajad — paar haiglase tervisega prouat,
kaks noorpaari, keegi vanem daam lastega ning üks
keskealine väikeste vurrudega härra — jõudsid oma
jalutuskäikudelt tagasi suvilasse. Uksiku härra tuba oli
õuepoolne, ta ilmus ühele lahtisele aknale, seisis seal ja
uudistas Lisli.

Põetaja tõsis, kohendas oma nappi riietust ja ajas
sinise kitli jakikese peale selga, mille juures ta nägi
vurrudega härrat aknalt eemalduvat. See oli teda algul
kahtlemata pidanud mõneks logelevaks suvitajaks, aga
mitte teenijaks. Lisl muigas. Kord jõuka töösturi pere-
konnas põetajaks olles oli ta tutvunud ühe härras-
mehega, kes teda eksikombel oli pidanud töösturi tü-
reks ja temasse vaimustatult armunud ning kõiki ta
voorusi imetlenud; kuid hiljem, teada saades, et tema,
Lisl, kuulub perekonda ainult teenijana, ei tõstnud see
armunud härrasmees enam jalgagi sellesse majja...
Lisl kummardas, haistis üht lõkendavat mooni, muigas
veelgi enam ja ruttas rõdule haige juurde.

Põdeja magas, ta poolavanenud suust oli sülge pad-
jale imbunud, ta põsed olid lohkus ning tuhakarva. Ta
teine käsi lebas vaibal — koltunud, luine ning lestjas,
musta kalliskiviga raske sõrmus ümber peenikeseks kui-
vanud sõrme. Teda oli sünge vaadata, nagu hõljuks tast
kadu, ja põetajat läbis mingi soe ning hoolitsev kaas-
tundmus mõeldes vanale nägusale Joannile...

Lisl tahtis kuivatada magaja suunurki, kuid see ärkas puudutusest ja vaatas põetajale otsa, nagu oleks unustanud, kus ta viibib. Siis kobas ta taskuis ning nõudis:

„Kus on võtmed?“

„Mis võtmed! Osa võtmeist jätsite ju väimehele ja mõned on sumadani!“

„Ah!“ Põdeja üleskerkinud pea vajus tagasi padjale, ta näis alles nüüd taipavat, et asub maal, hoopis kaugel oma lauahõbedakastidest, kappidest, kummuteist ja ärist. „Nägin und,“ ütles ta. „Kullatud küünlajalad, mida hoidsin laekas, olid kadunud...“

See uni tegi talle veel ärkvelgi muret.

„Oh, vaadake parem, kuidas päike loojenema hakkab!“

„Päike?“ Põdeja pööras silmad igavalt metsale. „Punetab, tuleb homseks veel vihmasadu! Õhus nagu olekski rõskust!“

Ta tõmbas vaiba kõrgemale ja soovis rõdult tuppa asuda. Põetaja tõstis ta ratastoolile ning ajas kambrisse, aga Gerda tundis seal võõra kraami keskel peagi igavust, ning põetaja sõidutas ta uuesti välja.

Joann tuli õngeridvaga järvelt, kus ta ei olnud saanud ainustki kala — nad olid üksteise järele minema viinud kõik söödaks pandud ussid, jäämata siiski õngekonksu. Joannile näis, et kalad on kavalamad ja väledamad kui tema, aga ta lubas teisel päeval uuesti õnne katsuda.

Kõlas õhtusöögigong. Proua Gerda einestas omas toas, Lisl ajas ta ratastooli sinna, kuid et seal oli kaetud ainult ühele, ruttas põetaja ise söögituppa.

Suure ümmarguse laua taga istus koos kogu pansionipere. Põetaja koht oli Uugami kõrval ja ta istus sinna, ning Joann hakkas hoolitsema, ulatades lähemale kord üht, kord teist vaagnat.

„Kui te juba kord kavalerikohustused nii lahkesti endale olete võtnud, siis ulatage mulle, palun, ka piimakruus!“ naljatas Lisl.

Joann muutus kohmetuks. Põetaja ei osanud arvatagi, kuivõrd täppi ta oma sõnadega oli tabanud — vana

Uugam oli tõesti tahtnud esineda kavalerina, aga oma arguses häbenes ta seda kohe. Nende vastas istuv härra ulatas kruusi ja põetaja leidis, et sel härral olid pruunid, pisut edevad silmad.

Haiglase tervisega proudad, mõlemad aastailt neljakümne ümber, pisut virilad, hapumeelsed, majanduslikult kindlustatud naised, kel ei olnud muud huvi kui endi ning teiste haiguste üle arutada, algasid põetajaga vestlust.

Noorpaarid, kes istusid seljaga vastu aknaid, lobbisid omavahel, muu osa laudkonnast neid palju ei huvitanud.

„Ma armastan sepikut, kas sa ei pakuks, kallis!“ ütles pruut, ja ta peigmees vastas peagu ägestudes:

„Armastad sepikut! Kuidas sa ometi võid midagi säärast! Toit saab ainult meeldida, aga jumala pärast mitte armas olla!“

Pruut läks kelmikaks.

„Kes teab! Aga ära ole armukade, küll mul jätkub sepiku kõrval sinugi jaoks armastust!“

Teine paar, see oli vanem, see muigas ainult.

Põetaja Lisl tõusis esimesena lauast ning tõttas Gerda juurde, kes aga siiski leidis, et ta olevat jäänud kauaks, ja kaebas jällegi igavust. Teda oli raske lõbustada, sest et üldse oli väga vähe asju, mille vastu ta huvi tundis. Lisl kattis ta jalad vaibaga ning viis ta välja, ajades ratastooli mööda männikuvahelist kuivist okkaist ning raokesist ragisevat jalgteed. Aga metsaalune oli hämar-duv ning üsna vaikne — põdeja leidis selle olevat sünge ja kuused, mis kohati mändide seas mustendasid, ei andnud ega andnud ta närbunud hingele rahu.

Kui Lisl vastu keskööd teda oli masseerinud, ta voodisse tõstnud, talle rohte peale määrinud ning sisse andnud ja hetkeks väsinult käsipõsekile aknalauale toetus, silmas ta vana Uugamit kõverassetõmbunult rõdul lamamistoolil istuvat.

„Kas te pole veel magama läinud?“ küsis põetaja koduselt.

„Ei tule und...“

„Oodake, toon teile otsekohe mõned tabletid!“ Põetaja otsis Gerda rohtude hulgast väikese karbikese ning viis rõdule. „Üks veega sisse võtta,“ õpetas ta, soovis head ööd ning läks magama.

Uugam vajus veelgi enam kõverasse, ta veeretab rohukarpi sõrmede vahel, ohkas ning mõtles, et jah, ta peab vist küll hakkama tablette tarvitama, sest mille muuga suudaks ta vaigistada oma liigset rahutust. Sammunud rõdult tuppa, neelas ta veega ühe valge ümmarguse kettakese.

Vanad kuused uinusid kastes, öö oli nii vaikne, et nende tumedad ladvad uppusid peagu elutute varjudena taeva suurde, kumendavasse tühjusse.

Hommik koitis vara; vaevalt oli läänes eha raugenud, kui ida hakkas aost pilkhaaval õhetama. Looridena kerkis orgudest udu, lehvis ümber puukroonide ja sulas õhku nagu kerge suits. Mõni lind siutsus, virk kivitäks algas vasardamist ja kukkede kiremistel ei tahtnud vahet tullagi männikusse kaduvais majaõuedes.

Proua Gerda ärkas samuti vara. Kell oli vaevalt viis, kui ta juba kutsus põetajat — külmalt ning nõudlikult. Lisl oli alles paremas unes, ta riietus peagu kinnisilmi ja põdeja hüüdis, et tehku kiiremini.

Päev tuli läpatavalt soe. Haige ei tundnud end kuumuses kuigi tugevana ning laskis enda eest hoolitseda, põetajat viimse võimaluseni pingutades. Ta ei küsinud kordagi eneselt, kas Lisil pole mitte raske teda aina ühest kohast teise tõsta, ta ratastooli üha ringi sõidutada, — ei, ta arvestas ainult seda, et maksab palka ja et Lisl selle eest peab suutma kõik, mida ta aga soovib.

Viibides lõuna eeli väljas, heitis põetaja kitli ült ning täitis oma haigeravitseja kohust palja selja ja punavate reitega. Proua Gerdale ei meeldinud see põrmugi. Põdurana ning halvatuna ta ei kannatanud näha teisi tugevate ning tervetena, ta silmad muutusid jäigaks roosalt hõõguvaid, priskeid õlgu riivates ja ta käskis Lisli kitlisse pugeda.

„Ma ei toonud teid siia suvitama,“ rõhutas ta raevuselt.

„Te ei jäta mulle selleks aegagi, proua, — aga päikest, ma arvan, jätkub kõigile! Seda te küll ei saa keelata mu peale paistmast!”

Et Lisl ei mõtelnudki kitlit uuesti selga ajada, leidis halvatu otsekohe teise tee: ta soovis tuppa minna, ja põetajal tuli alistuda ning koos temaga kuni lõunani toas istuda.

Lõuna ajal aga laskis Gerda end Lisil süüa ning joota, tähendades, et ta ise on selleks liiga roidunud. Kuna Lisl pidi lõunastama ühislauas, siis olid teised juba lõpetanud, kui ta sinna jõudis, ning tal tuli leppida napilt järelejäänud, pooljahtunud toiduga. Aga kuigi ta proua tujudest oma meeleolu ei lasknud rikkuda, kuigi ta nende tujudega oli harjunudki, — tegi pooltühjaks jääv kõht talle ometi muret.

Kui proua teda õhtul samuti tahtis esiteks ennast süüta panna, protesteeris Lisl ja ütles, et ta ei saa tema eest hoolitseda, kui peab päev läbi nälgima.

„Nälgima!” Haige sai vihaseks. „Me oleme heas pansionis ja iga päev tuleb palju maksma! Kas teate ka, kui kalliks teie pidamine mul praegu läheb! Ja te pealegi ei taha mind passida!”

Lisl kehtas õlgu.

„Kui ma teile kalliks lähen, siis katsuge minuta toime tulla! Aga ma ei saa ometi elada paljalt vaagnale jäänud praekontidest!”

Lõpuks lubas proua pansioniperenaisele ütelda, et see põetaja toiduosa sooja hoiaks, kui ta hilineb. Aga õhtul ootas Lisli ikkagi pooltühi laud.

Halvatu polnud päeval puhanud ning seetõttu uinus ta varsti pärast massaži.

Lisl võttis mantli õlgadele ja astus rõdule, kavatsedes end mõnda lamamistooli sirutada ja päevasest hinge tagasi tõmmata. Ta leidis aga eest Uugami, kes pikutas ühel toolil. Joann oli kogu õhtupooliku istunud õngeridvaga kaldaroos lootsikupäras ega olnud siiski jälle mitte ühtegi kala saanud.

„Kus see järv siin õieti asub?” küsis Lisl.

„Männiku taga... Kas te pole seal veel käinudki?“
imestas Joann.

„Ei! Ja kunas siis?“

Uugam hüppas käbedasti üles. Ta tahtis tüdrukule otsekohe järve näidata. See paistis talle lausa püha kohusena ja ta ei mõistnud, kuidas ta seda juba varem polnud teinud.

Nad läksid kitsast vaikset metsarada pidi mööda nõlvakut. Rõdupoolne kuusetukk jäi selja taha, ees mändidel punetas loojuv päike ning pikad varjud libisesid üle maast sirutuvate, hapralt sihvakate sõnajalgade. Uugam, kuigi ta tavaliselt oli väga aeglane, pidas nobedasti ruttava Lisliga sammu, ja kuna tal seejuures hakkas kuum, avas ta kohmetute sõrmedega oma kurguni kinninööbitud plusikaeluse, võttis kübaragi maha. Ta oli harjunud oma tundeid hoolitsusega siduma ja ta muretses iga oksarao, iga käbikese pärast, mis jäid Lisli jalge ette, — ta püüdis otsekuu teed pühkida.

Lisl naeris ja ta hää helises selges õhtus. Ta leidis pentsiku olevat, et mees kardab teda, kes ta aastaid läbi on toetanud ja tõstnud jõuetuid kaasinimesi, komistavat siin mõnele pisikesele konarikule või süütule käbikesele. Ta leidis sellegi naljaka olevat, et Uugam — see nii abitu ja saamatu meesterahvas — tahab olla ta kõrval mingiks tugevamaks ning vapramaks pooleks...

Nad jõudsid orgu, tee muutus liivaseks ja läbi puude läigatles roosat loojanguvalgust peegeldav järvepind. See järv polnud suur, ühest kaldast võis vabalt näha või hõigata teise kaldani. Umberringi kerkis maa ümmarguste rõunade ja kuplitena. Väikesel paadisillal vastu sahisevat pilliroogu õõtsusid kümme-kond luitunud lootsikut ja lookleva kaldatee ääres hõbeles oksi vee kohale ringutavaid pajusid. Hoolimata sellest, et õhtu polnud veel kuigi hiline, oli rand vaikne ja inimhõre — inimhõre seetõttu, et oli ainult piiratud arvuline käputäis inimesi, kelle majanduslik seisukord võimaldas puhkust veeta suvituskohtade suvilais.

Õhk oli päevasest lämbusest puhtaks ning kergeks muutunud, maast hõõgus sooja.

Lisl vaatles järve ilmse naudinguga.

„Saab kord ometi eemal olla umbseist, rohulõhnadest läbiimbunud tubadest!“ rõõmustas ta.

Uugam mõtles tolmusele ärile, kus ta päev päeva kõrval Gerda vara oli hoidnud, mõtles kassale, millega kunagi rahul ei oldud, mõtlès vana mööbliga täis kiilutud kodule, inetule paatjale kuuele, nagisevale ratas-toolile ja temagi pomises:

„Jah, saab kord eemal olla!“

Ta pilk peatus ühel pingil paju varjus. Ta küsis, kas Lisl ei sooviks istuda, ja hakkas taskurätikuga kärmesti pingilaudadelt kastet pühkima.

Lisl naeratas, istus ning toetas piha mõnusalt vastu pajutüve.

Uugam võttis istet pingiotsal. Järvelt tõusis kerge uduvine, vallatu tuul kahistas pikka roogu. Joann nihutas end vähehaaval kaaslasele lähemale. Ta kartis teda külmetavat, tõmbas pintsaku ült ning pakkus seda talle.

Vastuseks helises põetaja naer. Ta naeris kaua, ja vaikne järv andis sellele naerule eriti puhta ning selge kõla. Ta oli põetajana mitmete Uugami-vanustele kuumi vanne teinud jooksvavalu vastu...

Joann ajas kuue uuesti selga. Kuskil eemal suvilas hakkas mängima harmoonika, algul loiult ning nukralt, siis järjest hoogsamini ja lõbusamalt. Oma sellipõlves oli Uugangi lõõtsa tõmmanud, ta mõtles nüüd sellele ning äkki oleks ta soovinud katsuda, kas ta mõistab veel pilli mängida, või ehk ei mõistagi enam. Ta vaatles poolvargsi kaaslast — sel olid roosakad põsenukid, õhetav kaelaõnarus ja heledad riided —, Joann sai mulje, et Lisl tunneb end hästi ja et tal on lõbus.

„Kas teile meeldib see — see harmoonika?“ päris ta huviga.

„Noh, küll ikka meeldib ka!“

„Siis, — ma mängin teile kunagi,“ lubas Uugam.

Lisl heitis talle põgusa pilgu, sest ta ei uskunud, et see varavananenud mees, kes tavaliselt liikus kuulmatuseni tasa oma pehmeis tuhvleis, kartes häirida teise-poolle rahu, oleks võinud sikutada lõõtsmoonikut. Ta

tõusis pingilt ning hakkas naerdes tagasi suvila poole astuma.

Uugam järgnes talle, küsides pisut kõhklevalt, ebaumugavuse ning kartusega:

„Teie naerate?“

Põetaja kehitas õlgu.

„Naeran küll — elu ennast!“

Elu ennast, kordas Uugam mõttes. Ja ta peagu võpatas valusast pistest ega suutnud põetajaga kaasa naerda, muutudes nukraks. Kui ma poleks mina — mõtles ta —, vaid oleksin keegi, kes tohiks teda kaissu haarata! — Joann libistas kuuma kätt vastu krobelisi männitüvesid ja ta ei tulnud hetkekski mõttele, et ta ei „tohi“ vaid seetõttu, et ta on nõrk.

Sammudes langetatud päi kaaslase järel, tähendas ta hoolitsevalt:

„On kaste — te jalad saavad märjaks!“

„Muretsete minu eest, aga ega teie omad jaladki kui-vaks jää!“ vastas Lisl, ning juba paistis nurgeline suvila.

Rõdu varjul majaseina ääres pingil istusid kaks põdura tervisega pansionäri-prouat, pikad supelmantlid jalgadeni ümber mähitud, ja silmitsesid uudishimulikult Uugamit ning Lisli. Nad pidasid neid väga kahtlasiks jalutajaiks ja vaevalt jõudis uks nende järel sulguda, kui kaks naist omavahel sosistama hakkasid.

Kumbki neist ei avaldanud, et nad on mures ja hirmul oma endi meeste pärast, kes on jäänud linna, seda mustema varju aga laotasid nad kahele rannasttulele. Nende tervislik nõrkus oli nad teinud moraalitsejaiks, nad otsisid kõlblusest ja vagadusest õigustust sellele, mida terve elujõud hülgas, ja asusid Lisli suhtes otsemaid vaenulikule seisukohale.

„Õnnetu jalutu,“ sosistasid nad, „õnnetu proua! Võib-olla ta ei teagi... Võib-olla peaks neile järele vaatama ja siis... teatama. Mihuke mees, mihuke tüdruk!“ ohkasid nad, ja iga sõna, mida nad võõrastele veeretasi, põimisid nad isiklikest niidikestest. „Võib-olla, kes teab, ootavad vaesekese surma! Mihuke jõledus, ülekohus ja patt!“

Vanad kuused kuulatasid, hämaruses paistsid nad peagu mustade mägedena ja tuulepuhangute ajal nad raputasid pead, kohisedes üleolevalt. Nende laiad, kõrged oksad vaatasid alla keelepeksuhimulistele, kahtlustest vaevatud naistele ja pillasid kopsatades maha seemneist tühjenedud kuivi käbisid.

Päev läbi oli sadanud, hooti tugevasti nagu oavarrest. Kõvakspaatunud jalgradadel läikisid värsked veeloigud, muru nõretas jämedaist piiskadest, ja tuul oli peksnud märjaks lahtise rõdugi.

Nad olid kõik koos väikeses toas — proua Gerda rästoolil, vana Joann istumas magamisraami jalutsil ja Lisl askeldamas nende vahel. Põdeja nuuskas, vaatas rätikut ja viskas põrandale, haaras juustelt õhukese tanu meenutava mütsi, silmitses ja heitis ka selle põrandale. Ta oli närviline ning käsutas:

„Võtke need kõik!“

Põetaja kogus riided põrandalt ning surus pesukaussi. „Voodist padja alt otsige särk ja kompressimähised!“ käsutas Gerda, ja ta teravad silmad ei lahkunud hetkekski mehelt ega teenijalt.

Lisl pühkis käeseljaga üle juukseahlude, astus aseme juurde, rullis haige pesu kaenlasse ja möödus Uugamist.

Joann tundis kergelt ta high hõngu, hõngu, mis õhkus tervisest ning kärmusest. Uugami meelest, kes janunes nii väga elu järele, oli see midagi samataolist nagu lille õitsemise hõng, ja ta hingas sügavasti. Aga juba segunes sõõrmeisse rohtude iseloomulikku kibedat lõhna ja Lisl oli vajunud kausi kohale, selg tema poole, seebitas ning pesi. Joann nägi ta abaluid sinise kitli all liikuvat, puusadki liikusid pisut. Kuid tabades enesel Gerda pilgu, mees ohahtas, langedes löödult kühmu.

Lisl, õhetav, käed küünarnukeni vahused, puserdas pesu, ja vesi solises sõrmede vahelt ämbrisse.

Gerda väntas rästooli pesulaua kõrvale, vaatas pealt ja tähendas kalgilt:

„Ärge kulutage nõnda palju seepi! Nühkige! Alles

see oli, kui võtsite tarvitusele suure seebitüki, aga juba on sellest järel ainult õhuke libeleke!"

Tüdruk ei vastanud, hõõrus pesu edasi, nagu poleks midagi kuulnudki, loputas ja viis ning laotas rõdule.

Haige jäi ratastooliga tuseselt toanurka, kõhis, nõudis Lislilt puhast taskurätikut ja kui põetaja rõdult tulekuga viivitas, käratas ta, et kas peab ta õhtuni ootama tüdruku järele.

Lisl tuli siis ning täitis proua soovi. Gerda võttis rätiku, sülitas, vaatas jäiselt põetaja punetavaile kätele ja tegi tusase, tõrjuva liigutuse, millest Lisl luges, et ta on toas üleliigne, ja lahkus.

Uugam mõistis, et naist vaevab miski, et ta pahurusel on mingi kaugemaleulatuv põhjus, aga ta ei taibanud, mis see võiks olla. Nagu harilikult, pidas ta peamiselt silmas rahu, seda vaikivat, sõnakehva kodurahu, mis iga olukorra tegi talutavamaks ja iga koormakandmise otsekui kergemaks. Tahtes iga hinna eest vältida kokkupõrkeid ja muretsedes, et pahandused — pahandused, millest ta alati oli katsunud hoiduda — jääksid tulemata, pomises ta heatahtlikult:

„Nooh, et see ilm nüüd ka päev otsa tibab... Kinnine ruum, see nagu surub, rikub tujugi!"

Uugam astus ratastooli kõrvale.

Halvatu kitsas suu tõmbus pilkavalt kõveraks.

„Kinnine ruum — paljas ettekääne!" löikas ta vastuse. „Mina, vaata mina olen see, kellest sa tahaksid eemale pääseda!" Ta luine käsi krampus Joanni kaelusse. „Pääseda... sina tõbras!"

Ta pilk läks vihast krilli ja enne kui vana Uugam oleks jõudnud mingile selgusele, tundis ta kõva, lestjat kätt langevat vastu oma kõrvu.

Joann taganes hädise sammu, sügas kohmetult kukalt ning nihkus ukse poole.

Aga just samal silmapilgul koputati ja sisse astus Marder, suurte taskutega ruudulises vihmakuues. Ta lükkas kalossid seina äärde, pistis äiale kiiresti nagu möödamminnes käe pihku, tõmbas istme ratastooli ette, laskus sellele ja hakkas niisket nägu kuivatama.

Ämma sapp näis lahtuvat, meel sulavat oma harilikku vormi, mis tundis niivõrd suurt huvi sissetulekute ja varanduse seisukorra vastu, et kõik muu jäi tagaplaanile.

Väi kiitis, et kõik olevat hästi ning et äri müügitegevus olevat isegi elav. Tema, Marder, tulnudki selleks, et ämmalt teatud vabu rahasummasid saada oma äri alla paigutamiseks, ja nad hakkasid otsekohe ses asjas läbi rääkima.

Uugam toetas turja vastu ust, teda pandi vaevalt tähele ja kuigi ta oleks midagi lausunud, poleks seda ikkagi arvestatud. Tema ei oleks Marderile midagi andnud, ka mitte usaldanud, aga tal tuli vaikselt pealt kuulata, mida Gerda otsustas. Ometi küsis ta enne, kui väi ämmaga lõplikule kokkuleppele oleks jõudnud, varjamata murelikkusega:

„Ja kuidas elab Milja?“

„Ära sega meid poolelt arvestuselt!“ hüüdis Gerda ja pörutas pliiatsijupiga vastu lauda. Siis kritseldas ta summasid paberile ja ütles Marderile: „Sa pead siiski maksma vähemalt kümme protsenti, et see lepe end mulle ära tasuks!“

Joann liginis väile, lühike jäme kael kooldus Marderi õlani.

„Kas sa ei kuulegi, Arvin, küsin, mida teeb mu tütar?“

Ta kaotas püsivuse, — ta silmavalged muutusid punakaks ja niiskeks.

Väi tegi viipe nagu kärbse peletamiseks.

„Pagan teda teab! Istub kodus ega tee midagi, aga ikka ei näi tal veel küllalt hea olevat! Minu teada taevalik põli, aga talle on saadan ise sisse läinud!“

„Siis...siis pole midagi paremaks muutunud?“

„Ah mis!“ Marder heitis käega ja pöördus uuesti asjalikult ämma poole, kes pigistas huulte vahelt:

„Isa lõtv ees, kuidas siis tütargi targem!“ Selles väljendus põlgus.

Uugam astus rõdule ja oli õnnetu. Ta ei teadnud, et ta millalgi oleks tahtlikult kellelegi halba teinud, ta oli alati püüdnud hea olla — kõigile. Niisugune oli juba

kord ta loomus, et teda kunagi ei nähtud pörkivana, oma tahet maksma panevana, tigidana. Kui Gerda talle mõnikord oli hõiganud, et näed sa, Joann, kärbes on toas, löö maha, — siis tema tavaliselt peletas kärbse lendu, selle asemel et surnuks lüüa.

Ta laskus käsipõsekile sajast rõskunud laua äärde. Pea kohal lipendas tuules haige pesu, õues kiresid sorgustiivalised noored kukepojad ja tihutas peenikest uduvihma, mis tasa sahises.

Otsekui mingi seletamatu nukrus surus üle kogu õhtupooliku, leetjad moonid olid maha peksetud, suvila haigutas igavusest. Kedagi ei kõndinud jalgradadel, keegi ei liikunud maja ees ega olnud nägemas üksikut vana meest ta kurvastuses.

Marder lahkus äiaga jumalaga jätmata, tal näis olevat kiire rongile jõudmisega. Ta hüppas autosse ning kadus puude vahele. — Mis oligi tal asja vanamehega, kellelt ei olnud midagi võtta, midagi saada?

Joann vahtis kaua veeloigulisele teele, mida mööda väi oli ära sõitnud. Ta vihkas Marderit ja oleks meeleldi tahtnud Miljale ütelda: 'Tule minu juurde, kui sa teda ei armasta, sest ka mina ei armasta teda ja mõistan iga su valu...' Aga sellel ütlemisel seisis ees Gerda, teinepool, kelle varanduse keskel tal ei olnud õiget rahulikku aset endalegi, veel vähem siis võis olla tütrele pakkumiseks. Ta oli eluaja orjanud ja siiski mitte midagi teeninud; mida truumalt ta teisele oli kogunud, seda vähe-maks oli kahanenud ta enese isikuvabadus, seda enam tähelepanemata jäid ta sõnad, nõudmised, vajadused.

On palju inimesi, kes nagu ämblikud teisi headuse, järeleandlikkuse ja leplikkuse puhul imevad aina kasvava sõõmuga.

Kui Uugam rõdult tõusis, hämardus päev juba õhtule. Ta astus tuppa ning vaatas ringi — ratastool seisis akna all ja naine istus seal üksi, väsinult ning jäigalt. Joann läks läbi toa ja tahtis lahkuda nagu põgenedes.

„Jää siia!“ hõikas haige külmalt.

Uugam tundis selle külmuse vastukaja oma südames

ja ta ei vaadanud tagasi, vaid avas ukse ning väljus — aeglaselt, kühmus õlgadega. Trepikojas ei viibinud hingelistki, ta vaatas üle ukse söögisaali, — ka see oli tühi. Siis tõttas ta õue, sammus otsivalt ümber maja, kuid õugi oli tühi.

Pihutas endiselt peenikest vihma, ta tõmbas kuuekrae üles, litsus käed tasku ning kadus metsaalusele rajale, lonkis nõnda kuni järveni. Vesi oli hall nagu tinast, kaldad, puud, väike supelmajake — kõik ligunesid sajus. Oli täiesti vaikne, ainult vihmakull kisendas pilvede all ja vidus kõikus kõrge pilliroog ebamäärase halli, õõtsuva laamana. Kõigisse piirjoontesse ning värvidesse oli segunenud udu, udu, mis sulatas järve, metsad, maa ja taeva üheks hahetavaks tervikuks.

Sadu tihenes ja Uugam pöördus tuldud teed tagasi. Ta käis ettepoole lookas, kaharad männiladvad ei pidanud sadu ja ta kübaraäär hakkas veest tilkuma.

Silmates tihedaoksalist kuusetukka, jäi Joann ootama vihmahoo möödumist ning istus kannule vanade puude alla. Umberringi sahis, krabises ning kohas. Ta vahitis maha saapanukkidele, mis olid mullaga, ja üks tigu — paks limane nälkjäs, — ronis ta märjale püksisäärele. Krobelised puutüved tõusid hämarusse nagu tumm müür, ainult teekoht eraldus sellest müürist valvaka avausena otsekui lahtiaetud uks.

Uks inimkogu tuli sellele uksele ning sisenes kiiresti metsamüüri. Ta lai pearätik oli märg, samuti mantel, mille hõlma varjul ta kandis korvi. Uugam nägi tulijat alles siis, kui kuulis puuraage ragisevat, ja kahmas kuuse ümbert ning hüppas kannult üles.

„Aga mis küll teid sellise ilmaga on välja ajanud?“ imestas tulija, otsis kuuse all koha, kus vihma kaela ei joosnud, ja peatus, mantlihõlmadest vett välja väänates.

„Otsisin teid, aga ei leidnud ja tulin vähekeseks jalu-
tama — niisama, meeelahutuseks!“

„Mis te minust tahtsite?“

Uugam lähenes Lislile ja püüdis end avaldada võimalikult diskreetselt:

„Mõtlesin, et ehk aitate mind, närvid, teate... Raske on...“

„Siis nii... Oleksite võinud teha, nagu teie naine: ta saatis mind viina järele...“

Joann heitis pilgu korvi ja nägi seal paari kuldkaelalist pudelit, kuid ohkas ning vaikis.

„Ta ajab mind hommikul päikesetõusu ajal jalule ja õhtul, kui on juba pime, saadab veel välja,“ jätkas teenija. „Nüüd tahate, et ma peaksin teidki aitama — oh aeg, kas te ei leia, et mullegi kuluks abi marjaks! Võiksite oma teiselepoolele ütelda, et ta käituks minuga nagu inimesega.“

„Mina?“

„Olete mees...“

„Mis see loeb!“

Põetaja viskas märjale mehele kaastundlikuma pilgu.

„Kes käsib nii pehme olla!“ ütles ta etteheitvalt, kuid sõbralikult.

„Jaah, aga mis ikka teha? Ärge saage mulle veel pahasekski, olen nõndagi õnnetu. Kannatan...“

„Siis nii...“

Ugamile paistis, et Lisl teda sallis, kõigest hoolimata sallis, ja surunud kübara kaenlasse, nihkus ta Lislile lähemale. Oma tunnetega võrreldes väljendus ta vägagi tagasihoidlikult, kui ütles:

„Armastan teid... Näete isegi!“ Ja ootas vastust kannatava kärsimusega.

Lisl pööras näo kõrvale ning naeris — pisut rõõmutult ning sunnitult küll, aga siiski heledasti.

Ugami viis naer meeleheitele.

Lisl kehitas õlgu.

„Mis jääb mul muud üle kui naerda? Kahju on...“

Ugam toetas õla kuuse najale ja pühkis nägu ja silmi.

Lisl haaras mahapandud korvi kätte, viivitas mingis äkilises helluses silmapilgu ja ütles siis kiiresti:

„Aitaksin teid siiski, võib-olla... Aga pean nüüd ruttama!“

Ja ta tõttas korviga mööda rada nõlvakult üles maja poole, tagasi vaatamata.

Sadu, suvine soe hautav sadu pahises puudele, mille oksad nirstasid vett nagu voolamapääsenud mahla.

KULDKALA

Marder sisenes pehmeil sammudel nagu kass, tema näoski asus midagi silmakirjalikku ning end paremana näidata tahtvat. Ta kõrmeis rahutuis liigutuis oli väänlevust, salakavalat peitlikkust, lipitsemist...

„Pääsesin ometi pilgukeseks äridest, pagan võtaks, jookse ämma poe vahet, nii et keel vestil, — mõistagi, Miljake, ma ei liigutaks sõrmegi, kui see poleks otseselt sinu vanemate kasuks... Aukohustus, auvõlg! Suuremeelsus, vaat mis!”

Ta kaisutas naist temast möödudes.

Milja võttis ta paitused vaikselt, alistunult.

„Higistad,“ ütles ta ainult.

„Just, just higistan! Sinu kaasavara kasuks...“ Ja Marder jätkas libekeeli: „Iga kord, kui tulen koju, astun kui paradiisi, — noor naisuke, mugavus!” Ta laskutas keelega. „Hea elu on meil, Miljake...”

„Mul on igav...“ Milja lõug värises hetke pisut. Põsed kahvatud, oli ta peagu läbipaistvalt habras, istudes suures nahkses tugitoolis, mille tühemesse ta väike kogu lausa kadus. „Maal oleks enam õhku. Kas ma ei võiks juba sõita?”

„Õhku!“ Äkki paljastas Marder irvitades varjatud hambaid. „Õhku on sul ka minu juures küllalt!”

Muud ta midagi ei ütelnud, peitis hambad uuesti huulte taha, kuid silmisse jäi pilge püsima. Ta tundis omamoodi erilist mõnu, nähes naist kannatavat, kuna see oli tema haavatud enesetundele sama magus kui otsene kättemaks. Kahetse nüüd, kahetse, — mõtles ta halasamatatu järjekindlusega. Miks lasksid Oolaril, sel sindri

sellikesel, oma suve nahka panna, vaat, miks lasksid! — Ja ta muigas endamisi.

Väikesed sinised viirud Milja silmade all valmistasid talle pigem rõõmu kui kaastundmust. Ta arvas sageli eneses: olen kindel, et Milja oleks võinud oma noorusliku puutumatu puhtuse ja värskusega mulle rahu ja õnne luua, aga et ta ei tahtnud elada minu heaks, siis ärgu olgu tal endalgi ei rahu ega õnne...

„Luba, ma asun uuesti kassasse tööle,“ palus Milja siis.

Marder oli natuke üllatatud, isegi kohkunud. Milleks talle seda? — Ta murdis pead ning hakkas kartma, et naine tahab end segada tema — paraku mitte kuigi puhtaisse — äriasjusse... Võib-olla ta polegi nii rumal, võib-olla ta kavatseb mu vastu midagi ettegi võtta, — kahtlustas Marderis vana ärimees.

Ei-noh, seda juba ei sünni! — Arvin ärritus ja luuras naist umbusklikult pilukiletõmbunud laugude vahelt... Milja õlad toetusid loiuult toolitoele ja ta näis päris lapselikult süütuna, kuid Marder, nii väga harjunud pettusega, poleks sel hetkel uskunud inglitki. Otsides kõige kategoorilisemat asja lahendusviisi, pöörutas ta sõrmenukkidega vastu lauda ning tarvitas lihtsalt perekonnapealikku ülbust, väites:

„Naise koht on kodus!“ Ta kahetses, et ta Miljal varem oli lasknud äris töötada, kuigi ta seda oli teinud just tema seltskonnast ja ohtlikkudest vahekordadest eemalhoidmise sihiga. „Seni, kuni naised askeldasid kolde ümber, ei teatud ülepea, mis asi on abielulahutus, ja kõik oli korras! Perekonnad olid õnnelikud!“

„Mis on mul siin teha?“ ühmas Milja argliku imetusega. „Olen sama hästi kui vangis — see tegevusetu olek lõikab mind elust välja, ja ma tunnen end halvasti iga jumala päev!“ Ta hää l kõlas ebakindlana ja pea vajus kaelal abitult pisut ühele poole viltu. „Päevast päeva tunnen end halvasti, igav on...“

Vigurdab, oletas Marder, simuleerib, — küllap ta on saanud mu äritehinguist haisu ninna, mis muud!

Milja ootas vastust, talle ei tulnud mõttesegi huvi tunda äriasjade vastu. Temal — nii noorel naisel!

Marder, olles ägenenud, ei püüdnud enam näideldagi õrnust ja rohmas jõhkralt:

„See on su oma asi, kuidas sa end tunned! Mis see mulle korda läheb! — Ma olen küllalt rikas, et enda jaoks naist pidada, üksi enda jaoks, pagan võtaks! Või kas sul puudub midagi?“ Ta laiutas käsi, surus kõhukese ette ning kordas: „Kas puudub? Ärid ja kõik muu on minu mure... Sina ainult ela!“

Milja ei kostnud midagi, ta paistis olevat tuim.

„Ah, naistest ei saa keegi lolliks ega targaks!“ Marder käis puhu toas ilma mingile kindlale selgusele jõudmata ja esitas siis ühtlasi nii enesele kui naisele: „Kas ma olen olnud halb?“ Ja et ta millegipärast ise endaga päris rahul ei olnud, tõi taskust esile väikese pakikese — tal oli ikka viisiks Miljale aeg-ajalt kingikesi teha.

Naine sirutas pooleldi vastu tahtmist kätt, sest ta esimene ja ainuke mõte seejuures oli: Arvin nähtavasti soovib, et ma arvaksin teda hea olevat, — ja tahab minult mingit vastuteenet... Ta avas pakikese, mis sisaldas välismaa siidi, laskis loorõhukesel riidel käest rüppe libiseda ja ütles kõheldes:

„Ilus... Aga...“

„Noh, aga? Mis aga?“

Milja vabanes äkki kogu oma senisest ükskõiksusest, ta vaatas enda ümber täitmatute, ühteaegu põlgusest ja igatsusest põlevate silmadega ja hüüdis etteheitvalt:

„Sooviksin, et mul oleks kedagi elavat, hingavat, tükisuvat!“ Ta nägu lõi higiseks. „Toad on otsekui hangunud, tühjad... Nii tühjad!“

Marder oli ootamatust kaebusest hämmeldatud.

„Elavat?“ pomises ta pakse kulmupuhmaid kergitades.

„Elavat?“ — Mõtted ikka veel äride juures, ei saanud ta õieti millestki aru. „Elavat!“

Ta ei armastanud koeri ega kasse kui tüütavaid ja lusvedelejaid, sest kuna tal väljaspool kodu oli palju tegemist, soovis ta kodus leida mugavat, vaikset puhkust.

„Ma tunnen end siin täiesti hubaselt! — Elavat?“

Arvini nägu vajus pisut enam kortsu. Ta kratsis kulkalt, vaatas siis kärsitult kella, märkis, et tal on kiire, ja kadus välja.

Umbes kolmveerand tundi hiljem toodi Miljale Mardereri jooksupoisi kaudu — akvaarium kuldkalaga...

Aknast langev päikesetriip puges rohetavasse vette, sädeldes kala pruunjal sabal, läikival koldsel seljasoomusel ning laiadel jumekail uimedel. Kui kala sujuvalt edasi ujus konarlike teokarpidega sarnlevate kivikeste vahel akvaariumi põhjas, valgustas hele päikesekiir ta väikest kolmnurgakujulist pead, kus kiirgasid kaks suurt ümmargust silma.

See tumm, ahtasse veekogusse vangistatud loom liikus vähematki häält tegemata ja ta silmad — loodud vahtima mereavarustesse — vaatasid tühja, võõra, klaasise pilguga just niiviisi, nagu näeksidki nad kuhugi kaugusse.

Milja vahtis sõnatult, käsipõsekile lakeeritud lauale nõjatudes, ja talle paistis, nagu oleksid ta juuksed täpselt samasugused kullakarvalised, kui on see kala. Ta jälgis, kuidas kaunis loomake hääletult uimi liigutas, ilma et kordagi oleks pilgutanud suuri klaasjaid silmi, ning noort naist haaras kibe, troostitu pettumus. Siis nõnda... Ei muud midagi kui üks kalake! — mõtles ta ja talle meenusid, nagu oleks neid korratud siinsamas tema kõrval, Arvini kärgatused: 'Mis see minule korda läheb, kuidas sa end tunned!... Kas sul puudub midagi?... Sina ainult el!...'

Ta vaatles uuesti kuldkalakest, kes libistas end sihitult edasi-tagasi. Milja ei tulnud küll otseselt mõttele, et kalad peavad kudema, — aga tal oli siiski loomast kahju... Ja jälle meenus talle selgesti, nagu korrataks seda tema kõrval, mis ta oli kuulnud põetaja Lisli ütlevat: 'Niisugune ühendus, kooselu ilma armastuseta, — see on lausa avalik nurjatus...'. Kuidagi eredalt ja päris tahtmatult meenus talle veel mõndagi Lislist, isegi väike episood ta õnnelerühkivast õest.

Mis on ometi elu? mõlgutles ta röõbiti meenutustega.

Päevast päeva ei midagi, mitte midagi... Aga mujal on teisiti, kas või sel Lisli õel...

Noore naise pilk langes jälle akvaariumile. Kuldkala seisis kivikeste vahel — hääletu ja otsekui tardunud.

Koputati.

Meil on ometi uksekell, mõtles Milja külmalt, kuid koputati uuesti.

Passija kuuludus minevat avama.

„Mis asja?“ kõlas ta urin.

„Kas noorik on tubades?“

Passija tuli kabinetti ja kehitas õlgu.

„Keegi eit... Ära ei läinud, seisab ja ootab!“

Milja läks uksele, kandes kaela pisut kühmus, peagu nagu vana Ugam ise.

Seal oli isa Joanni õde Ann. Ta pühkis hoolikalt jalgu, võttis ruudulise suurrätiku õlult, pani kokku ja peatus seda kaenas hoides ukse kõrval, seejuures kuidagi eriliselt vähe ruumi võttes, kuigi ise kogult oli priskevõitu. Tal oli lahke, pisut lopsakas, kortsudega kaetud nägu, kuna ta käed olid punakad ning karedad. Ta suu, täidlane ja väga sarnane Joanni suuga, sulas naeratades mahedaks ja soojaks.

„Heldeke, olete aga kõhnaks jäänud!“ pani ta tähele lihtsa loomupärase hoolitsemisega ning pühkis veel kord jalgu, enne kui järgnes Miljale tupp.

Ta valis kõige uksepoolsema istme, ainukese, mis ei olnud tugitool.

Anne, Ugami õe eluase oli äärelinnas, samas keskkonnas, kus kunagi aastate eest olid elutsenud nende käsitöölised vanemad. Tal oli neli last ja mees, kes pidas hobust, käies veotööl. Proua Gerda ei käinud temaga läbi ta varatuse tõttu, aga Joann oli naise teadmata ning Milja kaasas mõnikord siiski jalutanud tema poole kui kõige lähema omakse juurde.

Oma viimast tädi pool käiku mõni kuu enne Marde-riga abiellumist mäletas Milja veel üsna üksikasjaliselt. Ta istus siis isaga madala laua ääres lihtsas toakeses, Ann istus sealsamas nende vastas, väike rinnalaps süles. Tädi poegadel oli kõigil suur kiire: ühel tööleruttamisega,

teisel spordivõistlusele minekuga, kolmandal kooliõpingutega. Milja võõrastas neid ega leidnud nendega ühelgi lühikesel külaskäigul sobimust, küll aga kadestas neid mõnikord salamahti nende ülesannete, nende askeldamisrohkuse pärast.

„Kas Joann-velle peaks olema terve?“ päris Ann.

„Jah, isa on terve!“

„Proua ikka põeb endiselt, või kuidas?“

„Põeb... Kõik läheb vanaviisi, ainult et nad on sel suvel sõitnud maale.“

„Kuidas kellelgi, aga jumal õnnistagu!“

Paistis, et Ann ei kandnud vennanaise peale mingit viha, kuigi see end uhkeks pidas, vaid pigemini ta hääles võis märgata kaastundmust. Rahulikult käel rippuvat suurrätikut kohendades, tundis ta end hästi lihtsas veovoorimehenaise nahas, vähemalt paremini kui Joann oma rikkas ärinaise mehe nahas.

„Pole teid enam tükikesel ajal näinud. Mõtlesin, võtan ette, astun ometi sisse ja kuulen...“ rääkis Ann, samas õrnalt puudutades: „Vahest teil peenikestki peret?...“

„Ei, tädi, ei ole!“

Milja vaatas isa õe emalikesse, soojesse silmisse ja tundis end ta pilgu all otstarbetuna nagu mullast üles juuritud rohi.

„Või ei olegi...“ Ann ei tahtnud paista lasta, et ta oli oodanud vastupidist vastust, ja vaatas maha oma jalgadele, nihutades neid tasakesi tooli all. „Või ei olegi... Ega sellest midagi, noor olete, ei tahagi ehk veel vaeva näha... Aasta paari pärast, jumal õnnistagu!“

Milja ei vastanud, pööras pilgugi teisale.

„Suur tuba, nagu kogu meie korter ühtekokku,“ algas Anngi ringi vaadates teist juttu. „Mees teil ikka terve?“

„Terve.“

„Jumal õnnistagu tervist, eks minu pojad neljakesi üks-ühe võidu kasvasidki nagu härjavärsid, nüüd kolm juba töö. Kui mõtlen, — elu on läinud ruttu, poisid muudkui sirgusid, ja noored on ju lõbusad, kodu aina nende kilkamist täis, ei saa arugi, kuidas ise olen jäänud vanemaks ja vanemaks... Naabruses elab meil keegi

Oolar, noor rõõmus poiss, sõbrutseb mu poistega, — rääkinud, et teeninud teie mehe kaupluses.“

„Mis? Mis ta rääkis?“

„Läinud teie mehega tülli, sõimanud tooreks ja selleks ja teiseks, aga kes kellegi südamesse näeb!“

„Mis veel?“

„Mis ikka! Muud ei midagi, minu pojad ei teeni ärides, ütlevad, et vabrikus enam meeltmööda, et kui teed oma töö ära, on asi korras, pole peremeest nuramas...“

Kui Ann lahkus, sulges Milja ukсед ja puhkes nutma.

Ta kartis passijat, teades, et Marder maksab sellele, lastes tema järele piiluda ja andmeid anda ta meeleolude, tegevuse, väljumiste ja kojutulekute üle. Marder ise hooples, et teeb seda armastusest, — armastusest, mis tema meelest teda õigustas naise veelgi suuremale luuramisele.

Keskpäeva paiku, ajal, mil passija oli rutanud karni, lipsas noor naine pooleldi vargsi välja ja siirdus kiiresti kesklinna.

Uhe jalanõudekaupluse ees ta peatus ning sisenes.

Oolari salkusjuukseline pea paistis kitsa ruumi lõpus, kõige tagumise leti kohal, kus poiss suuri säärsaapaid paarikaupa puntrasse köitis ja riulile heitis. Milja tõttas selle kõige tagumise letini.

Kauplus oli hämaravõitu nagu puur, üleliia kraami täis kiilutud. Õhk oli raske, põrand tolmas, lahtisest uksest voolas sisse veokite bensinihaisu ja mootorite ning inimhäälte segast tumedat müra.

„Siis siin sa nüüd töötad...“

Oolar arvas:

„Läks hästi, et ei jäänud kes teab kui kauaks sootuks kohata...“

Oleks siiski võinud minna paremini, mõtles Milja, — meil mõlemail...“

Ta pilk otsis kassat ja leidis väikese luitunud puldi, mille taga istus keegi vanaldane, prille kandev, pead õlgade vahel hoidev lühikaelaline väsinud ilmega naine. Miljale sisendas see masendava mulje.

Oolar aga ei taibanud põrmugi ta kibestumist, vaid sosistas talle üle leti lähemale kummardades:

„Kas sa saad tulla?...“

Poisi summutatud, palav hääel hajutas noore naise ebamugava tunde. Ta ei näinudki enam midagi muud kui vaid noormehe pehmet roosakat nägu ja vastas kähku täpselt, nagu ta oli otsustanud juba tulles:

„Täna õhtul, Kaarlo...“

„Aga sa lased mind asjatult oodata?“ vannutas Oolar ja Milja tundis, kuidas ta ärevalt hingas.

„Tulen küll, kas või poole öö aegu!“

Kauplus oli täitunud rahvast ja peremees, kõhukas, rasvunud lõuaga mehetünn, rüsis poisist mööda ning mõmatas:

„Müüte, Oolar? Kui ei, siis, näete, seal ootavad ostjad teenimist!“

„Silmapilk!“ pomises poiss.

Peremees loivas tüseda rasvavirna all ähkides edasi ja laskus jämedat sigarijuppi imedes müüjanna Eerika läheduses toolile. Ta sirutas oma lühikesed paksu kõhu alla mattuvad jalad ette ja iga kord, kui müüjanna möödus, takseeris ta selle nooruslikku kehaehitust.

Oolar tassis riieleilt trobikonna kaste letile, ise näost õhetades, ja Milja, kartes, et peremees muidu poisil võib õhtupooliku kibedaks teha, kinnitas kiiresti veel kord, et tuleb õhtul, ja lahkus — samuti kiiresti, arglikult.

Ning kui ta ust enda järel kinni tõmbas, sattus uuesti ta pilgu alla luitunud pult väsinud kassapreiliga keset poeruumi hämarust, kitsust, tolmu ja kastivirnu. Oolar kummardas, Milja pilgust juuksejuurtest kurguni punaseks minnes, kellegi koguka daami ette ja proovis talle kinga.

Kui Milja tagasi koju jõudis, tuli Marder lõunale.

„Kus sa käisid?“ päris mees.

Milja vahtis temast mööda.

„Palju tänu selle — selle kuldkala eest...“

„Oled viibinud väljas üle tunni aja?“ ei jätnud Marder.

Naise huuled tuksatasid valuliselt, temas tõusis eri

liiki vastupanu, mis on omane arastunud iseloomudele: ta toetus oma nõrkuse toonitamisele, tegi, nõnda ütelda, ristist kargu...

„Olen olnud kodus ühtejärke peagu kogu nädala. Ma ei teadnud, et sa ka täna mul keelad välja mine- mast! Kui ma oleksin teadnud, et sa ei luba, ma poleks läinud... Eks sa ütelnud hommikul, et keelad...“

Mehel hakkas ebamugav.

„Keelad, keelad!“ hüüdis ta kätega veheldes, asus ka- naprae kallale ja jätkas lõunat uusi küsimusi esitamata.

Kui ärinaist oli Marder proua Gerdat ammust ajast tundnud ja kui ta Uugameid esimest korda oli külasthanud ning seejuures kohanud Miljat kui üsna noorukest tütar- last, oli ta teda esimesest pilgust peale hakanud ihaldama, just nagu mõnd eriti hinnalist kodusisustuse juurde kuu- luvat osa. Uhtlasi oli noore, äsjapakatanud naise ainuva- litsejaks pääsemine see, mis täiel määral rahuldas ta enesearmastust.

Juba rohkem kui kümne aasta eest oli Marder isaks saanud ühele oma vanemate majateeniija lapsele. Milja ei teadnud sellest midagi ja Marderi arvates tal ei tarvit- senudki sellest teada. Ometi tundis Marder iga kord, kui see vastik asi talle meenus, naisele võlgnevat hellitust. Nii astus ta nüüdki, käed salvrätikusse puhtaks hõõru- nud, Milja selja taha, silitas ta õlgu, nihutas lähemale ühe tugitooli, käänas end sellele mugavasti istuma ja muheles:

„Kas mäletad päeva pärast meie pulmi... Oli vist keskhommik, istusid mu põlvel, Miljake...“

„Jaa?“

„Kinkisin sulle kaelakee, mäletad? Paksust kullast keti rubiinidega...“

„Mäletan, olin külaliste tõttu kogu öö olnud maga- mata, väsinud... Palusin...“

„Mida?“

„Et sa laseksid mul pisut puhata, aga sa vaid naersid sellele...“

Marder raputas pead.

„Ei, ei mäleta! Mäletan ainult rubiine kingitud kees!“

Need läksid palju maksmagi... Luban, kui soovid ehet kanda, siis kannal!"

Ta süütas sigareti.

„Ei tea, kellele end nii ehtida?"

„Aga minule, kullake!"

Marder nägi üldse meeeldi, et ta naine oleks ilus. Ta lausa uputas Milja eksootiliselt värvilistesse kodukuubedesse ja pesudesse, mis olid pitsitatud nagu vaht. Varemõõn aju ta oli olnud heldekäeline oma armukestege vastu ja riietanud neid edevusega, sest teda ahvatles toredusega ümbritseda armastust ja hoolitseda, et piht, mida ta käsi kallistab, oleks siidine, oleks libe.

„Mäletad," algas ta uuesti, „kui käisime lelle juures võõrusel... Temal oli naine — säärane ümmargune ja ladus, kodune ja käbe — pakkus kalkunit kaalikatega, mäletad? Lell, vana kena mehike, patsutas mulle õlale, et mis sul, Arvin, nüüd enam viga elada, oled naisemehi, lähed koju, soe kolle ees, magus naisuke avasüli vastas! Oled pisut nohus, pakub punsi, on peavalu, teeb kompressi! Oi, oi, oi!" Marder vangutas pead ja luuras pilusilmi naist, aga see ei ütelnud midagi. Mees ümises: „Jah, lellel oli naine mis naine! Lisaks, mihuke kokk!"

„Õppisin raamatupidamist..."

„Ah mis!" Arvin heitis käega. „Hakka keetma! Mul terviski nõrgavõitu, aastaid koguneb... Noh, ütleme, sa oled teinud munavahukreemi ja mulle maitseb, maitseb pööraselt! Kas see poleks õnn!"

„Õnn? Ei tea..." Milja tõi kõneldes kuuldavale: „Aiva hoolitseda, et sinu soovid saaksid täidetud, et sul oleks mõnus — aga minu? Minu enda?"

Marder kargas nõelatuna istmelt, ta ei sallinud sellelaadilisi vihjeid ja ägestus.

„Kas sa mõistad, mis vooruste voorus naisele on eneseohverdus?!" karjus ta.

„Ei tea, kui ühelt poolt ohverdus, siis teiselt omakasu... Ei tea, vajad mind ainult naudinguks!"

Milja hääl jäi vaikseks, aga seda enam hõõgusid silmad kahvatunud näos. Ta oli hakanud vihkama abielu,

tundes, et Marder pole iialgi tema hinge ega ihugi rahuldanud, vaid ainult ilgestanud, ja ta vihkas meest.

Arvin asus liikuma edasi-tagasi mööda tuba, tuseselt kätega veheldes ja rääkides:

„Mu ema oli tüse ja inetu, soolatüükaga põsel. Mu käed ei ulatanud teda kaisutamagi ja suviti kuumusega käis ta nii vähe kui võimalik väljas. Isa aga armastas hobuseid. Tal oli tore võidusõidutraavel ja rohkem ta vabast ajast kuluski tallis kui tubades.. Sina aga oled ilus, Miljake, su liikmeid silitada on lõbu!“ Marder viskas sigareti tuhatoosi ning muljus sõrmed naise palja käsivarre ümber. „Miks sa ei lausu midagi?“

„Ei tea, mida siis! Sul oleks ehk väljas asjaajamist...“

„Seda muidugi, seda muidugi!“ Mees eemaldus pikal sammul, ta näkku sigines pilkav naeratus, ja ta ütles salakavalalt ning ähvardavalt: „Olgu, köidan su rahadega, pagan võtaks!“

Ta hõõrus oma mõtteist lõbu tundes käsi, soovis küüniliselt head nägemist ja lahkus kähku.

Milja vaatas talle arusaamatuses järele.

„Mida sa ometi jälle kavatsed?“

Marder laskus vilistades trepist.

Tuppa astus passija, heites noorele naisele tuima pilgu — ta purjutav mees peksis teda sageli ja ta oli küll väga harjunud sellega, et naised peavad alistuma. Ta oli üks neid paljusid vintsutatud naisi, kes nagu hunt hundile igale omasoolisele, kes pole nõus kannatama, soovis karistust, mitte iganes võitu.

Milja vaatas passijale poolpaluvalt, ta häbenes talle raha pakkuda, kuigi seda võib-olla juba ammu oleks pidanud tegema, ja ütles — samuti poolpaluvalt:

„Kui mu mees õhtul tuleb, ütelge, et läksin alles hetke eest...“

Ta riietus kiiresti ja väljus, et jõuda Oolari juurde lubatud ajaks.

Passija tuuseldas tubades, tusane, nagu oleks teda haavatud, ja võttis lõpuks kätte ning otsis Marderit telefoni teel.

Tänavanurgal sattus Milja vastu Kongasele.

„Milline suurepärane randasõidu ilm!“ ütles see. „Marder, hea sõber küll, aga pole kellegi mees, alati ajapuudus, — vaat mina, jah, igal õhtupoolikul vaba, vaba, vaba! Kuidas oleks näiteks, kui sõidaksime — teie ja mina...“

„Teie ja mina!“

Miljale paistis see kõrvutus lausa naeruväärsena. Ta mõtles, kui pehmed, viljavihkudesarnased juuksekahtlud on Oolaril, kui usaldatavalt soojad, hallid silmad ja kui noored tugevad põsed on tal. Kongas oma teravate, ironiliste suunurkadega paistis talle lõpmatu vanana. Ning ta püüdis võimalikult kiiresti peatajast vabaneda, et hilinemisega poissi mitte oodata lasta.

Suundudes äärelinna, ta peatus lillemüüja ees ja hakkas valima kõige veatumaid, kõige värskemaid õisi, kui äkki teda käsivarrest lillelaua juurest eemale tõmmati.

„Arvin!“

„Kuradi pärast!“ torises Marder läbi hammaste ja asus samas naist tagasi saatma, ise highi pühkides. Ta kirumine kustus sõidukite mürinasse ja poolel teel ta jäi vait, ähvardav ning tõmmu kui äikesepilv, kiirustades samme sedamööda, mida lähemale nad jõudsid kodule. Ta kavatses sel õhtul passijale anda tubli jootraha.

Sisenenud majja ning jõudnud trepist üles, algas ta uuesti — kähedalt, pilkavalt:

„Noh, sa mu kuldkalake!“ Ja lükkas naise enda ees tuppä. „Mõtlesid joosta armsama juurde, — ei sa pääse kuhugi, — kannata! Oma õigust hoian ma juba oma peos! Siia tule — lähemale!“

Milja, kes oli hetkeks laskunud suurde tugitooli, hüppas kiiresti jalule, avas läikivate klaasidega puhvetiukse, võttis esimesena kättesattuva likööri, valas ja lükkas klaasi mehele. Tal oli hirm.

„Ära löö!“ palus ta.

Marderi käsi sirutus närviliselt klaasi järele.

Naine täitis talle otsekohe uuesti, tõstis siis lauale ühe avamata veini ja pakkus:

„Kas me ei prooviks.“

Kuna mees hakkas otsima korgitõmbajat, jõi Milja likööri, vajudes rinnukile lauale, kus asetses akvaarium vesikasve õõtsuma paneva tumma kalaga.

Kork plaksatas pudelilt, klaasi vulksus selget, sädelevat jooki.

„Tõepoolest — peen maitse!“ proovis mees. „Tõepoolest!“ Ta maigutles ja ähvardav pilvisus hakkas näokortsudest hajuma. Tuju paranes. „Teen heateo, andestan, Miljake! Jumal paraku, igas perekonnas tuleb ette, et tülitsetakse, vähekeese vargsi petetakse...“

Ta silus oma ümmargust kõhtu, tõukas mõnd luksuslikku, tüsedat mööblitükki oma tardunud asendist ning arvas:

„Oled ikkagi lasknud mul end kodus mugavasti sisse seada, oled arvestanud minu maitset... Elame koguni hästi, mu silmarõõm!“ Marder patsutas naise abaluid ning tühjendas veel ühe klaasi. „Ja mida peaks küll üks nainegi veel tahtma, kui mitte säärast komforti?“

„Ei tea...“

Mees ajas pintsaku maha, lödvendas traksid, sirutas end siis seljakile diivanile ja hakkas hoolitsema oma sõrmeküünte eest. Need olid ilusad, pikad poleeritud küüned.

Marder oli täiesti rahul, et tal polnud Miljaga lapsi. Kuna talt teenijatüdrukust sündinud poja mahasalgamine oli nõudnud suurt kulu ja muret, mõtles ta lastest kui tülikaist põngerjaist, kellede sündi täiesti ära hoida pole võimalik, kuid kelledega elu siiski on hoopis mõnusam. Oma eakuses, oma äritoimetustes tundis ta endale täiesti piisavat noorest naisest...

„Istu mu juurde,“ kutsus ta, haaras kätega Milja tütarlapselikust pihast ja tõmbas ta enda ligi pehmele asemele.

Mõne aja pärast mees magas, paksud laud üle kortsudest äärestatud silmapilude, nägu palavusest kergelt tur sunud.

Milja tõstis sasi tud pea, nihutas end üles ja nõristas, ilma et millelegi oleks mõtelnud, kullatud pudelikaelast klaasitäie ning jõi. Ometi püsis kurgus kõrvetus edasi, janu ei kustunud ja ta leidis, et hea on juua. Pähe tõusis laisk uim, liikmed pehmenesid peagu nii, nagu oleks keha vajunud koost.

Marder nohises läbi paokile jäänud suu, ümmargune kõhuke õõtsus hingetõmmetele kaasa, higine kael oli langenud vortideks.

„Sina ainult ela!“ ümises Milja rüübeta vahel, ja naeris ebamäärase heaolutundega. „Lähem kindlasti, lähem...“ Ta asus tõusmagi, kuid vajus tagasi toolile südame minnes pahaks, just nagu oleks vaheliha tuustina väänatud ning puserdatud.

Kaupluse rasked topeltuksed suleti, võtmed kõlisesid peremehe käes, raudpolt tõsteti ette. Oolar heitis juuksed otsmikult, surus sonimütsi pähe ja pöördus kojuminekule, milleks tal täna oli eriline hoog ja rutt. Kõrvalmaja kohal ta silmas müüjanna Eerikat seisvat ning ootavat. Oolar oli õhtupooliku jooksul märganud vana rasvunud lõuaga peremeest tüdruku ümber lipitsevat ja teda meelitavat.

Nüüd plika vist ootab seda rasvaturja, mõtles Oolar. Küll on alles tüdruk, et vanamehega nõus, ptüi!

Poiss viskas hooletult pea kuklasse, litsus müüjannast mööda ning soovis lõõpivalt:

„Lõbusat õhtut siis...“

„Pidage! Küll aga tormate! Kus põleb?“ Müüjanna järgnes talle. „Meil on üks kodutee... Kas te pole tähele pannud?“

„E-ei ole,“ venitas Oolar.

„Aga mina olen! Võiksimme ehk üheskoos minna, vahest oleks jõudsam...“

„Ah et päris tõega üks tee või? Ah et tõega võiksimme ühes minna või? Aga jõuate te kõigiga minna! Teid ei jätku — igale poole!“

Eerikale lõid naeratusega lohud põskedesse.

„Mõtlete vist, et ootasin Vana! Oh, ei ma temaga! Kõrtsides ületunde tegemas käia peaks olema viimane leib! Ta võttis Oolariga võrdsed sammud ning lisas iseadvalt: „Olen alles üheksateistkümnepäevane!”

„Tõega või? Ja juba nii tragi!”

„Mis te norite minuga! Jätke näägutamine! Muidugi olen alati ise enda eest väljas olnud, — ema ei mäletagi, nii vara suri!”

Eerika oli pikakasvuline ja jumeakas tüdruk, pehmete krussis juustega. Ta oli plikana koolivaheaegadel maal karjas käinud, siis linna ääres renditud aiamaal töötanud, odavas kolmanda järgu sööklas ettekandjaks ja hiljem ühes äärelinna poekeses õpilaseks olnud.

„Söögimajas,” jutustas ta, muutudes asjalikuks nagu mõni kolmekümnepäevane, „nuta või naera, ei tahaks seda suve enam meeldegi tuletada! Hommikuti tuli hakata pihta ning ühtjutti püstijalu platsis olla hilise keskööni... Ja et oleks mahti saanud piha toetamiseks, aga ei mitte rohkem kui lõunaks taldrikutäie supi söömiseks! Õhtuti kippusid silmad kinni, rasked nagu paistes! — Niigi kerge kui praegu pole mul veel kunagi olnud, ikka on olnud halvem!”

Ta tõsidus taganes uuesti põskedesse löövate lohukeste ees ja ta tähendas, mõõtes kelmikalt kaaslast:

„Teil käis täna vist pruut äris... Oli aga ennast üles ehtinud, andis päris vaadata, kui uhkes kostüümis oli! Mis amet tal on, et nii hästi teenib?”

„Amet? — Ei midagi...”

Oolarile ei meeldinud kõnelda Miljast, kes oli tema meelest nagu mingi imehabras ja õrn asi.

„Aga Eerika imestas siiralt:

„Kuidas? Ei mingit ametit!”

Ta ei osanud endale ettegi kujutada, et võidakse elada ametita... Ta jäi korraka vaiksuseks, peagu kurvaks, ja jättis eeslinna väikeste puumajade vahele jõudes tagasihoidlikult jumalaga.

Oolar elutses ühes musta papiga ülelöödud majakubikus, suures pliidiga toas katusealusel mansardkorral.

Ta ema ei olnud kodus — polnud koju saanud kogu päeva jooksulgi, ja laual ootas külm eine.

Oolari esimeseks mureks oli vaadata kella, mis käis seitsmel. Siis püüdis ta pisut tuba korraldada, seda ülihihtsat, vanade tarbeasjadega ruumi, ja lõpuks ta tõmbas selga uue krudiseva särki, pani kaela puhta valge krae, sõlmis lipsugi ette uue väikese lauapeegli ees, kust paisis lõbusana ta noor, lopsakas nägu.

Oolarigi kasvamisolud olid olnud rasked ja konarlikud, tema oli nagu Eerikagi käinud karjas, teinud aiatööd, isegi mullatööd, ja hiljem mitmel puhul olnud ärides jooksupoisiks. Ta mäletas paljusid päevi, mil oli tundnud väsimust nagu koer — isata poiss, isune napi leiva järele...

Aga harilikult ta, eriti Miljale, vaikis neist asjust, või kui kõneleski, siis naljatlevalt.

Milja ei saabunud ega saabunud.

Oolar astus akna alla ja istus järile, just samale järile, kus aasta eest oli surnud ta vanaisa — otse töölt koju tulles, ilma et päevagi, tundigi haige oleks olnud... see vanaisa oli armastanud korrata, et hea naine on vaese mehe varandus...

Aga kui pole olemaski häid naisi? mõtles poiss aknal. Tal oli kahju ilusast suveõhtust, mis pilkhaaval muutus õrnalt violetseks vanade katuste vahel. All viimse kui jalatäieni peenraiks kasutatud aiakeses õitsesid kompostihunniku otsas suured rattasarnased päevalilled ja hoo-
vinurgas ühe lagunenu kuuri najal lõhnasid kojamehe roosaladvalised tubakad. Sammud kõmasid tänavakividelt — rahutumaks tegevad kui ükski muusika. Linnas hakkasid vilkuma tuled.

Hämarus juba täiesti, aga Miljat ei tulnud.

Ajalehekioski ees oli peatunud Eerika, ta seisis seal viivukese müüjaga lobisedes, pöördus siis ja Oolarile paistis, et ta vahib otse üles tema katusealusesse aknasse.

See tüdruk on mu vastu õige sõbralik, — mõtles noormees, tõusis järilt ning läks välja.

Kui ta siis Eerikaga jalutades aimata andis, et on

milleski pettunud, et on ükski ning nukker, sai tüdruk sellest omamoodi aru ja kutsus ta enda poole teed jooma.

Tema värskelt küüritud tuba oli nii pisike, et ka siis, kui teine oleks istunud teise nurka, oleksid nad ikka veel olnud lähestikku.

Oli ligi keskööd, kui Oolar pöördus koju. Pehmes hämaruses mustasid väikesed nurgelised majad korrapäratu kondise kogumina, ja tühjenenud tänava kohal kõlkus kuu õhukeseks kulunud sirp.

Ta ema oli vahepeal tagasi tulnud ja kulunud värviga kapi taga kägises tema magamisase küljepööramisest.

„Aeh, luuvalu,“ kostis sealt, ja uuesti kägises ase. „Jooksva, raip, ei anna rahu, — päeval pesin majaproual pesu, nüüd kui puurib ristluudes, nagu sooned kisuksid kokku...“

Oolar oli selletaolisi kaebeid tihti kuulnud niivõrd, et ta neile mitte midagi ei vastanudki. Ta istus oma sängialutsile, süütas väikese kahvatu tulega lambi ja asus kirja kirjutama.

„Milja! Oled esimene ja ainus, keda piiritult, keda peatult armastan! Aga mul ei ole midagi ja ma ei suuda sulle midagi pakkuda! Olen puruvaene poiss... Sa oled minu jaoks liiga ilus, üleliia luksuslik nagu liilia mõnda savinõusse — mul ei tasu küll sinust unistada! Ma ei saaks sind niikuinii vääriliselt hoida. Mu tuba on lihtsalt armetu! Ennem võiksin vast rahuldada mõnd oma sugust kehva tüdrukut...“

Poiss vahtis natukese aega põrandale, pistis siis paberi, sellele midagi lisamata, tasku, kustutas tulesilma, rebis enda riideist lahti, viskus asemele, pühkis lapitud palakanurgasse niiskumakippuvaid silmi, vähkres mõne aja rahutult küljelt küljele ja uinus vastu koitu.

Vana Ugam istus kase all ja ootas, — ta oli püsinud juba päikeseloojangust saadik kohal ja kuigi vahepeal hämarus oli maale vajunud, ei teadnud ta ometi midagi paremat ette võtta kui edasi oodata.

Niidul saagisid heinaritsikad, õhk tundus otsekui värisevat nende kumisevast häälest. Tihe udu roomas maas ning neelas puude tüvesid, jättes ladvad lahtiselt õhku rippuma. Pooleks olid lõigatud ka heinakuhjad, kõige järvepoolsemast paistis vaid varda otsa löödud mätas musta punktina, kuna järv ise esile kerkis fantastilise udumäena.

Vängesti levis angervaksade lõhna üle oru, õitsvad varred ise udus nägematud; hoopis aurusse oli uppunud pilliroogki. Paar väikest tähesilma helkis vastu otse madalast kaldaveerest, kus päeval õõtsusid hundinuiade mustad sametpead.

Oli soe. Orunõlvaku raagudest rägune maa kihises tõugukesist ja putukaist, ja harva vudis siile tasa krabis-tades sõnajalapuhmais.

Kask, mille varjul Joann ootas, oli kesk nõlvakut, ülespoole jäid männid ja allapoole udu.

Videvik hällitas miljoneid sääski, neid oli pärast viimast sadu siginenud otse üleöö ja nad olid nii ülbed, nagu arvaksid õhu ainult endi päralt olevat, kippudes istujale suhu ja silmi. Nad litsusid nõelpeenikesed nokad vastu ihu ja imesid kas või seni, kuni ei jõudnud ise enam lennatagi ja punetasid verest. Joann tõrjus neid vahetpidamata ja suitsetas paberossi paberossi järel. Ta oli liiga korraarmastaja, et suitsuotsi ükskõik kuidas maha loopida, ei, ta kummardas iga kord kustutama neid vastu mulda. Ning prügikasti puudusel kogunes konisid ligi peotäis ta pintsakutaskusse, enne kui põetaja Lisl järvelt, kuhu Ugam teda teadis õhtul minevat, tagasi tuli.

„Teie! Käisin suplemas! Aga oli ka kosutav peale päevast higil!”

Ta tundus veest veel koguni niiske.

„Ehk istuksite veidikese, niisugune ilus õhtu...“

Uugam laotas tema tarvis taskurätiku pingile, — aga Lisl tõstis rätiku, kuivatas sellesse käsi ja andis siis selle naerdes Joannile tagasi. Ta oli harjunud küll hoolitsetavaile linasid ette ja taha laotama, kuid endale ta neid ei vajanud.

Joann ei saanud heast tahtest hoolimata pansionipidajalt laenatud nüri habemenoaga oma lõuga karvajuurikaist päris siledaks ajada, ja kuna ta harjunud oli täpset korda pidama, oli tal piinlik puhtust õhkua naisterahva kõrval tunda oma põski karedaina.

„Olete nii värske...“ ütles ta. Kaelal söövat sääske peletades, puutus ta käsi Lisli õlga, mis läbi riietegi hingas soojust. Joann oleks ihanud tunda seda sooja veel ning veel, aga oma ihast heitudes, peitis ta käed põlvede vahele ja nihutas end naisterahvast pisut kaugemale.

Lisl kergitas korra kulme ja ainult naeratas. Ta arvas, et kui vananev mees teda tõepoolest hakkaks armastama, siis võtaks too mees ehk end kokku ja murraks põdeva naise ülemvalitsuse, mille all kogu pesakond ägas. Ta otsustas endamisi õhutadaagi Joanni armastust kui vahendit tema tahtejõu virgutamiseks...

Kui ta ka sel moel ei peaks endale kätte võitlema isaja meheväärseid õigusi, siis ei parane ta seisukord mitte kunagi ja ta kannatab tahestahtmata ning peab alati kannatama... mõtles põetaja. Sest on ka sääraseks kujunenud iseloomusid, kes millalgi ei pääse rõhutatud olekust, nagu on maa all elutsevaid mutikesi, kes ei pääse päevalgele sellepärast, et nad on mutikesed...

Uugam oleks õigupoolest tahtnud vägagi palju, ta oli pikki tunde igatsenud Lisli segamatult kohata, aga nüüd, mil see tal oli õnnestunud, läks ta verest ära. Kogu argus, mida naise ainuvalitsus paarikümne aasta kestel temasse oli istutanud, vahtis talle jõllsilmide vastu. Kõik vaevalgadus, mida elu läbi ta vastuvõtlikku loomusesse oli süstitud, luuras südame ümber ja andis igale siiralegi tundele lääge kõrvalmaitse. Ta ei julgenud enam peagu mitte midagi sellest tahtagi, mida tahtis.

Ta algas pihta kord üht, kord teist juttu, aga soravale

otsale ei saanud ega saanud, olles nagu kana takus, et ei edasi ega tagasi...

„Kui saaks pisutki rahu!”

„Millest siis?” Põetaja kippas talle natukese lähemale.

„Sääsed!” kaebas mees vastu, nagu veeretades neile mingit süüd.

„Suveõhtuil on ju ikka sääski! Mõnikord isegi rohkem kui täna!”

Ah, mõtles Joann, muidugi pole need sääsed, mis mind söövad, see pirisev närija on mu enese põues, otse vasaaku rinnatasku all, ja imeb ja imeb mind...

Lisl lükkas kätt mööda pinki Joanni põlveni ja siis vajutas oma peopesa tema käeseljale, osutades:

„Näete, järvelt tullakse!”

Kaks võõrast, kes hoidsid ümbert piha ning õnnelikult sosistasid, möödusid neist. Võõrad olid niivõrd kiindunud oma unelikku, kirkastunud maailma, et neile ei läinud hoopiski mitte korda kase all olivad. Nad jätkasid teineteise ligi surudes oma teed valvakas suveõs...

Uugami meelest rõhutas viis, kuidas võõrad möödusid, just eriti teda niigi piinavat pärispattu, ja ta oli ühteaegu nõutuses ning kiusatuses.

Mis küll saab, mis saab, ahastas ta õnnejanunev pelgurihing ja ta kuivatas kuklalt higi.

Lisl võttis pakutud käe tagasi. Ta oli terve pika päeva haige juures toimetanud ning ei soovinud ometi ainult selleks kase all istuda, et sääskedel end pureda lasta... Vaadeldes oma kaaslast, taipas ta siiski kohe, et tal ei maksa olla kergeusklik ega lootagi nii hõlpsasti saavutada midagi muud kui mehe arglikku peataolekut.

„Mis siin siis ikka istuda, lähme koju!” Ta löi jala-säärelt puruks ühe verdjoonud sääse ja arvas: „Puhkamine kulub meile mõlemaile hädasti, sest —” ta rõhutas eriti — „teie armuline teinepool läheb ju iga päevaga nõudlikumaks!”

Ta tõusis pingilt ja hakkas tõttama.

Uugam jõudis vaevu järgneda, ja kõndides, püksisää-

reotsad kastest märjad, lookas kaelu Lisli taga, meenutas ta puhtatõulist hoovikoera.

Lisl haigutas, naeratas siis vabandavalt ja kadus mehe eel majja, soovides pisut uniselt head ööd.

Joann oli õnnetum kui kunagi. Valutava südamega kingad jalast päästnud, käis ta kuulmatuil sammel kiki-verbail mööda neitsilikku tuba ja mõtles ohatas: kui saatus oleks enda teha! Kui oleks...

Öö jätkus, vaikne kui haud. Ühegi hääleta, ühegi võnketa läigatas viimaks puhe suvila üle, mille kõik aknad seisid tiibadena pärani.

Ainult Gerda magas suletud akna taga. Tõusev päike sulatas eesriide lumivalgeks, läbipaistvaks varjuks ja pilukil-olevast õhuruudust voolas väike tuulenire, õõtsutades kardina valget varju edasi-tagasi vanade kuuskede tumedal taustal.

Varakult virgunud kärbes ronis põdeja kahvatule näole ja istus imema ta kõhnale kulmuluule, kuni käsi liigatas ja silmalaud avanesid.

Vanaproua jäähall, unest õõnes pilk langes esijoones just valgele liikuvale eesriidele ja ta peas vilgatas hommikuse teravusega mõte: kui ma peaksin surema enne kui Joann, siis ta võib võtta veel teise naise ja pillata minu päranduse, kes teab kelle kätte...

Ta upitas end istukile, kondised sõrmed konksusid ristamisi, pilk tardus vaibale, mille all lebas ta elutu kehapool, ja õhukesed, külmad huuled hakkasid palvetama, et Joann ei elaks kauemini kui tema, et ta vara ei saaks rüüstatud varaste läbi ega jääks pärida võõras-tele... Et Milja peaks eluotsani kinni seda, mille külge end on lasknud kõita, ja et — põetaja Lisli kõngeks tõppe veel enne tema kui ka Joanni kadu!

Ta kõhn kael sirutus nagu tahtes lakke tungida ja ta püüdnud silmad toetasid seda ülespiditungi veelgi, sosistades:

„Issand, anna tagasi mu tervis, et ma võiksin kätte maksta neile, kes elades minu varast käituvad veel kui mingisugused heategijad! Et ma võiksin kätte maksta, et nad tõrguvad sidumast oma saatust minu saatusega

ega taha minu eest kannatada... Vala välja, jumal, oma viha ja nuhtlus kõigi tervete peale!"

Põdeja suu ümber lehvis varjulik, tige naer, ta käed langesid koost ja märgates, et päike on tõusnud üles kuuselatvadele, ta kahetses, et on unustanud põetaja nii kauaks magama. Ta hüüdis teda.

Lisl tuli, tõi pesuvee peatsi ette, toetas põdeja selga patjadega ja aitas teda pesemisel.

Gerda uuris Lisli teravalt, küsis siis veel lisaks lornjeti, tõstis silmile ja ütles:

„Ah-haa, nüüd ma siis näen päris selgesti! Mis roosad plekid on teie kaelal? Soo, isegi käsivartel?"

„Mitte ei mõista!" Lisl silmitses end, siis naeris äkki: „Need on ju tühipaljad sääskede muhud!"

„Või nii, või et sääsed..."

„Käisin õhtul väljas."

Gerda ei esitanud pikemalt küsimusi, sest ta teadis, et tüdruk on selleks liiga taibukas, et endale midagi lasta nina peale kirjutada. Ta oli juba ammu aru saanud, et Lisli suhtes ei seisnud tal muud võimuses kui tema töökoormat suurendada. Et põetaja koha üles ütleks, seda haige nimelt ei soovinud, sest senikaua kui Lisl viibis tema valvsate silmade all, polnud tal erilist põhjust hirmul olla, kuna ta aga tema lahkudes ei saaks kunagi kindel olla, mis Joann teeb väljaspool kodu, ja kas ta tema varandust mitte ei pilla tüdrukule...

Uugam ilmus kortsus silmaalustega. Teinepool võttis ta vastu täpsete tähelepanekutega ja märkis otsekohe võidurõõmsalt:

„Siis nii! Sinulgi on need, need sääskede muhukesed! Tule lähemale, näita!" Ta näpistas mitte niivõrd viha kui naudingu pärast Joanni kõrvalestast. „Kus sa ometi oled käinud, ah? Noh, vasta juba!"

„Kaasikus sai istunud..."

„Üksi?" nõudis põdeja irvitades.

Uugam sügas kõrvatagust, venitas:

„Üksi jah..."

Mida süütumana Joann püüdis näida, seda enam naine teda kahtlustas, sest ta oma hing otsis kergem-

dust teiste süüdest. Gerda mõttelaad oli kord juba sääraseks kujunenud, et kui tema oleks pidanud põrgu minema, siis oleks pidanud ka Joann ilmtingimata sinnasamasse tulema...

Lisli masendas, et Uugam põdejale valetades kahekesi istumise maha salgas...

Argpüks, mõtles ta. Mida ta võib salatsemisega võita? Kogub endale ainult alandust! Milline närusus! — Ta ei vaadanud Joanni poolegi, käis ringi ja ümises laulu.

Kui ta läks rõdule vaipu kloppima, hiilis Uugam ta kannul ja päris imestust varjamata, et millest küll Lisliil nii suur elulust ja laulutuju võiks tingitud olla. Põetaja kehitas õlgu, paljastas rea valgeid, terveid hambaid ja ütles:

„Pakub lõbu!“

„Mis asi?“

Lisl raputas vaipa, nii et tolm lendas, ja kordas:

„Ah, et mis asi? Vaat see pakub lõbu, et vaibad rämpsust puhtaks lähevad, kui neid kloppida! Hale hakkab kohe sellega võrreldes, kuidas me, inimesed vaesekesed, tolmu täis koguneme ja oleme nagu linnud liimil, et — nokk saab lahti, saba jääb kinni, saba saab lahti, nokk jääb kinni!“

Ta kahmas tuulutatud vaibad sülle ja tassis tuppa, üle õla tagasi vaadates ja naerdes.

Nüüd ta siis lisaks veel irvitab mu üle, mõtles Uugam ja ohkas, ise käega lõuga katsudes. Põsed tundusid olevat kui okastes ja Joannil tekkis mulje, nagu oleks ta üks viimaseist mühakaist. Nagu kammitsais hobune tammus ta viivu paigal ja lahkus siis sihitult järve suunas.

Astunud mõned sammud, hakati vaevalt kiviviske kauguses pillilugu mängima. Uugam peatus. Siis läks ta hääle poole ja kui nägi, et pilli mängiv noormees on jumala üksinda pajupõõsa ääres pikku, istus heinamättale kuulama.

„Hästi mängite! Tore bajaan on teil!“ kiitis ta võlutuna, kui poiss lõpetas.

Mängija naeris laia suutäie.

„Ja-jah, kõdita vähe klahve ja hää! tuleb kohe kui plikall!“ Ta sikutas veel mõned pikad, mõnusad akordid ja pakkus siis: „Proovige, kui süda sedapidi!“

Uugam oli sääraseid sõnu just oodanudki, aga kõhkles siiski, kurtes:

„Teab, kas mõistan enam... Kord ikka küll minagi mängisin sellist riista.“ Ise kallistas pilguga pilli.

„Kuidas siis tuli, et pilli ära põlgasite? Pole ma enne kuulnud, et sokk sarved metsa kaotaks...“

„Naisele ei olnud meeltemööda, kõrvad ei kannatanud mänguhäält — mis teha!“

„Sa reo!“ irvitas poiss, võttis Uugamilt paberossi ja sülitas põõsasse.

Joann keeras pilli igast küljest, vaatles, kiitis, siis katsus sõrmi seadida ja tõmbas hääled sisse. Lugu läks ta käes sassi, ta proovis uuesti ning uuesti ja iga kord, kui ta tabas mõnd vana, ammumängitud tooni, lõi ta kõrvasse magus valu... Ta oleks nagu lähenenud aegadele, mil oli olnud noor poesell ja pillerkaaritanud sõpradega, ja neil oli olnud tüdrukuid...

„Ei teie mäng küll mõnus ole!“ laitis poiss.

Uugam ulatas kibedusega bajaani võõrale tagasi.

„Jah, ajad, ajad!“ ohkas ta. „Ei saa minust enam lõõtsatõmbajat!“

Noormees heitis pilli üle õla ja sammus järve poole.

Taevalaotus oli sulasinine, seda märkas ka Joann.

„Imelik,“ pomises ta ja seisis ning vahtis puhu selgesse õhku. Ma pole ometi veel nii väga vana... mõtles ta, murdis rohukõrre, näris seda kollakakssuitletatud hamaste vahel ja hakkas käbedasti tuldud teed tagasi ruttama.

Lisl ometi lubas mind aidata, tuli tal meelde. Kas ta siis ei mõista, milliseid piinu ma tunnen! Kolm aastat põeb Gerda, kolm pikka aastat!

Pansion pleekis päikeses ja vaikus.

Viimaste puude all peatus Uugam ega uskunud oma silmi, sest maja ees pingil istus ta tütar, ta Milja.

Joann pööras end küljeli ja sirutas karvased jalad liivale, tal oli mõnus kuumas, hautavas päikeseleilis, mis roiutas iga mõttekese. Otse ta kõrval roosal linal päevitas end Milja, läikivas siidist pidžamas, päikesepriillitatud ja kreemisse võitnud. Kaldas loksus järv, lebas teisi kireva riietusega paabulindudena uhkeldavaid naisi, mehi higistavate rasvavoltidega ja noori hellitatud päevavargaid.

Uugam vaatles aeg-ajalt pilukil laugude vahelt õrnusega, kui habras oli ta tütar. Kogu Milja keha liibus maale, iga liikme asendis rammetu unelus. Muusika, mida anti väikesest kohvikust, kaebles ja melooditses nagu kujutelmad haiges peas ja Miljale meeldis see helide melanhoolia, — veel enamgi, talle näis, nagu oleksid sellised jõulisuseta, ebäterved fantaasiad lausa tema hinge tarvis loodudki... Tal ei olnud ühtki otsest elumuret, aga ta oli siiski raskemeelsem kui mõnigi, kel perekond kannatab puudust ja viletsust.

Ta lamas loiduses lõunani, siis lahkusid Uugamiga rannast ja istusid suurde söögilauda suvila nägusas saalis, aga kummalgi polnud kes teab kui head isu.

Põetaja Lislil aga, kes sai lõunale tulla alles siis, kui teised olid lõpetanud, maitses kõik nii hästi, et toitu kippus jääma napiks.

Vurrudega härra, kes taotses pealelõunati tugitoolis suitsetada, piilus ta poole ning muheles, mille juures tal vurrukarvakesed kõditasid nina. Viimaks ta tõusis ja pakkus šokolaadi. Ta paistis olevat rikas ning maias.

Lisl võttis šokolaadi vastu.

„Kui pakutakse... Tänan.“

Vurrudega härra matsutas suud, silus peopesi ja rääkis:

„Raudteejaama taha platsile on tulnud tiivoli, veiderdajad, köietantsijad... Öhtu hiljani olla avatud tuledega...“

„Tõesti?“

„Seda kuluks vaatamagi minna...“

„Ja-jah, ometi koht, kuhu suvitajail minna!“

„Just, just! Lunapark! Saab nalja, saab naeru! Vaheldus!”

„Kah asi...” Lisl pistis šokolaadi tasku, nagu ei oleks ta sugugi aru saanud, mis tagamõttega talle seda oli pakutud. „Palju lõbu teile siis!” soovis ja tegi ise vurrudega härra pettumuseks suurima rahuga minekut.

Avades ust põdeja tupp, tungis talle kõrvu halvatu lõikav hää:

„Oled läinud täiesti isasse, sõkalpea... Et sa kaoksid mu silmist!”

Põetaja nägi Miljat rõdu kaudu lahkuvat, sammudes kõhklus ja kobamine. Lisl mõtles hetke oma emale, — tema isa oli abiellunud teiskordselt ja teda oli kasvatatud võõrasema, kes teda sellest hoolimata oli armastanud ja mitte kunagi paista lasknud, et ta temale on ainult võõraslaps.

See armetu siin, mõtles põetaja proua Gerdale lähenedes, aga ei armasta muud kui iseennast ja oma vara...

„Kandke mind asemele!” nohises proua talle. „Ja koristage tool!”

Oh, ta on vist jälle märatsenud, oletas põetaja, nähes ümbertõugatud toidunõusid. Ning ta tõstis haige magamisraamile.

„Katkute mu juukseid!” hädaldas Gerda.

„Mis mina neist katkun! Teil langeb neid isegi palju maha... Hoolite liiga vähe närvide puhkusest... rahust...”

„Kes annab mulle rahu!” torises proua süüdistavalt.

„Kes teine seda saakski anda kui aga te ise! Peaksite teie rahu, oleks ka teistel rahu...”

„Teistel — ah, seda te sooviksite! Et võiksite ühel nõul lagastada! Teadagi! Kannatage! Ka mina kannatan...”

„Kannatust levitada — omapärane nauding!” Lisl ajas toidust määrdinud ratastooli õuele ja asus puhastamisele. Ta harjas korju polstrit, kõrvaldas rasvapekke külgmiselt käetugedelt, tuulutas õhukeseks kulunud merirohust istmepatja ja sidus lõpuks toolile puhta katte.

Milja oli istunud võrkkiike ja õõtsus seal, varjatud laia kähara männioksaga.

„Haigete ravimine pole vist küll kuigi lõbus amet,“ arvas ta.

„Oh, igast ametist võib omajao lõbu välja pigistada! Kui mul veel praktikat polnud ja ma ühes haiglas teenisin, näis ka, et on raske teenimisega toime tulla, aga tagantjärele mõeldes paistab see kõik lihtsana! Üldse, ma arvan, pikapeale harjutakse lõbu tundma näilikult üsna lõbutuist asjust... Kas või näiteks seesama ratastool. Sestsaadik kui ma temaga olen ära harjunud, ajan teda ringi teatud töörõõmuga, — ja puhast töörõõmu pakub ka haige virinaist jagusaamine...“

„Teie siis saate virinaist jagu? Aga meil isaga tuleb küll leppides alla anda!“

„Miks?“

Milja ei osanud otseselt midagi vastata.

„Kuidas ikka, — teisiti ei saa...“

„No-noh!“ Lisl vaid naeris sellele, siis küsis: „Võib-olla olete juba lahutuse nõutanud? Jäite nii kauaks linna, et olin peagu mures teie kui ka siin te isa pärast — ta on liiga üksik...“

Milja kiikus aeglaselt edasi-tagasi muru kohal männi all.

„Üksik? Jah, seda olemegi... Läksin Marderile, — ei tahtnud emale vastu hakata... Ka isa ei tahtnud vastu hakata...“

„Siis argusest!“

„Argusest. Vana Julie, ta oli kord balti paruni perekonnas ja tal oli viisiks aina iga päev rangeist kombeist jutlustada! Heast kasvatuses... Ei tea, tundis ta elu või mitte, ei tea, — aina õpetas tasa rääkima ja tasa liikuma ja kartma ja sõna kuulama!“

Vastust ootamata äigas Milja õhukese käega üle silmade ja lisas seejuures:

„Arvin on mulle vastik, kõik on mulle vastik!“

Ta tõusis võrgust, kuna kiik tühjalt õõtsuma jäi, litis end tugeotsivalt vastu Lisli käsivart ja kaebas:

„Miski pole läinud nii, nagu unistasin...“

„Unistajad!“ pahandas Lisl kulme kortsutades, aga ise saatis Miljat peagu hellalt pingini. „Noh?“

„Lahutuski oleks asjatu, Oolar kirjutas, et ta mind ei taha...“

„Mis see loeb, kui ei tahakski! Teie elage iseseisvalt!“

„Kuidas siis? Mul niikuinii pole milleski õnne!“

„Mis põhjusel?“

„Ons kõigil asjul põhjust?“

„On, kindlasti on!“

Lisl kuulis end põdejast valju hüütavat ning ruttas minema, et ajada ratastooli tagasi majja.

Sipelgad saalisid risti-rästi pingi ees, ametis puupinukestega. Miljal ei olnud kuhugi kiiret, ta istus edasi ja mõtles, et imelik inimene see Lisl. Mida peaksin ma siis tegema? Iseseisvana, suisa omal jõul elul sarvist kinni haarama, — Milja ei suutnud sellest kujutluseski selget pilti luua! Et elu ümber kujundada, oleks ta eelkõige tingimata vajanud kedagi, kellele toetuda, kelle kaitsva käe varju pugeda. Enesesse oli tal liiga vähe usku, liiga vähe oli tal iseteadvust.

Ja nii ta tuli mõttele astuda Oolariga ühendusse vähemalt telefoni teel.

Õu oli vaikne ja rahulik. Ülal puude kohal värises hele taevas sujuvalt liikuvaist pilvekestest, mis olid valgemed pleekinud linakiududest. Õhus oli mõne linnuvidina, mõne inimhääle eemalt kostvat kaja. Paar liblikat tantsisid üle majaäärsete kresside, kord tiibadega teineteist kergelt riivates, kord kumbki ise külge lahkudes, kuhugi kiirustamata, tiirutades ja tiirutades.

Milja tellis kaugekõne. Toas ei viibinud kedagi peale tema, ta nõjatus aknale ning ootas, hetkede paisudes pikakadeks, piinarikasteks. Milja teadis, kui ilus oleks päev noormehega; ta võiks temast ammutada rõõmu, rõõmu, mida ta üksi ei saanud tunda ühestki asjast. Väliselt habras, tagasihoidlik, loomuvastaselt arglik, varjas ta oma sisemuses emast, lõbutüdrukut, nälgivat emahunti, kelle silmad põlevad seda enam, mida tühjemana ta ennast tunneb.

Minnes uuesti telefonile ning kuuldes Oolarit vasta-

vat, tõotas Milja, olgu mis on, mitte kuidagi talle enam sõna murda. Kõik, mida ta rääkis, oli immutatud lembusest, isegi häälekõla.

Poisil, kellel kaupluses müümine parajasti pooleli jäänud, polnud pikalt aega. Ta näis olevat segaduses ega teadvat, mida kosta. Lõpuks lubas hiljem ise uuesti helistada.

Milja oli rahutu, julgusetu; ootas, ei läinud Joanniga randagi, aga telefon vaikis rangelt. Alles õhtu eel teatas Oolar, et on sõitnud maale ja et viibib järve ääres.

Oolar ootas rannal kükitava vaatetorni trepistikul. Taevas pea kohal laius siniselt, ka vesi all oli sinine. Roosatavatüveliste mändide kaharaist salkadest paistsid suvilate avarad aknad, kirjud lillepeenrad ja pingid, kus suvitajaid muretult veetis jõudetunde. Kaugemalt, aga siiski selgesti kuuldavalt tilisesid tiivoli karusselli leierdavad lood. Kogu ümbrus polnud midagi muud kui ase mõnusaks aja surnukslõõmiseks, puhkuseks, leiba luusse laskmiseks, kaalu kogumiseks. Oolar ei olnud kunagi saanud lubada suve töötä möödasaatmist, ta polnud üldse kunagi näinud ühtegi suvilat mujalt kui väljastpoolt — see kõik oli tema kehvades oludes hoopis suletud maailm. Sellepärast ta ei tundnud end ka kuigi hästi, jälgides all kaldateel aeglasi, mugavaid ajaviitejalutajaid. Juba lapsest peale teadis Oolar, et on kaht liiki inimesi: täissöönud ja vähesöönud.

Ta mõttesse tuli Eerika ja ta tundis teravat puudust, et see ise endale ülalpidamist teeniv, lihtne tüdruk ei olnud temaga seltsis. Kogu sinne võõras ümbrus tekitas temas põhjust tunda Marderi naisegi vastu võõrastust — Marderi naise, just niisuguse nimetusega ta mõtles oodatavast.

Aga kui Milja tuli, riietatud heledasse, peagu valgesse, pärlhalli siidi, lõhnates meeldivast parfüümist, silmad looritatud igatsusega, sulas kõik, mida poiss eneses äsja oli tundnud, selle naise ilu mõjul.

Külg-külje kõrval nad laskusid tornist ning läksid järveäärt mööda ringi kaugemale ja ikka kaugemale üle männise mäenõlvaku.

Päike oli vajunud alla orgu otse nende jalgade ette serviti vastu valmivat rukkipoõldu, mis paistis ruugena rööbiti järveäärse niiduga. Iga üksik vaigune okaspuu seisis hõõguvas loojanguvalguses kui raske kobar kargi. Lehmad, keda aeti luhalt tarasse, olid tõmmud ning laiaseljalised ja nende kaelakellad kõlksusid. Rand oli kuplina kummis ning haljas maapind peegeldas järves oma laia, lopsakat nägu.

„Kas nüüd tuleksid elama minuga?“

„Jaa, jaa, jaa...“

„Ainult,“ arvas Oolar, „peaksid oma lahutusasjad korraldama päris kindlasti!“

„Jaa, jaa, jaa muidugi!“

Oolar otsustas vaimustatult:

„Laupäeva õhtul töölt vabanedes tulen jälle siia ja siis sõidame ära juba kahekesi koos!“

Milja oli kõigega nõus, ükskõik mida Oolar ka poleks ütelnud.

Tiivolist kajas häälerõkatusi ja ühtesoodu lugude vaheldudes tilises karussell.

Maha oli langenud kaste ja õhku tihenened hall, pehme hämarus, kui nad ruttasid raudteejaama, et Oolar jõuaks viimasele linna viivale rongile.

Suvilasse tagasi minnes pistis Milja naeratava näokese sisse Joanni toa uksest, aga seal polnud kedagi.

Uugam viibis sel õhtul põetaja Lisli toas.

„Kui kahju,“ lobises põetaja, „oleksin pidanud ikkagi tsirkusesse veiderdajaid vaatama minema! See istumine siin — sääski koguneb tuppa ja saame muhukesed! Taevas tule appi, ja selliste tühiste muhukeste pärast peate teie homme jälle valetama — maksab siin istumine siis haige inimese petmist!“

„Ja-noh, ega see ilus ole, aga mis ikka parata, kui ta pärib!“ halises Joann.

„Vale on vale! Kui teil valetamine nii südame järgi on, eks ütelge siis parem juba näiteks, et käite öösiti küla peal lakas tütarlaste juures...“

„Ärge heitke minu kulul nalja!“ ohkas Uugam.

„Noh, kui midagi targemat teie heaks teha ei oska!“
kostis Lisl pisut pahaselt.

Ugam heitis äkki käed puhkavalt istuva põetaja põlvele.

„Armastan... Halastage!“

Lisl tõsines veelgi enam. Siis hakkas seletama:

„Proua eest peab hästi hoolitsema, see on selge, aga võimutsemisest tuleks teil teda võõrutada — see on halb ja koormav talle enesele kui ka teile teistele. Laske ta võtab omaks tõe, et kes ei seisa omal jõul, ega see seepärast tohi endal lubada marssida teiste kukil! Mida on ta ilma abita või teenimiseta, kuhu pääseks ta ratastoolita! Talle saagu selgeks, et elu on elu ja et te kõik olete inimesed — terved ning võimelisemad temast!“

„Jah, meie kõik oleme inimesed! Just nõnda peaks see küll olema!“

„Võimutsemise asemele tulgu siiras arusaamine, soojus... Muide, kui te mind armastate, siis armastage, aga põdeja eest varjamata! Ma ei ole nõus silmakirjatsema ega valesid sõlmima, milleks seda? See on toores! Oleme otsekohesed, ka haigega! Ta ei muutu, kui te tema kohtlemist ei muuda!“

Joann tõotas kõik, lubas kõike korraldada.

Hommikul ei rääkinud proua Gerda põetajaga sõnagi, ainult vahtis omaette, laskis end tõsta ratastoolile ja istus seal kui metallist valatud.

Kollane ja soonine, hoidus ta pikk kõhn kael püsti, ja kuna kogu ta näolihastik seisis liikumatult, puurisid ta silmad otse nagu kaks terasnaasklit.

Kahtlemata on ta õhtul läbi seina pealt kuulunud, järeldas Lisl ja mõtles eneses: mis peaks küll takistama seda üksikut ja vana naist soovimast läheneda minule ja olla sõbralikum, arusaavam... Aga Lisl vastas endale sealsamas ise, et küllap klassivaen, kõrkus, isekus.

Ugam viivitas proua tuppa tulemisega. Ent mida kauem ta viivitas, seda enam liigatas temas taas verreimbunud rahuarmastus, järeleandlikkus, paratamatustega leppimine. Jälle vaarus ta tahtejõuetuse umbsoos. Talle oleks hoopis rohkem meelepärane olnud ajada asju tasa-

pisi, salamahti, ettevaatlikult hiilides, natuke varastades ja natuke valetades...

Gerda saatis põetaja talle järele ja laskis teda kutsuda. Uugam kogus end ning suudles Lisli kätt.

„Te peate saama uueks inimeseks... Igaüks on ise oma õnne sepp, oma saatuse isand!“ naeratas see.

Joann läks naise juurde.

Gerda käskis põetajal toast lahkuda, eelistades jääda mehega kahekesi.

Lisl sammus õue ja silmas murul pikutamas kaht suvitajat-prouat, kes teda nähes kiiresti pead kokku pistsid. Ta mõtles pilgu ja arvas siis heaks istuda just prouade juurde, kelledest üks, kel olid olnud sapikivid, ütles:

„Jalutate ringi, aga kuidas läheb te proual?“

Ning teine, kel olid olnud maohaavad, tähendas:

„Olete kosunud maal, ja veel kui pruuniks päevitunud! Saate, näha, härraga hästi läbi, — kuid proua on küll kõhn, väga kõhn!“

„Mis tal puudub, on hea, terve, rõõmus meel, et priis-keks minna! — Miks, näiteks, teiegi seisate nii kahvatud? Kuidas seevastu aga armunud naistel jume õitseb — puha rõõmust, soojusest ja leebusest! Mul on kolm õde ja neli poolõde-venda, ent isa, katlakütja, tahmaga koos, lõkendas punast, kui tuli koju meie hulka!“

Lisl heitis pika pilgu pikutajaist mööda.

„Unustamatu, ma pole seni kuskilt mujalt näinud nii ilusat, avarat vaadet kui meie aknaist alla üle linna...“

Prouad vahetasid pilke.

„Kas olete ehk näinud päikesetõusu linna kohal, kui kõik katused on punased? Mu kõige noorem õde hakkas alati hällis siplema juba aovalges ja äratas end hoidma... Keegi meremees, kelle ema elas meie kõrval ja kellega me koos kasvasime, tahtis mulle kord muret-seda teenistust aurikule, et võiksin näha kaugeid maid, aga ma ei raatsinud lahkuda, nii päratult kalliks pidasin meie pesa...“

Prouad tundsid vajadust tõusta ning jalutuskäigule minna, kuna vahemaa nende ja Lisli vahel oli kärisenud

kuristikuks. Nad olid endi meelest otsekui ainukesed head, vagad inimesed maailmas, kõik teised muutusid nende silmis rüpasteks ja halbadeks. Nad ei oleks milgi juhul tunnustanud, et mõõt, mille järgi nad otsustavad, võib olla halb, võib olla umbne...

Ära läksid! — noogutas Lisl iseenele ja vaatas prouadele männiku alla järele. Ta tundis end tahes-tahtmata muutuvat kurvaks.

Elasime vaeselt, ja-noh, aga ometi õnnelikult — miks nad sellest pahandusid? Ei olnud kooskõlas nende suursuguse mustriga, ja kohe näod mossis... Iga pilt ei või ometi mahtuda ühte kitsasse raami!

Lislile meenus haige. Ta tõusis pingilt, kuulates, kas teda veel ei hüüta, ja kui aeg venis, läks ta ise, koputama, rõõmsasti ust avades.

Esimene, mis teda rabas, olid luised sõrmed Joanni juustes, põdeja vihast sisisev sõim ja mehe põrandal roomav põlv.

„Vabandust! Ärge laske end sugugi eksitada, lahkun kohe, enne võtan ainult oma kohvri...“ pomises Lisl segadusseviiduna.

„Mi-is?“ hüüdis põdeja.

„Ei midagi muud, kui et lahkun... Siin on hullem kui hull!“

Proua Gerda laskis mehe juuksed lahti, tõstis kõhna käe ja hõikas:

„Ah nii, või nii! Lahkumisest peate kaks nädalat ette teatama, ma annan teid politseisse, kui julgeksite mind, põdevat inimest, jätta hoolitsejata siia ratastoolile!“

„Siis vähemalt ütlen koha üles... Mujal kuskil suudan ehk olla kasulik, siin mitte!“

Uugam oli murtud mees, ta vajus istmele ja muljus pead käte vahel.

„Pakkige meie kohvrid! Sõidame linna — ma pole siin niikuinii kosunud!“ ütles halvatu.

„Ei teie kosu kuskilgi!“ raputas Lisl pead.

„Sooviksite, et kärvaksin, heh, aga ma veel valvan oma vara! Kaks nädalat, pidage meeles, kaks nädalat, et

võiksin uue ravitseja palgata! Tellige sõiduks auto, kodu on vähemalt Julie, kes mu hingekest hoiab!”

„Kuidas võiks see vanapiigakõder hoida seda, mida olemaski pole — uskuge mind, mina, mina olen see, kes tahtis teie närbunud hinge elustada, ribide vahele kägistatud, kaduvat hingepära... Mitte enda eest pole ma sõnu kulutanud, ja teie vara on mu meelest vastik, aga ma tahtsin äratada teie halvatud südametunnistust, tervendada te umbset südant, kus pole ruumi enam kellegi!”

„Pole mul tarviski seda — teie südant ja südametunnistust! Mul on küllalt sellest arust, millega ma oma asju ajan...”

„Kui nii, siis nii! Mulle tundub, siin on õhkki lämbunud!”

Põetaja võttis kohvrid ning läks rõdule.

Vastu keskpäeva saabus suvilasse Marder. Ta oli mõnda aega eriti agarasti ärides tegutsenud, kaasa arvatud ämma oma. Ta oli kalkuleerinud päevad läbi ja leidnud nii mõnegi kasuliku kombinatsiooni.

„Vana rahaahnitseja!” ütles Marder ise harilikult oma sõprade kohta ja sõbrad omakorda hüüdsid rahaahnitsejaks teda...

Kuuldes, et vanaproua on reisuvaimis, ilmutas Arvin tunduvalt närvilisust, raiskas ohtrasti libedaid sõnu ning ootas siis kärsitult Miljat, kes oli läinud randa. Tal näis midagi südamel kibelevat, eriti kitsaiks tõmbuvaist silmapiludest luuras rahutu pilk.

Kui naine järvelt tagasi tuli, läks ta talle läbematult vastu ning küsis, kunas ämm lahkub, kas temagi poleks nõus ära sõitma.

Näis nagu ei vaataks Milja üldse tema poole, raputas pead.

„Ei... Jään siia! Olen ammu palunud, et sa annaksid mind vabaks!” Marder löi peoga plaksatades vastu reit.

„Sooh, nõnda!”

Ta irvitas midagi konkreetsemat ütlemata, sügas salalist rõõmu tundes käsi, soovis küüniliselt kõige paremat ja lahkus ajapuudust kurtes veel enne Ugameid.

PÄRANDUS

Proua Gerda asus palverännakule, — või teiste sõnades kappide ja kummutite laegaste avamisele. Nagu pühapaigas kunagi, ta tahtis viibida eksitamatult, ning riivitas ukse elutuppa, et keegi ei pääseks sisse, aken-delegi tõmbas ruudukardinad ette, et naabermajast ei võidaks piiluda ega juhtuks vargile ahvatlemist.

Lõõtsutades väntas ta ratastooli mööbli keskel teosammul edasi, katsudes peoga paitavalt raskeid eesriideid, linikuid, toolikorjude plüüsi, seinul rippuvaid narmastega vaipu. Silitas libedaid poleerpindu, lihvitud klaasist ja jääklaasist puhvetiuksi, ruutude säravaid vaskrante, vanu seinariiuikesi portselaniga, nikerdisi ja ikka jälle nikerdisi.

Tema külmad sõrmeotsad värisesid ja silmad muutusid niiskeks ning alandlikuks nagu truul teenril ülemuse ees. Ta oli liigutatud lahti tehes mitu ringi kinnikeeratud lukke, ta puhkas vahetevahel ning andis pilgule aega laegaste sisul mõnulda. Siis laskis käest läbi käia hinnalise kogu säravaid väärisesemeid, puhuti peatudes, naeratades.

Julie, sa vaga hing, mõtles ta, kes teine oleks jätnud sellisesse varasse puutumata — mina küll poleks suutnud, mina mitte! Ta muheles ja kiitis jumalat, et aarde grammivõrdki pole kahanenud.

Valguses, mida kardinat vahelt napilt ruumi imbus, helkisid kristallid kui tarretunud lumi, läikles hõbe ja kullatud hõbe, mis heitis kollast kuma luisele inimolendile.

Uhe raske hõbedase toosi põhja oli ämblik kudunud võrgu, mis pühkides jäi sõrme külge.

Millal see toos viimati küll tarvitusel võis olla? mõlgutles Gerda. Enamjagu hõbedast polnud ta kogu elu-päevil kordagi kasutanud, isegi mitte silmailuks lauale asetanud, kartes kaotsiminekut.

Selle toosi, meenus talle, panin lauale, kui venna lesk käis külas... See oli kümne aasta eest, hiljem lesk kinnitas testamendi ja jäin pärijaks, kui ta — umbes üheksa

aastat tagasi — suri vähktõppe... Tal oli kena summake raha, kannab mu äris tulu ja osalt seisab veel edasi pangaski, arutas haige.

Siis kuuldus väle krabin. Üks hiir jooksis välja rüü-
šitud tugitoolist ja kadus vana laia sohva alla. Piik-
satas.

Jalutu võpatas. Seda mitte, et ta hiirekest oleks kart-
nud, ei hoopiski, — ta võpatas kibedusest, nähes, kuidas
loomake nagu otseseks irvituseks tema üle võis vudida
oma nobedail jalul.

„Ma sulle veel näitan!“ ähvardas ta pominal, väntas
ratastooli riitulini, otsis sealt lõksu, seadis konksu otsa
kuiviku, ja pingutas — ikka lõõtsutades — jõuda tugi-
toolini, et asetada püünis kulunud plüüšile. Peatus seal
hetke ja naeratas, siis aga pöördus tagasi hõbedakastide
juurde.

Uksele koputati.

Gerdal polnud veel lukud suletud, seepärast ta ei
sallinud, et teda segati, ja hõikas tigidalt:

„Kes seal on?“

„Põetaja.“

„Mis te minust tahate?“

„Mina ei taha teilt midagi! Teie vann on valmis!“

„Nagu seks hiljem aega poleks olnud!“ nohises põ-
deja.

„Ei oleks! Vannitamiseks on oma kindel kord ja kel-
laaeg!“ vastati rahulikult.

Vanaproua oli pahane, aga kuulas siiski sõna ja hak-
kas väärisasju tagasi lukkude taha paigutama, ise harju-
nud viisil loetelles, nii et õhukesed huuled kaasa
liikuisid.

Kui ta ukseriivi lahti tegi, tuli Lisl ja lükkas ratastooli
läbi vaskuhmreist ja kateldest läikiva köögi vannituppa.

„Kas te tahate mind pehmeks keeta!“ hädaldas ja oie-
tas põdeja, kui oli pandud vanni.

„Peab natuke kannatust olema! Kraadiklaas näitab
soojust, eks vaadake! Teil pole sugugi paha, on juba
parem, järjest parem...“

„Saadan teiega!“ torises proua.

Kui Lisl pärast pesemist halvatut suures linas kuivatas, võidis ja masseeris, mõtles Gerda ühe põgusa hetke, et on siiski head käed sel Lislil, et nagu jõudu annaksid... Ta laskis kuuldavale tasase, kiitva häälotsuse ja arvas: kõik eelmised ravitsejad on olnud saamatumad...

Aga silmapilk hiljem oli ta põetaja vastu sellevõrra tigidamgi, mida tublimana see talitas, — kadedusest, alalhoidlikkusest.

Lisl oli viinud ta voodisse, kui parajasti üks haigepõetaja tuli kohta kuulama. See oli vanem, vaikseloomuline naine. Proua laskis tal tulla voodi äärde ja hakkas, istet pakkumata, otsekohe esitama küsimusi, kas võõras on aus ja kas tal on kirjalikke tõendusid selle kohta. Kas ta on hoolas, puhas, terve, kannatlik, headsüdameline, leebe ja kärmas? Kas tal on töövilmuse kohta kiidukirju ette näidata? Kas ta on abielus ja laitmatute elukommetega?

Mida kõike proua teenijalt ei nõua! Aga iseendalt, iseendalt? mõtles Lisl.

Võõras oli hiljuti lesestunud, nelja lapse ema.

„Nii suur perekond toita — ei, ei, see mulle ei meeldi, see näib kahtlane!“ nohises Gerda.

„Kaks poega on täiskasvanud, teenivad ise, ainult tütreid käivad veel koolis,“ rääkis naine.

Gerda soovis nüüd teada, mis ametit peavad ravitseja pojad. Kuuldes, et töötavad vabrikus, muutus ta väga umbusklikuks.

Töölised, võib-olla koguni punased, mine tea! kartis ta. Ja kooliplikad, — hakkavad siia ema juurde käima, vaat, näppavadki, kui saavad! — Küllap tuleb paremaid pakkumisi — lastetuult, ja niisuguseilt, kel mees kodus...

Ta saatis kohaotsija ära.

Julie vari libises läbi vaikivate tubade, pikk kitsas vari.

Lisl seisatas akna all ja ümises laulu. Vanad, hallid, nurgelised paekivimajad rühmitusid väikese hoovi ümber, kust kari tuvisid lendu tõusis, kadudes üle teravate katuste kui tuulest kantav puru. Päikese eest varjatud,

kivi kivi kõrval, meenutas see hoov majadevahelist koo-
bast.

Gerda tõstis aeg-ajalt rahutult pead ja ühmas viimaks:
„Joann oleks ometi pidanud juba ammu koju jõudma!
Kui kauks ta jääb! Ärisulgemise aeg on lahedasti
möödas!”

Põetaja ei vastanud, ümises edasi ja võttis veel
kitarrigi.

Gerda trummeldas sõrmedega vastu voodiserva, kuni
hõikas vihaselt:

„Jätke järele! Või ma valan teile vett kaela!” Ta
käsi sirutaski klaasi järele. „Laulate veel, nagu ma sel-
letagi küllalt ei tunneks te kerget meelt!”

„Elurõõmsat meelt, proua, elurõõmsat!” parandas Lisl,
läks teise tuppa ning mängis seal edasi.

Põdeja lamas mõne aja mornilt vait...

„Kuhu see Joann küll jääb?” hakkas ta siis uuesti
hädaldama.

Ja vana nikerdatud jalgadega lauakell tiksus kähinal
otsekui külmetunud häälega. Kui osuti numbrile jõudis,
ragises kella sisemus ning kõhis välja kõlatu löögi.

Lisl lakkas ümisemast. Mõtlikult hoovi vahtides
nägi ta Uugamit tulevat — kühmus, väsinud ning mure-
dest koormatud. Jõudnud tuppa, läks Joann raskeil sam-
mel temast mööda Gerda juurde ja seletas seal millegi
üle rõhutuna, kuid käratult.

„Marder!” kuuldus põdeja talle lõikavalt vastu hüüa-
tavat. „Sa ei või ometi!”

„Ja-noh, mis minul võida... Räägin, nagu asi su
varaga on...”

Sestsaadik kui Oolar oli käinud, meeldis Miljale
jalutada põldude vahel, vaadelda lokkavat haljust, hin-
gata viljade kergeid lõhnu, murda mõnd nisupead, võtta
näpuotsadega pooltooreid teri ning hoida neid peol kui
midagi väga kallist. Talumajade vihmahoogudest pes-
tud ja päikesetulest pleegitatud laastkatused längusid

kahele poole teravaid harju nagu künkad, kui need ülesküntuina on hallid tuhkuivast mullast.

Päevad olid Miljal kadunud kiiresti käest nagu tühi-kerge liivapihu. Ta ei olnud siiski end suutnud kokku võtta, et astuda vajalisi samme vabaduse nõutamiseks, vaid mõtles aina: tuleval nädalal, tuleval nädalal aitab Kaarlo mul otsida advokaati, kelle poole pöörduda.

Marderile oma otsusest teatanud ja lõpuks mehelt nõusoleva vastuse saanud, ei teinud ta endale ses asjas enam muretki. . .

Tema matkatee viis läbi ühe väikese majaderühma õuest, ja pisike tõlpsabaga koeranäss haugatas, kuna talli ees siblivad kanad jooksid kuuride taha. Elamu uks seisis lahti, läve all valendas uus, niintest punutud jalamatt ja pliidil kees malmpada, podisedes ning kaane vahelt aurates.

Aiast möödudes nägi Milja lapsi jooksvat ümber suure veeanuma, ühel neist oli käes putkest lõigatud prits, ja nad kõik käratsesid ning olid Milja meelest räpased. Aga just nagu oma määrdinud nägude kiuste olid lapsed nii prisked ja punnpõselised, et Milja pidi mõtlema, kui umbne oli selle kõrval olnud ta enda lapsepõlv.

Edasi minnes nägi ta tugevaturjalist meest hobust-
-atra juhtides kartuleid muldavast. Mehel olid jämedad päevitunud käsivarred, punakas juustepuhmas ja laiad põsenukid.

See on nende laste isa, oletas Milja ja samal ajal silmas ta emagi, kes väljus majast, tõreles heatahtlikult lastega ning kummardas siis peedivagusid kõplama. Oma imestuseks leidis Milja naise olevat üsna väikesekasvulise ja kleenukese, pleekinudlinases, lapitud seelikus. Milja arvas endamisi, et millega see naine on hakkama saanud — ta mõtles laste sünnitamist —, sellega peaks toime tulema ka tema. . .

Nad siin on terved ja neil on oma õnneke, oletas ta ning tal tekkis mulje, nagu oleks ta piilunud mingisse hoopis teise maailma kui see, milles tema on elanud. . .

Puutüvede vahelt hakkas paistma sinine järv, kitsal liivaribal edevalt eredavärvilise rannahoonekese ja kabii-

nide ees sagisid poolalasti inimkogud. Milja ei kavatsenud randa minna, aga vanast harjumusest läks siiski, istus kohvikurõdule, tellis joogi ning puhkas matkast. Ta ees, ta ümber pikutati jõude päikeses, vesi sulises kümb-lejaist, väikesed paksud lapsed püherdasid liivas, roosad nagu põrsakesed.

Kogu aja oli Milja mõtelnud ärasõidust ja uuest elust, aga nüüd rõdul istudes tuli ta mõttele, et kui Oolar õhtul saabub, nad võiksid homseks — pühapäevaks, mil Oolar on vaba — siia jääda ning nautida mõningaid oivalisi tunde.

Keegi pikk, noor tüdruk silmitses plaazil agarasti ringi, jäi siis rõdule vaatama, tuli sinna ja astus otsustava kindlusega Milja lauda.

„Proua Marder, lubage... Võtsin end töölt vabaks ainult sellepärast, et teid üles otsida, suvilast juhatati siia...“

Milja tundis tüdruku esimese pilguga, kuigi ta teda vaid korra kaupluses oli näinud, ja sattus kohtumisest segadusse.

„Aga mis siis on?“

Eerika vaatas talle otsa oma helehallide selgete silmadega.

„Mis on... Teate vist isegi! Me Oolariga oleme head sõbrad — mida te meist kiusate? Ajate poisil pea segi, aga ise olete...“

Tüdruk kas ei osanud ütelda või jättis meelega ütlemata, mis Milja on, ja langetas pea, lauset lõpetamata. Krussis juuste ja tihedate kulmude vahelt piidles ta pilk vargsi vastasistujat, ja huuli pisut jonnakalt kokku pigistades ta mõtles: mis teil viga poissi hullutada, logelete aina, aga mina teen Oolariga ühepalju tööd ja tean kõik, kuidas ta elab... Ise elan niisamuti... Hommikul surisevad kogu tänava majades priimused, teeme kohvi, lõunaks on kaasas leivaviilakas, kuna peremees käib restoranis, õhtul kõmbime koju ja keedame kartuleid... Päeva jooksul oleme küürutanud saja jala ees, kuulnud kümneid torisemisi, kartnud koha ja palga pärast ning saanud vahetada ainult mõne harva sooja pilgu... Teie

istute siin, kardate päikest, panete prillid ette, aga tol-
muses ruumis, mis seal ette panna? Igal õhtul tuleb pesta
kitli kraed...

„Armastan Oolarit, olen tema kaaslane, aga mida
tahate teie temast?”

Abitus, mis Miljasse nõrgus, muutis ta Eerika ees
ninakaks, põlglikuks.

„Ma ei mõista, mis õigus teil... võin armastada, kui
tahan...”

„Mis armastus see sedasi siis on? — Meie kahekesi
koos töötame, usaldame teineteisele oma muresid, aitame
teineteist, kui võimalik... Aga teie, proua Marder, ma
ei kujuta ette, kuidas teie Oolariga küll elaksite...”

Milja punastus valusaist torkeist.

„See ei puutu teisse!”

„Küll ma vaatan! Või ei puutu!...”

Eerika oli rääkimise jooksul ärritunud, kuid nähes
viimaks Miljat lööduna, ta rahunes, tõusis, noogutas
head aega ja lahkus.

Milja oleks talle tahtnud järele söösta ja hüüda, et
ta teda ei usu, aga ta oli võimetu end liigutama. Eerika
oli ammu rannast kadunud, kui ta raskemeelsusse lange-
nult hakkas suvila poole minema.

Ma ei kõlba millekski! — kaotas ta samm-sammult
ikka enam julgust. Oleks mu vastu ometi keegi emalik
ja õrn, kellele südant puistata, kellelt jõudu ammu-
tada...

Kui ta jõudis suvilasse, peatas teda pansionipidaja,
teatades:

„Teie proua ema telefoneeris ja palus tungivalt edasi
ütelda, et teid oodatakse mingis tähtsas asjas linna.”

Milja tänas õlgu kehitades ja sulgus oma tupp. Tal
ei tekkinud kõige vähematki tahtmist emaga kokku puu-
tuda ega seista oma nõtruses tema kalkide, puurivate
pilkude all... Emal on alati tähtsamaid asju kui minu
hädad, mõtles ta, — mis tal minust, et ma peaksin sõitma!

Paari tunni pärast peab saabuma Oolar, kui ta üldse
tuleb, mõtles Milja ning kõik ta mõtted koondusid ootu-
sele. See ootus muutus pingeliseks, kasvas iga hetkega.

Keset ootuspalavikku kuulis ta maja ees auto peatumist ning kui ta püsimatult aknale lähenes ja välja vaatas, nägi sõidukist maha astuvat Juliet, hall õlgkübar hallidel juustel, hallis ülejakis, hallide kinnastega. Vana-piiga mõõtis künnist oma halli pilguga ja sisenes siis tasa nagu kummitis, isegi ta samme ei olnud kuulda.

Kohmetuses avas Milja talle enne, kui ta oleks koputanud.

Julie tegi käega järgnema kutsuva, autoriteetse viipe, — just nii nagu Milja teda ikka mäletas sõnakuulmisele viibanud olevat, — ja midagi lausumata, katsumatagi tõrkuda, läks ta piiga järel trepist alla.

Autos istus Gerda, vaip niueteeni ümber jalgade, kepp kummaski käes.

„Sina, ema! Mida sa otsid?“

„Seda, mida mul tarvis on leida!“ urises põdeja ja näitas käega, et tütar istet võtaks. „Kui sina ei võtnud vaevaks end liigutada, ootasin lõunase rongi ära, mina, noh, pidin sõitma, kõngegu või teele, kõngegu või siiasamasse!“

Ta kõhis, pühkis suud ja laskis Juliel otsida kaasa võetud pudelikese madeirat. Nõrkemiseni väsitatud reist, ta karastas end mõne lonksu veiniga, kuni loidudesse silmadesse tuli tagasi terav läbilõikav pilk. Asja juurde asudes, ühegi ülearuse sõnaga aega viitmata, ta küsis:

„Kus su mees on?“

Milja pilgutas halba aimates silmi.

„Ei tea... Mis sul temast?“

„Või veel! Kuni olime siin, on Marder meid teinud puupaljaks! Ja sina, mida ütled sina selle kohta?“

„Ei mõista! Mitte raasu ei mõista!“

„Seda ma arvasingi, et sa ei mõista! Sõkalpea! Marder on pangast välja võtnud kogu ärile kuulunud raha ja pannud selle, kus pagan!“

„Sinu raha?“

„Minu! Esimest korda elus olen end petta lasknud — ja sellega pidi hakkama saama just Arvin, mu oma väi, keda ma armastasin kui lihast poega, kui ainust

perekonnas, kel minuga on üks hing ja üks süda!" Põdeja nuuskas vesistuvat nina. „Kas ta ei võinud ära oodata, kuni ma suren, et siis pärida!"

„Sinu süda..."

„Alles hiljuti see oli, kui Arvin tuli palus minult laenu, ausat laenu, heh, teadagi, silmakirjaks! Ta on meid päris hävitanud!"

„Aga politsei?"

Põdeja kärsutas põlgusega huuli.

„Politseiga võiks hirmutada iga õiget meest, aga Marderi-taolist taibukat, ei tema hõlma seadus puudutakski! Kõik tema tuluallikad seisavad ta vana lelle nimel, enesel pole tal muud kui aina võlad, — temalt ei saaks keegi midagi võtta! Mina pidasin temast alati lugu, aga et ta mind võis petta — oh Arvin, mu armas poeg!"

Vanaproua nuusatas uuesti, võideldes pisaratega.

„Kuid isa? Mis ütleb isa?"

„Joann, — seda parem talle, mida vähem ta kõneleb!" Haige koputas kepiga põrandale. „Kes muu on kõiges süüdi kui tema!"

„Süüdi, — isa?"

„Teadagi tema, ikka tema! Kui oleksin võinud teda usaldada, poleks mul olnudki vaja äri Marderi kätte jätta, — kuid Joanni valva kui võhivõõrast! — Edaspidi lasen tal kaubelda üksi, teenijateta. Las rühib! Niikuinii olen saanud ta läbi rohkem kahju kui kasu!" Gerda toetas rinna vastu keppe ning küsis siis nõudlikuna, uuri-vana: „Kuidas on sinu ja Arvini läbisaamine? Ma mõtlen, su siinolek teeb mulle muret... Noh?"

„Marder on nõus lahutama..."

Ema ahmis õhku, selja lõtvudes vastu polstrit, nägu hetkeks hirmuäratavalt kahvatunud.

„Ah nii, või nii!" kriiskas ta lõpuks, endale uuesti keppide abil tasakaalu otsides. „Kas ta tahab meid kerjama saata! Milja, Milja, sa pead teda paluma!"

„Paluma... Mida?"

„Lepitust paluma! Kogu mu vara on läinud temale ja kui ta nüüd veel kihutab su minema, oleme sama

hästi kui lagedaks röövitud! Röövitud... Õieti olen seda ammu ette kartnud, uneski näinud... Kunagi polnud mul rahu, igal õhtul ja hommikul, aastad läbi, olen palunud jumalat end riisujate eest hoida, aga — jumal, see salalik, ei hoidnud, hoiab Marderiit, seda sulil! Sa kaval, sa reo! Pead paluma Arvinit! Pead paluma!"

„Ma ei taha teie asjadest midagi teada! Ma ei taha millestki midagi teada! Mina tahan elada — elada!"

Kunagi varem polnud Milja näinud oma ema nutvat, õlgadest rappudes, pea tudisedes, armetuna ja kokkuvarisenuna. Ta ise oli nutnud loetlematuid kordi, ilma et keegi sellest oleks hoolinud, ilma et see jõhvikestki Gerda südant oleks liigutanud! Kuid hoopis vastupidiselt talle enesele osakssaanule masendasid Miljat ema pisarad niivõrd, et ta lõi värisema, nõutu ja meeleheitel.

Haige kasutas tütre nõrkust ja nuuksus edasi...

„Oleks ainult, et minu varandus, aga see oli osalt juba mu isa ja omaste ja terve põlvkonna pärandus! Kõigi nende süda oli selle küljes..."

„Ah, ma ei tea!"

„Palu, Miljake, palu... Kannatamine on jumalast!"

Ja aeglaselt hakkas auto liikuma, kaugenedes helgesse päikesepaistesse jäävast majast.

Julie jäi maha, võttis varnast noore naise õhukesti, värvilisi riideid ja asetask neid sumadani.

Edevus on patt, manitses end see hall, kahvatu koi-liblikas, ja oli oma kõrgis vooruslikkuses sügavasti solvatud kergest lõhnaõlitatud pesust.

Kui ta seal nii küürutas, koputati energiliselt. Kui Julie avas, seisis Julie vastas naeratav noormees, punane õis nõõpaugus.

See noormees tegi suured silmad ja vabandas pettumusest kohmetudes ja korduvalt kummardades ning taganedes.

„Olen eksinud, andestust! Aga kas võiksite ehk juhatada, missugune tuba siin kuulub Milja Marderiit nimelisele? Üks noor daam, blond," püüdis ta seletada.

Julie oli üllatatud, kuid sirutas siis oma peenikese püstkraes kaela võimalikult ligipääsmatult kõrgele ja

kinnitas noormehele, et see otsib asjata, kuna proua Marder on juba lahkunud.

Hämmelduses laskus Oolar trepist, seisis mõne aja lõõmavas kuumuses suvila ees ja lonkis ruttamata, lööduna tuldud teed tagasi. Kogu päeva püstijalu ametis olnud, aja kokku hoidmiseks lõunastamatagi, paisus temas roidumus ning ühes sellega kibedus.

PESAKOND ON KOOS

Nahakauplus suleti ja teenijad ruttasid igaüks ise teed, mõtted kes teab mil viisil oma elamise-olemise juures. Nad kõik kiirustasid, sest igaüht ootas kodus, mõnda lapsed või mõrsja, mõnda mingi praktiline töö või toimetus. Hallis taevas ratsutasid pilved otse plekist majakatuste turjal, ja uulitsaprügil keerles tolmates vihe tuul.

Marder katsus peremehelikult lukku, see oli kinni ja kõlises vastu raudpolti. Siis seisatas ta vitriinile asetatud kaupu silmitsedes, tõmbas paberossile tuld ja lahkus, pikaldaselt mööda tänavat üles rühkides.

Ta tumedad tihedad kulmud olid kortsus nagu kaks rasket turbamatast, millede alt läikisid roostepruunid, pisut pilujad silmad. Ja ta huuled olid nii kõvasti koos, et suu ja habemejuurtest sinendava lõua vahel roomas sügav kurd.

Nagu ta tundis vajadust võidelda iga endale sahkerdatud asja eest, nagu ta kõike, mida omas, tahtis koos hoida, säästa ja rohkendada, oli ta püüdnud tagasi võita naist... Ta on minu, — oli ta kogu aja mõtelnud nagu vürst, kes istub vallutatud troonil enesestmõistetava õigusega. Aga kuigi ta oli oma plaanid teostanud ja kuigi tal ei jäänud enam midagi soovida — polnud Marder õnnelik.

Mured viivad mu enneaegu hauda, arvas ta. Teen kolme mehe tööd, ja kuidas veel! Valva kompalljonge, et nad kasusid enda poole ei kisuks, passi peale tööjõu-

dudele, sest nad kõik on vargad ja päevavargad, kõik viimaseini! Kõige paremat sõpragi ei või usaldada! Misuke rist ja viletsus raamatupidajatega, kunagi ei mõista nad küllalt sissetulekuid varjata, et põigelda makseudest! —

Ta tõukas üht trotuaaril jutlevat vanameest, pomises vabandust ja läks mõtetes edasi.

Sa kurat, arvas ta, kui kaval oli ämm — ta ei ütelnud kunagi, et tal raha seisab pangas! Ta pani mind juba peagu uskuma, et tal ei ole rohkem, kui Milja kaasa sai! Kellele ta seda oleks hoidnud? Kellele!

Esimest halli läikis Marderi paksudes juustes ja viimaseil päevil oli ta vahetevahel mõtelnud oma pojale. Naise äraolekul oli ta teda vaatamaski käinud ühes vaestelaste varjupaigas, kuhu poiss oli antud ema tiisikusse jäädes. Nagu mõnikord varemgi, oli Marder andnud raha sellele naisele, kes oli hauda varisemas, ja endamisi ta kaalutles: kui tüdruk sureb, ma võtan poisi ärril! Võib-olla ka pärandan talle kunagi midagi...

Egoistlikust armastusest ei olnud Arvin seni midagi teadnud, ja kui ta nüüd teadiski, et Milja viibib jälle kodus, tundis ta sellest ainult poolikut rahuldust. Tuul puhus hõlmadesse, lõõtsus risti näkku, kui ta läks üle lageda turuväljaku, ja jäi vaiksemaks, kui ta uuesti kadus trotuaarile, mis aina voolas tõttavaist, tõttavaist inimest. Trammid, puupüsti töölt sõitjaid täis, voorisid teravnurgaliste kivimajade vahel ja veokid lendasid edasitagasi nagu suured saagiahned linnud. Vastu laotust sirendasid reklaamid ja tänavaääred kubisesid äridest, üks vaateaken teise kõrval.

Selles rahvapihus juhtus Marder silmama üht oma kunagist intiimset sõbratari.

Kui vanaks ta on jäänud! mõtles Marder. Ja et tüsenenud, silmatorkavalt mingitud daam möödus teda tähele panemata, vaatas ta veel üle õla tagasigi... Siis aga hakkas ta äkki samme kiirustama, igatsusest oma noore naise ja kodu järele. Seda mitte mingist hellusest, ei, ta tegi seda kartusest oma ligikippuva vanaduse ees.

Kui ta oli üles läinud laiast, ruudulisest kivitrepist

ning astus eeskotta, nägi ta, et varnas rippus hele, inglise vildist kaapkübar. Marder arvas sellist kaapu tundvat, — ta vilistas läbi hammaste, kergitas peegli ees lipsu ja läks tупpa.

Diivanil istusid naine ja Kongas ning jõid kohvi.

Marder ajas kõhu pisut ette.

„Väga armas, et meid külastad! Ilus tervis, vana-poiss!“ ütles ta, aga ise mõtles, et ah, oled end otsaga siia vedanud, vana parseldaja!

Ta teretas Kongast näilikult ülevoolava lahkusega ja istus siis naise kõrvale, siludes selle pihta just nagu lausa seks, et võõrale näidata oma peremeheõigust.

„Ei olnud südant kutset tagasi lükata!“ vastas talle Kongas, ja ta piklikku näkku venis irooniline, ülbevõitu naeratus, levides suust kongis nina mööda silmadesse, silmist kitsastele, kõrgetele põsesarnadele.

Nad vahetasid pilke, nagu tahtes vastamisi ütelda: küll ma sind tunnen, vennas!

„Su sõber,“ rääkis Milja, „oli nii kena ja saatis mind tunaeile, mil pidin sadama peagu läbimärjaks, ja sa tead ju, Arvin, kuidas kardan äikest!“

„Jah,“ rõhutas Kongas, mugavalt põlvel jalga õõtsutades. „Tulen büroost, sähvib välku, sajab. Tõmban mantlikrae üles, lähen üle tänava ja näen, üks tütarlaps seisab pangatrepil vihma varjus ning väriseb, jah, tööpoolest väriseb! Vaatan terasemalt — oh-oo, see on sõbrakese Marderi proua!“

Milja jõi vaikides kohvi. Ta oli just sel päeval, millest räägiti, Oolarilt kuulnud, et ta on kihlunud kaasteenija Eerikaga ja et nad peatselt asuvad koos elama...

„Aga, ütlesin, aga lubage,“ kõneles Kongas edasi, sigaretilt manglevalt tuhka raputades, „jätke kõik minu mureks, sõidutan teid koju...“

„Ole tänatud!“ irvitas Marder, veeretades närviliselt laulatussõrmust karvakestega kaetud sõrmes.

Sõitsime, Kongas ja mina, meenutas Milja ja unistas: kunagi tahaksin sõita mööda agulimajakesest, kus elavad Oolarid, ja vaadata korra aiapiludest... Võib-olla on neil seal siis lapsi...

Milja võpatas sellest mõtteturgatusest ja pöördus vahelesegavalt meeste poole: „Kuidas oleks, kui läheksime kuhugi, kus on muusikat, tantsu ja — ja vaheldust!”

„Kus oleks head napsi ja head tuju! Tõepoolest, milleks muidu eladagi, — masinad teevad tööd ja loomad rammutavad maad, aga inimene, inimene maitseb, on loodud maitsema!” arvas kohe nõustuv Kongas, huulega huult limpsides.

„Maitsema? Ses on sul küll õigus, sõber! Toit hoiab elu sees meie kerekesel!” Marder silus jälle oma kõhtu. „Aga, tjaa, hinge peame lõbustama, muidu vaat kärvab, kärvab muredesse!”

Ta tõusis püsitult ja patsutas Kongasele õlale.

„Siiski,” naeris advokaadiabi, „leidub, leidub isevärki inimesekesi, kohtlasi, ütlen ma! Täna näiteks tuleb büroosse hall maamehemõuk, käed nagu kaks tugevat raudkraapi, rind lai, mine mõõda või sammudega, — aga veeretab alandlikult mütsilodu ja seletab, et kuidas on, härrad seadusetundjad, olen eluaja teeninud venda, ikka nii, et hommikul esimene ja õhtul viimane, kuid palka mingisugust pole saanud... Kuidas, pole saanud? küsisin mina. Noh, ühmab mõuk, eks lootsin ühtjutti vanadusepäevini, et vend, hea mees, jätab kohakese minule, kui sureb, ja siis ei nõudnudki palgataolist... Aga vend, näe, andis koha hoopiski muile! — Säh, paras sulle, vana narr, mõtlesin...”

„Ja-jaa, mulle on alati meeldinud see koht tarkuseraamatus: õndsad on need, kes vaimust vaesed — sest, pagana pärast, kelle, kelle muu turjal võiksid maitsejad endil hea lasta olla!” irvitas Marder.

„See on ülekohus!” solvus Milja.

„Ülekohus — kust sa selle võtad!” hüüdis Arvin. „Ja üldse — see ei puutu sinusse! Naised on hoopis iseasi! Naisi on ikka võetud röövides, juba muiste rööviti...”

„Ei tea, mis õigusega?”

„Meheõigusega, jõuõigusega, magusake!”

„Mina aga ütlesin,” kummardas Kongas lipitsevalt lähemale, „naisi on alati teenitud!”

„Teiste naisi!” jõratas Marder vaenuliselt ja lisis Milja

poole pöördudes: „Oot, mida mul oli tähendadaagi, ah soo, su ema, Miljake, ootab meid õhtuks enda poole...“

„Sinna?“

„Noh, vanad üksi, peaks just nagu minema...“

„Kui sina, sõber, kavatsed niipidi, siis...“

„Seekord küll, seekord küll niipidi!“ ruttas Marder kinnitama.

Kongas tõusis lahkumiseks, ta oli endiselt muigav ja soovis head nägemist.

„Nägemist!“ soovis ka Milja. „Loodetavasti näeme teid pea?“

„Palju tänu! Kahtlemata!“

Marder saatis sõbra minema. Avas rahutult pintsakuhõlmad, sulges siis uuesti, kõigutas põlvi ja torises umbusklikult:

„Ilus noormees, see Kongas, ah?“

„Ei tea, et oleks ilus!“

„Aga mis asja sul temaga siis?“

„Igav muidu...“

„Kust ajast see igavus sul? Varemini soovisid, et sind lastaks üksi — aina muudkui üksi olla!“

„Soovisin, mis soovisin! Nüüd meeldib selts!“

„Selts, noh, põhimõtteliselt on see mulle vägagi, vägagi vastuvõetav, — sest ka mina, ka mina vajan seltsi... Vajan kellegi ligidust, — et peletada kõledust, jah, kõledust... Lõpuks hakkame teineteist veel mõistmaga, Miljake...“

„Mis ikka teha, et kurvameelsus ei painaks, Kongas lõbustab, — saa aru, Arvin!“

Milja äigas käeseljaga silmist paari pisarat.

„Ka mind piinab kurvameelsus — mõnikord... Harva...“

Marderi silmad pigistusid hetkeks pisi-pisitillukesiks sõstraiks, aga siis ta suudles naist põsele ja eemaldus ruttu.

Milja kutsus köögist passija, osutas kraamimata lauale, avas puudritoosi, tolmutas loiult üle õrna näo ja küsis, Arvinile vaatamata:

„Noh, kas läheme siis?“

„Ja-jaa, muidugi, muidugi! Ämmast tuleb lugu pida-
dada... Sa võiksid teda kunagi siagi kutsuda ja talle
lõunat pakkuda — pidulikult, lauahõbedaga ja nii! — Ta
on seda lahedasti väärt!”

„Nagu soovid...”

Marderid väljusid ja jalutasid vanalinna suunas. Tu-
vid tõllerdasid parvedena tänavail, tuhmunud majad sei-
sid pikas rodus, tukkudes kivikatuste all, millede räästad
lösutasid mansardide kitsail aknail nagu silmile vajunud
müts. Mõni kidur, kondine puu, juurtega sillutuskivides,
tõstis vihu rohelist vastu seinade hallust ja mõnedes ak-
naklaasides murdus päikesepeegeldus. Inimsammude kaja
kord vähenes, kord paisus nagu monotoonne lainetus.
Tuul ei pääsenud puhuma, õhk oli hangunud vanade,
pudenenud krohviga fassaadide ja hoovisoppide segusse.

Kui olin väike tüdruk, Julie jalutas siin minuga, mee-
nutas Milja. Ja vana õigeusu kiriku taga, kus oli lapike
muru, ta laskis mul käest lahti ning ütles, et jookse nüüd
ise... Aga seal oli nii, nii kitsas maariba!

Marder avas ukse ja Milja sisenes trepikotta, kust
lõi vastu tihe hämarus nagu sügavusest.

Mardereid võttis vastu põetaja Lisli, kes lahkumiseks
oma asju kokku pani.

„Lähetе ära?” huvitus Milja.

„Nii küll.”

Noor naine vaatas arglikult ringi ja nähes Marderit
minevat edasi elutuppa, sõnas tasa:

„Kuidas ma teid kadestan!”

„Mille üle?”

„No, et võite minna...” Milja ei andnud endale aru,
mis see võiks olla, mis teda Lisli poole tõmbas, aga ta
lähenes põetajale ja ütles: „Külastage mind mõnikord,
kui aeg lubab! Palun, tulge!”

„Täna, täna, tulla ju võiks, aga mida oleks mul
seal asja?” arvas põetaja avameelselt. „Asun uuele ko-
hale, ja küllap on tööd rohkesti!”

„Tööd...”

„Aga kuidas siis? Ikka tööd!”

„Imelik, et näite mulle tahestahtmata sellisena, nagu oleks teil terve maailm ees lahti!”

„Kellele maailm siis suletud on?... Te olete siin säärased, nagu aetaks teid kõiki ratastoolil läbi elul! Omil jalul ei seisaks teist keegi püsti, just kui ronitaimed ei seisa! Just nagu umbrohi, mis päikesevarjus!... Vanaproua ise, jalutu, ei tea, mis tahab, laseb end ajada ahnusest!” Lisl heitis palitu selga. „Oeldakse, et loodus ei salli tühja kohta, ja nii ei tohi sallida otstarbetuid inimesi — parasiite ega logelejaid, teiste tööst elavaid.”

„Mul pole kerge... Uskuge mind!”

Lisl naeris.

„Meil oleks vist üksteist väga raske mõista... Elage nii hästi kui võitel!”

Ta võttis pakid ning tõmbas ukse — vildiga vooderdatud, käratult sulguva ukse — enda järel kinni.

Koda oli vaikne ja trepp nagises.

Aste-astmelt laskus Lisl, tassides käe otsas oma vähest vara, ja iga sammuga sai ta meel kindlamaks. Trepikäänakul ta vaatas korra tagasigi, nagu vaadatakse tagasi sellele, millele kaasa elatud, millest osa võetud, kuhu asjata endast paremat püütud ohverdada.

Kui Lisl siis edasi läks, nägi ta Joanni väljast üle kulunud künnise astuvat, ja hetkeks valgenes poolpime koda, kuid hämardus välisukse sulgumisel kohe uuesti.

„Näeb teidki veel!” ütles Lisl.

Joann tahtis haarata ta kätt ja tõsta suule, aga Lisl tõmbus eemale...

„Mitte seda, — ei! Meie teed ei klapi kokku! Jumalaga!”

Lisl haaras kandami kindlamini kaenlasse ja väljus.

Ugam seisis pika viivu, varjud mänglesid tumedais koridorisopes ja rähmasel aknaruudul pirises paar nälgitud kärbest.

Siis kohmis ta trepist üles, koputas väsinult uksele, ja kui Julie avas, ajas ta aeglaselt vana paatja kuue üle kühmus turja.

Elutoas põles unine, tumepruuni varjuga tuli. Ratastool seisis laua ääres ja põdeja istus mustas sallis ning

mängis Marderiga kaarte. Nad mängisid kaalutelles, mängusse süvenenult.

Nurgas vanal sohval oli Milja, selg liibuvalt vastu pehmeid patju, kullakarva pea rinnale langetatud, ahtad käed rüpes koos. Keegi ei kõnelnud midagi. Oli peagu hääletu...

Joann sammus tugitoolini, pidi istuma, kuid märkas hõõrdunud plüüsil lõksujäänud hiirt ja ajas enese uuesti sirgu. Rauast kägistatud looma üles tõstes hakkas tal paha ning ta pillas lõksu kolksatades käest.

„Ah-haa!“ rõõmustas Gerda, vaadates kaartidelt üles.
„Käes!“

Uugam hõikas Julie. See tuli, võttis sõnagi lausumata lõksu soonisesse hallivarrukalisse kätte ja kadus ühes hiirega tasa, tasa...

Lisl aga eemaldus piki tänavat. Tagant paistsid üha pisemana Uugamite kitsad, kattesse maetud aknad, kuna ees, vanade süngete kesklinnatänavate lõpust algas uus, lai asfaltuulits.

Päike ei olnud veel loojunud — ta sära helkis uuteks hooneteks vundamente ootavate lagedate platside, siin-seal pooleli ehitusel seisvate majade tellingute ja kogukana tõusvate vabrikute noolsirgete korstnate vahel. Ta särav paiste voolas üle halli, pika, avara tänava, mis ei olnud veel jõudnud kõituda ega koormuda mingi minevikuga, vaid mis alles ootas oma tulevikku, — ja ta paiste õhetas vastu ka päevaselt töölt koju ruttavate inimhulkade nägudelt, kinnitades kortsunud laupadele värske puna...

Lislile tundus, nagu muutuksid pakid ta käe otsas kergeks ning iga sõõmuga ta hingas julgemini, sügavamalt.

Reastikku tee ääres seisvate noorte lõhmuste kasvuhoogseid, lihavaid oksi immutas ääretu selge, suur, kosutav valgus.

SISUKORD

	Lk.
Paatjas kuub	5
Kaks noort inimest	22
Vanad kuused	40
Kuldkala	60
Liimil	77
Pärandus	94
Pesakond on koos	104

Vastutav toimetaja *J. Kärner*. Tehniline toimetaja *M. Pedajas*. Korrektor *T. Melso*. Kaas *A. Laigo*. Ladumisele antud 4. V 41. Trükimisele antud 3. VI 41. MB 6381. Trükikoja tellimise nr. 160. Paberi kaust 56×79. ¹/₁₆. Trükiarv 3150. Trükipoognaid 7. Autoripoognaid 5,37. Arvestuspoognaid 5,52.

Trükitud nats. Noor-Eesti trükikojas, Kastani 38, Tartu, 1941.

Hind 3 rbl. 50 kop.

Минни Раудсепп: Стул на колесах. На эстонском языке. Гиз Художественная Литература и Искусство, Тарту.